

”NIITÄ LAPSIA TULEE JA NIITÄ LÄHTEE, NIITÄ TULEE JA NIITÄ LÄHTEE”

Vuorohoidon laatu lasten kokemana

Petra Kääriäinen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Varhaiskasvatuksen laitos

Kevät 2005

TIIVISTELMÄ

Kääriäinen, P. 2005. ”Niitä lapsia tulee ja niitä lähtee, niitä tulee ja lähtee.” Vuorohoidon laatu lasten kokemana. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. 84 sivua + lähteet ja liitteet.

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia kokemuksia ja näkemyksiä lapsilla on vuorohoidosta ja sen laadusta: miten lapset kokevat vuorohoidon, millaisia erityispiirteitä vuorohoidossa on, millaisia sääntöjä vuorohoidossa on sekä miten lapset muuttaisivat vuorohoitopaikkaa ja sen toimintaa.

Tutkimuksen kohdejoukkona oli erään itäsuomalaisen kaupungin vuororyhmäperhepäiväkodin yli kolmevuotiaiden lasten ryhmä ja heidän vanhempansa. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin lasten haastattelua ja vanhemmille osoitettua kyselyä, jossa he arvioivat lastensa kokemuksia vuorohoidosta.

Sekä lasten myönteiset että kielteiset kokemukset liittyivät suurelta osin omiin henkisiin toimintoihin, omaan kehoon, sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä toiminnan luonteeseen. Vuorohoidon erityispiirteinä korostuivat ilta- ja yöhoito, ajoittainen vähäinen lapsimäärä, hoitajien ja kavereiden merkitys sekä pitkät hoitajaksot. Vuorohoito ja erityisesti ilta- ja yöhoito vaikutti olevan lapsille normaalia arkea ja pääosin perinteisen päivähoidon kaltaista. Lapset olivat tietoisia vuorohoitopaikan säännöistä ja pitivät niitä tarpeellisina. Kehittämisehdotuksia vuorohoitopaikalle ja sen toiminnalle ei esitetty paljoo, joten lapset olivat oletettavasti varsin tyytyväisiä nykytilanteeseen.

Lasten kokemuksissa painottuivat myönteiset kokemukset. Hoitajien ja kavereiden merkitys korostuu vuorohoidossa, koska lapsia on joskus vain vähän paikalla. Lapsella ei ole välttämättä samanikäistä leikkikaveria, jolloin erilaiset toiminnot yhdessä aikuisen kanssa korvaavat leikkikaverin puuttumista. Vuorohoitoryhmä muistuttaa perinteisen päivähoidon sisarusryhmää, jossa hoidetaan eri-ikäisiä sisarusia samassa ryhmässä tavallisemman ikäryhmäajan sijasta.

Avainsanat: vuorohoito, laatu, lapsen näkökulma, lapsi, vanhemmat

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 VUOROHOITO	7
2.1 Vuorohoito osana päivähoitopalveluja.....	7
2.2 Vuorohoidon erityispiirteitä	10
2.3 Ryhmäperhepäiväkoti vuorohoidon järjestämispaikkana.....	11
2.4 Vuorohoidon vaikutus lapseen	12
2.5 Suomalaisen päivähoidon educare-malli	16
2.6 Kontekstuaalisen kasvun näkökulma.....	17
3 VARHAISKASVATUKSEN LAATU	19
3.1 Laadun käsitteen moniulotteisuus	19
3.2 Laadunhallinta ja arviointi päivähoitossa	20
3.3 Päivähoiton laatutekijät	22
3.4 Perhepäivähoiton laatutekijät	24
4 LASTEN KOKEMUKSET PÄIVÄHOIDOSTA.....	27
4.1 Lasten subjektiasema.....	27
4.2 Päivähoiton laatu lasten kokemana.....	28
4.3 Tutkimuskaupungin päivähoiton laatu lasten arvioimana	35
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -ONGELMAT	36
6 TUTKIMUSMENETELMÄT	37
6.1 Tutkimuksen lähestymistapa	37
6.2 Tutkimuksen kulku ja kohdejoukko	39
6.3 Aineistonkeruumenetelmät sekä niiden luotettavuus ja eettisyys	40
6.3.1 Lasten haastattelu	41
6.3.2 Kysely vanhemmille	45
6.4 Aineiston analyysi	47
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	49
7.1 Taustatiedot	49
7.2 Lasten jaettu näkemys vuorohoidon arjesta	51
7.3 Myönteiset kokemukset.....	54

7.4	Kielteiset kokemukset	60
7.5	Lasten kokemukset heidän vanhempiensa arvioimina	62
7.6	Vuorohoidon erityispiirteet.....	67
7.7	Vuorohoitopaikan säännöt.....	71
7.8	Kehittämisehdotukset vuorohoitopaikalle ja sen toiminnalle.....	72
8	POHDINTA.....	74
8.1	Tulosten tarkastelua.....	74
8.2	Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusehdotuksia	81
	LÄHTEET	85
	LIITTEET.....	91

1 JOHDANTO

Vuorohoitoa on tutkittu varsin vähän, vaikka se on lisääntynyt viime vuosina ja tulee todennäköisesti yhä edelleen lisääntymään. Vuorohoidossa olevien lasten osuus oli noin seitsemän prosenttia kaikista päivähoitossa olevista lapsista vuonna 2001 (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 28). Mielestäni vuorohoito oli tärkeä ja ajankohtainen tutkimusaihe sen yleistymisen vuoksi. Lisäksi se poikkeaa niin sanotusta tavallisesta päivähoitosta aivan, kuten vuorotyöläisen arki poikkeaa normaalia päivätyötä tekevän arjesta.

Laatu on sen sijaan ollut suosittu tutkimusaihe jo parin viime vuosikymmenen ajan (Tauriainen 2000, 9). Päivähoidon laatua on tutkittu runsaasti, mutta vuorohoidon laatua vasta vähän. Holttinen ja Kerman (2001) ovat tutkineet ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään vuorohoidon laatua työntekijöiden näkökulmasta. Vuorohoidon laatutekijöinä korostuivat muun muassa henkilöstön keskinäinen ja perheen kanssa tehtävä yhteistyö, ihmissuhteiden pysyvyys, perushoito sekä aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus. Lisäksi Väisänen (2003) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan lapsen arkea ja lapsilähtöisyyden toteutumista vuorohoidossa. Tulosten mukaan toiminta oli pääosin perinteisen päivähoitokaltaista ja lapset olivat mielellään hoidossa. Vuorohoidon laatua ei ole tutkittu lasten näkökulmasta, joten se oli myös tämän vuoksi tärkeä aihe.

Tutkimus sai alkunsa omasta kiinnostuksestani vuorohoitoon, jossa taustalla ovat henkilökohtaiset kokemukseni. Molemmilla vanhemmillani on ollut epäsäännölliset työajat,

joten vuorotyön vaikutus arkeen on tuttua. Lisäksi olen itse tehnyt yhteensä noin puoli vuotta kaksivuorotyötä. Oma kokemukseni on, että vuorotyö vaikuttaa koko perheeseen, vaikka vain toinenkin vanhemmista tekisi sitä. Tutkimukseni aihealue osoittautui kotikaupunkini vuorohoitotyöryhmää kiinnostavaksi. He kokivat vuorohoidossa lasten edun tärkeimmäksi. Työryhmä toivoi henkilökunnan, vanhempien ja lasten näkökulman yhdistävää tutkimusta vuorohoidosta. Lasten näkökulman tavoittaminen kiinnosti minua eniten ja vaikutti sillä hetkellä tärkeimmältä, joten valitsin lasten kokemukset tutkimuksen kohteeksi.

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli selvittää millaisia kokemuksia ja näkemyksiä lapsilla on vuorohoidosta ja sen laadusta. Lasten kokemusten tavoittamiseksi aineistonkeruumenetelminä käytettiin lasten haastattelua sekä vanhemmille osoitettua kyselyä, jossa vanhemmat arvioivat lastensa kokemuksia vuorohoidosta. Lasten näkökulman tavoittaminen lisäsi tutkimuksen haasteellisuutta, koska lasten kanssa käytettäviä tutkimusmenetelmiä tuli pohtia ja suunnitella todella tarkasti. Tutkimuksen avulla voidaan saada tietoa siitä, millaisia kokemuksia lapsilla on vuorohoidosta. Massonin (2004, 44) mukaan tutkimuksen tekeminen lasten näkökulmasta ja lasten osallistuminen tutkimuksen tekoon on melko uusi ilmiö. Sen kautta osoitetaan, että lapsilla on tärkeä osuutensa annettavanaan.

2 VUOROHOITO

Tässä luvussa käsittelen aluksi vuorohoitoa osana päivähoitopalveluja, vuorohoidon erityispiirteitä, ryhmäperhepäiväkotia vuorohoidon järjestämispäikkänä, tutkimuksia vuorohoidon vaikutuksesta lapseen, suomalaisen päivähoiton educare-mallia sekä lopuksi kontekstuaalisen kasvun näkökulmaa.

2.1 Vuorohoito osana päivähoitopalveluja

Vuorohoitoa järjestetään lapselle silloin, kun se on tarpeen perheen työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Järjestämistapaa harkitaan yhdessä perheen kanssa perusteellisesti. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 17.) Vuorohoitoa määritellään myös viittaamalla vanhempien työaikoihin, jotka ajoittuvat iltaan ja / tai yöhön (Anme & Segal 2003; De Schipper, Tavecchio, Van IJzendoorn & Linting 2003). Tässä tutkimuksessa vuorohoidolla tarkoitetaan lasten ilta-, yö- ja viikonloppuhoitoa, joka poikkeaa perinteisestä päivähoitosta aukio-oloaikojen suhteen. Iltahoidolla tarkoitetaan kello 18 ja 22 välistä aikaa ja yöhoidolla kello 22 ja 7 välistä aikaa. Viikonloppuhoito on lauantaille ja sunnuntaille ajoittuvaa päivä-, ilta- ja yöhoitoa.

Suomessa kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus päivähoidon. Päivähoidon kysyntä on yhteydessä väestömäärään, taloudellisiin tilanteisiin, työllisyyteen ja perheiden lastenhoidon järjestämiseen liittyviin valintoihin. Työelämän muutokset vaikuttavat sekä päivä- että vuorohoidon kysyntään. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 4.) Epätavallisten työaikojen yleistyminen aiheuttaa pidemmän aukio-olon tarpeen lasten päivähoitopalveluissa. Tämä ei kuitenkaan saisi lisätä lasten hoitopäivien pituutta. Vanhemmat voivat käyttää epätavallisia työaikoja ja eri vuoroissa työskentelyä hoitaakseen lapset kotona. (Julkunen & Nätti 1994, 92.)

Iltta-, yö- ja viikonloppuhoidon tarve on yleistynyt 1990-luvulla työelämän muutosten takia (Valtioneuvoston... 2002, 14). Työelämä on muuttunut varsinkin nuorten ja naisten osalta normaalista poikkeavaan suuntaan, joten yhä useammalla vanhemmalla myös työajat ovat päivätyöstä poikkeavia (Vuorohoidon työryhmä 1998, 4). Naisten lisääntynyt työssäkäynti ja uudistunut työelämä asettavat vaatimuksia kunnallisille palveluille. Palvelujen saatavuuteen tarvitaan joustoa esimerkiksi kolmivuorotyön takia. (Kauppi 2001, 27.) Työaikojen epäsäännöllistymisen ja patkätösuhteiden myötä lasten hoitosuhteet ovat epäsäännöllistyneet. Epäsäännöllisessä hoitosuhteessa hoidossa olo vaihtelee nopeasti ja ennakoimattomasti vanhempien työ-, opiskelu- ja elämäntilanteiden mukaan. Tämä ilmenee hoitoaikojen ennakoimattomina vaihteluina tai hoitosuhteen katkeamisina. (Kekkonen 2000, 37.)

Kaupin (2001, 7, 27) raportoiman päivähoitokyselyn mukaan tutkimukseen osallistuneista päiväkodeista suurin osa oli auki ainoastaan arkipäivinä joustuen tarvittaessa ja etukäteen sovittaessa aukioloajoista noin puoli tuntia sekä aamuisin että iltaisin. Viikonloppuisin päiväkodeista oli auki ainoastaan noin seitsemän prosenttia. Ne olivat yleensä auki ympäri vuorokauden. Kekkonen (2000, 28) tekemän selvityksen mukaan joka toisessa aineiston päiväkodissa oli pidennetty aukio-oloaikoja aamusta ja / tai illasta, ryhtytty tarjoamaan iltahoitoa tai avattu ympärivuorokautinen yksikkö. Laki lasten päivähoitosta (36/1973) määrää, että ”päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan ja jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan”.

Vuorohoidon työryhmän (1998, 5, 17) mukaan joidenkin lasten kohdalla hoitotunteja saattaa kertyä vanhempien ylitöiden ja ylimääräisten työvuorojen vuoksi jopa yli 300 tuntia kuukaudessa, joka on huomattavasti yli päivähoidosta annetun asetuksen kokopäivähoidon määrän. Työryhmä esittääkin, että lapsella tulee olla kuukaudessa viikonloppujen päivien määrää vastaava määrä vapaapäiviä ja että hoitotuntien määrä ei ylitä kokopäivähoidon tuntimääriä. Yön hoitotunteja (kello 22-8) ei lasketa tähän mukaan.

Suuri vuorohoitoyksikkö antaa parhaan mahdollisuuden laadukkaaseen palveluun ja on taloudellisesti järkevä. Ongelmana ovat kuitenkin pienet vuorohoitoa tarvitsevien lasten määrät toimipisteissä, kun taas päivisin lapsia on maksimimäärä. Hoitoaikojen saaminen ajoissa helpottaa työvuorojen järjestelyjä ja henkilöstön mitoitusta. Tästä huolimatta hoitoajat muuttuvat välillä työelämän tarpeiden takia. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 11.)

Vuorohoidon tarpeen epäsäännöllisyys asettaa päivähoitolle vaatimuksia lasten myönteisen kasvun turvaamiseksi. Myös perheen työn ja perhe-elämän yhteensovittamista tulee auttaa ottamalla huomioon lapsen tarpeet ja edistämällä vanhemmuuden edellytyksiä. (Valtioneuvoston... 2002, 14.) Vuorohoidon lisääntyessä ja toimintamuotojen laajentuessa tarvitaan yhteisiä linjauksia toiminnan kehittämiseksi. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 4.)

Ilta-, yö- ja viikonloppuhoidossa olevien lasten osuus päivähoidossa olevista lapsista oli vuonna 2001 tammikuun lopussa 6,7 prosenttia. Lisäksi päivähoidossa olevista koulu-laisista 10,7 prosenttia oli vuorohoitoa tarvitsevia. (Valtioneuvoston... 2002, 28.) Vuorohoidon lisääntyneen tarpeen taustalla ovat monet työelämän muutokset, jotka ovat vaikuttaneet muun muassa lasten hoitosuhteiden epäsäännöllistymiseen. Vuorohoidolle on tyypillistä hoidon tarpeen vaihtelevuus. Lisäksi joillakin lapsilla saattaa olla kuukaudessa todella paljon hoitotunteja sekä pitkiä, yhtämittaisia hoitajaksoja.

2.2 Vuorohoidon erityispiirteitä

Vuorohoidossa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen sosiaaliseen kasvuympäristöön, viihtyvyyteen, lapsen vireystilan vaihteluihin, turvallisuudentunteeseen, yhteistyöhön vanhempien kanssa ja henkilöstön väliseen tiedonkulkuun. Tällä tavoin pyritään turvaamaan lapsen hoito, kasvatusta ja oppiminen epäsäännöllisistä hoitoajoista huolimatta. Vuorohoidossa tehdään hoitosopimuksia, joiden mukaan toimiminen edellyttää henkilöstöltä hyvää tiedonkulkua, jolloin asioiden kirjaamisen tärkeys korostuu. Henkilöstön kasvatusvastuu painottuu, jos lapsi on ympärivuorokautisessa hoidossa useita päiviä peräkkäin. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 20-21.)

Vuorohoitoyksikön kasvatustoiminnan tulisi olla yhtenäistä, joten henkilöstön yhteiselle suunnittelulle tulee järjestää aikaa. Tämä on tärkeää myös hoidolle ja kasvatukselle asetettujen tavoitteiden vuoksi. Suunnittelussa ja vuorohoidon järjestämisessä lasten turvallisuuden tunnetta lisäävät tekijät ovat erittäin tärkeässä asemassa. Päivän ja illan rutiinien vaihtelu on puolestaan tärkeää päivän kulun hahmottamisen kannalta. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 20-21.)

Vuorohoidossa lapsilla on useita hoitajia, joten henkilöstön pysyvyydellä, hyvin suunnitelluilla työvuoroilla ja toimivilla sijaisjärjestelyillä on suuri merkitys. Vuorohoidon yksiköissä panostetaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, yhteistyöhön vanhempien kanssa, henkilöstön keskinäiseen yhteistyöhön tiedonkulun järjestelyineen sekä työvuorojen laatimiseen ja niiden muutoksien toteuttamiseen. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 21.)

Lepojärjestelyt, kodinomaisuus ja kasvuympäristö ovat tärkeitä seikkoja tilojen mitoituksessa. Yhtenä kriteerinä on ollut, että jokaisella lapsella olisi oma sänky, jota muut eivät käytä. Kodinomaisuus on tärkeää erityisesti illalla ja yöllä, kun lapsia on vähemmän. Lapsilla on enemmän tilaa ja mahdollisuus toimia pienryhmissä tai olla omissa oloissaan. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 20.)

Esiopetuksen tavoitteita toteutetaan vuorohoidossa kokonaisvaltaisesti sekä aktiivisen toiminnan että kodinomaisen yhdessäolon kautta. Esiopetusikäiselle, vuorohoidossa olevalle lapselle olisi tärkeää tutustua tuleviin koulutovereihin ja osallistua esiopetukseen, joka on suunniteltu tulevan koulun alkuopetuksen kanssa yhteistyössä. Tällöin päivähoitojärjestelyt saattavat vaatia kahta eri hoitopaikkaa. (Vuorohoidon työryhmä 1998, 20.)

Edellä esitetyn perusteella vuorohoidossa korostuvat hyvä tiedonkulku henkilöstön välillä, kasvatustoiminnan yhtenäisyys sekä henkilöstön pysyvyys. Lasten turvallisuuden tunteeseen ja vuorohoitoajan kodinomaisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota. Esiopetukseen osallistuminen on tärkeää myös vuorohoidossa olevalle lapselle.

2.3 Ryhmäperhepäiväkoti vuorohoidon järjestämipaikkana

Ryhmäperhepäivähoito on yksi perhepäivähoidon vaihtoehto. Muut vaihtoehdot ovat hoitajan kodissa tapahtuva perhepäivähoito, kolmiperhepäivähoito ja muu lapsen kotona tapahtuva hoito. Suomen ensimmäinen ryhmäperhepäiväkoti perustettiin vuonna 1988 Vantaalle. Pian ryhmäperhepäiväkoteja perustettiin koko maahan, mutta toiminta laillistettiin vasta 1.7.1990 päivähoitoasetuksella. Ryhmäperhepäivähoidossa yhdistyvät pieni lapsiryhmä, perushoito ja kodinomaisuus, joita pidetään perhepäivähoidon parhaimpina puolina sekä toiminnan tavoitteellisuus, suunnitelmallisuus ja työyhteisöllisyys, joita pidetään puolestaan päiväkodin parhaimpina ominaisuuksina. (Väisänen 1997, 9-11.)

Ryhmäperhepäiväkoti syntyy kasvavasta päivähoidon sekä vaihtoehtoisen päivähoitomuodon tarpeesta. Kunnan elinkeinorakenne vaikuttaa ryhmäperhepäiväkodin perustamiseen niin, että suurin tarve perustaa vuorohoitoryhmäperhepäiväkoteja on sellaisilla alueilla, jossa lasten vanhemmat tekevät paljon vuorotyötä. Ryhmäperhepäiväkodille on tunnusomaista, että päivittäinen aukio-oloaika vaihtelee tarpeen eli käytännössä vanhempien työaikojen mukaan. Muutokset lasten hoitoajoissa heijastuvat sekä henkilöstön

työvuoroihin että ryhmäperhepäiväkodin aukio-oloaikaan. Tämän vuoksi työyhteisön tuleekin olla joustava. (Väisänen 1997, 17, 19.)

Ryhmäperhepäivähoidossa suuri osa toiminnasta on perushoitoa: ruokailua, lepoa, ulkoilua ja siisteyskasvatusta. Perushoidon laadulla onkin suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille. Perushoidon laatutekijöitä ovat hellyys, lämpö, läheisyys ja kiireettömyys sekä turvalliset ja tutut hoitajat. Perushoidon avulla opitaan esimerkiksi omatoimisuutta ja elämäntaitoja. Ryhmäperhepäivähoidossa, kuten muussakin päivähoidossa, leikki on lapselle tärkeä toimintamuoto. Leikille tulee olla aikaa ja tilaa. Leikkiä ei tulisi tarpeettomasti keskeyttää. Ohjattu toiminta on puolestaan aikuisen suunnittelemaa tavoitteellista toimintaa. (Väisänen 1997, 41, 47-48.)

Parrila-Haapakosken (2002, 103) tutkimuksen mukaan ryhmäperhepäivähoitajiksi siirtyneet perhepäivähoitajat näkivät työssään tapahtuneen muutoksen positiivisena. Työyhteisö koettiin suurena voimavarana ja kunkin työntekijän vahvuudet voitiin ottaa käyttöön jakamalla työtehtäviä niiden mukaan. Ryhmäperhepäivähoitajilla oli enemmän aikaa olla lasten kanssa, koska aikaa ei yleensä mennyt siivoukseen ja ruoanlaittoon. Myös lelut ja muut materiaalit olivat monipuolisempia ja niitä oli enemmän.

Ryhmäperhepäivähoitajat näkivät keskeisimpinä työtehtävinään ruokailuun, ulkoiluun, läsnäoloon, leikkiin ja lukemiseen liittyvät tehtävät. Lisäksi he korostivat lasten vastaanottamistilanteiden, ohjatun toiminnan ja siivoukseen liittyvien tehtävien sekä yhteistyön merkitystä vanhempien, työkavereiden ja ohjaajan kanssa. (Parrila-Haapakoski 2002, 155.)

2.4 Vuorohoidon vaikutus lapseen

Anne'n ja Segalin (2003, 137-138) mukaan Japanissa laadukkaan vuorohoidon tarve on lisääntynyt, kun yhä suurempi määrä naisia työskentelee iltaisin ja öisin. Heidän raportoimassaan projektissa tutkittiin lasten päivä-, ilta- ja yöhoidon vaikutuksia lasten kehi-

tykseen ja hoitoon sopeutumiseen vuorohoitopäiväkodeissa. Lisäksi tutkittiin kodin kasvatusympäristön vaikutusta lasten kehitykseen. Kaikki valtionjohdon valtuuttamat päiväkodit ja vuorohoitopäiväkodit osallistuivat tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuneet vuorohoitopäiväkodit olivat läpäisseet standardit, joilla yritetään taata lapsille luonnolliset vuorokausirytmit. Vanhemmat täyttivät kyselylomakkeen, joka käsitteli muun muassa hoidon määrää, laatua, pysyvyyttä (samat ihmiset pysyvät lasten hoitajina) ja tyyppiä (yö / päivä) yhdessä perhetaustan, äidillisyyden, lapsen ominaisuuksien ja lapsen hoitoon sopeutumisen kanssa. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat arvioivat lasten kehitystä. Tutkimuksessa arvioiduista lapsista 62 prosenttia oli päivähoidossa, 21 prosenttia iltahoidossa ja 17 prosenttia yöhoidossa.

Tulosten mukaan vanhemman käyttäytymisen positiiviset ominaisuudet, kuten esimerkiksi lapsen kanssa leikkiminen tai laulaminen sekä oma vaikutuskyky hoidon suhteen ja toisaalta lastenhoitoon saatu tuki esimerkiksi puolisoilta ennustivat parhaiten lapsen kehittymistä ja sopeutumista hoitoon. Edellä mainitut, kotiympäristöön liittyvät tekijät selittivät lasten kehityksellisiä eroja. Hoidon tyyppillä (yö / päivä) ei niinkään ollut merkitystä lapsen kehittymisen ja hoitoon sopeutumisen kannalta. Hoidossa olon määrällä ensimmäisen kahden tai kolmen elinvuoden aikana ei ollut merkittäviä yhteyksiä lasten itsekontrolliin, myönteisyyteen tai ongelmakäyttäytymiseen kolmen vuoden iässä. (Anne & Segal 2003, 137, 139.)

De Schipper ym. (2003, 300-303) tutkivat vuorohoitoa Hollannissa, jossa aikaisen aamu-, ilta-, yö- ja viikonloppuhoidon tarve on yleistynyt. Tutkimuksessa keskityttiin hoidon pysyvyyteen, äidin kokemaan stressiin, lapsen temperamenttiin, hoitajan ja lapsen vuorovaikutuksen laatuun sekä lapsen sosioemotionaaliseen käyttäytymiseen hoidossa. Tutkijat olivat kiinnostuneita sekä lapsen temperamentin ja sosio-emotionaalisen sopeutumisen että äidin kokeman stressin ja lapsen hoitoon sopeutumisen välisestä yhteydestä.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa kohdejoukko koostui 186 lapsesta ja vastaavasti kunkin lapsen äidistä ja ensimmäisestä ulkopuolisesta hoitajasta. Näistä 24 lasta tarvitsi vuorohoitoa. Lapset olivat iältään 6-30 kuukautta. Äidit täyttivät kyselylomakkeen, joka käsitteli vuorohoitoa kahden edeltävän viikon ajalta, äidin kokemaa stressiä ja lapsen

temperamenttia. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat arvioivat lapsen päivittäisiä hoidon pysyvyyden kokemuksia sekä hyvinvointia hoidossa Likert-tyyppisellä asteikolla. Lisäksi he arvioivat hoidon jatkuvuutta pitkällä aikavälillä. (De Schipper ym. 2003, 304, 306-308.)

Tulosten mukaan hoidon pysyvyys vaikutti lapseen hyvinvointia lisäävästi, kun taas useat hoitajat ja toverit sekä useat hoitopaikat vähensivät sitä. Tutkijoiden mukaan hoitajien ja lasten suuri määrä voi johtaa hoitajien ja lasten vaihtuvuuteen, joka puolestaan saattaa vaikuttaa kielteisesti lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Vuorohoito ja sen määrä ei ollut kuitenkaan yhteydessä hyvinvointiin. Lapset, joilla oli niin sanottu helpompi temperamentti, mukautuivat paremmin vuorohoitoon. Tutkijoiden mukaan on mahdollista, että nämä lapset selviytyvät paremmin esimerkiksi hoitajien ja toisten lasten vaihtuvuudesta. Vuorohoitolapsilla oli vähemmän pysyvyyttä päivittäisessä hoidossaan, mutta turvallisia hoitajia oli kuitenkin saatavilla. (De Schipper ym. 2003, 313.)

Toinen osa tutkimusta suoritettiin puolitoista vuotta myöhemmin havainnoimalla 52 lasta ensimmäisen tutkimuksen kohdejoukosta. Näistä lapsista 12 tarvitsi vuorohoitoa. Jokaista lasta havainnoitiin videoimalla kaksi puolen tunnin jaksoa. Havainnoinnissa keskityttiin hoitajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatuun ja lapsen sosioemotionaaliseen käyttäytymiseen. Lisäksi vanhemmat täyttivät yhteensä kolme kyselylomaketta ja lapsen hoitaja yhden. Vanhempien täyttämät kyselylomakkeet käsittelivät vuorohoitoa kahden edeltävän viikon ajalta, äidin kokemaa stressiä ja lapsen temperamenttia. Hoitajat vastasivat kysymyksiin, jotka koskivat hoidon pysyvyyttä ja lapsen temperamenttia. Keskusten johtajilta tiedusteltiin puolestaan pitkän aikavälin jatkuvuutta hoidossa. (De Schipper ym. 2003, 314-317.)

Tulosten perusteella lapset, jotka olivat muita enemmän vuorohoidossa, olivat vuorovaikutuksessaan vähemmän myöntäväisiä hoitajiensa kanssa. Tutkijoiden mukaan epä säännöllinen päivärhythmi voi vaikeuttaa lapsen siirtymistä kodista hoitoon ja näkyä uhmakkuutena hoitajia kohtaan. Tähän tulokseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella. Hoitajien vaihtuvuus vaikutti heikentävästi hoidon laatuun. Vuorohoidossa olleet lapset olivat tunteneet omahoitajansa kauemmin kuin päivähoidossa olleet lapset. Tämä tekijä on saattanut tasapainottaa vuorohoidon mahdollisia haitallisia vaikutuksia sosio-

emotionaaliseen käyttäytymiseen. Hoitajien vaihtuvuus oli yhteydessä lapsen ja hoitajan positiiviseen vuorovaikutukseen. Tämä viittaa siihen, että hoitajat yrittävät kompensoida hoitajien vaihtumista positiivisella käytöksellään. (De Schipper ym. 2003, 320-321.)

Tutkimuksessa lasten reaktiivinen temperamentti oli yhteydessä kielteisempään hoitajan käyttäytymiseen. Tutkijoiden mukaan tällainen lapsi saa enemmän ohjeita ja vähemmän myönteistä huomiota hoitajiltaan. Myös äidin kokema stressi oli yhteydessä huonompaan hoitajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen, mutta ei lapsen sosioemotionaaliseen käyttäytymiseen. Tutkimuksessa havaittiin vain vähän yhteyksiä vuorohoidon, järjestelyjen ja päivittäisen pysyvyyden sekä pitkäaikaisen jatkuvuuden ja lapsen sosiaalisen kyvykkyyden välillä. Tutkijoiden mukaan vuorohoitoa tarvitsevien lasten melko pieni määrä tässä tutkimuksessa saattaa vaikuttaa niin, että vuorohoidon mahdollisia kielteisiä vaikutuksia lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen aliarvioidaan. (De Schipper ym. 2003, 321-322.)

Kahdessa edellä mainitussa tutkimuksessa vuorohoidolla ja sen määrällä ei havaittu olevan merkittävää yhteyttä lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Hoidon pysyvyyteen liittyvät tekijät sekä hoitajien ja vanhempien positiivinen käyttäytyminen lisäsivät lasten hyvinvointia. Lapset, jotka olivat temperamentiltaan helpompia, mukautuivat paremmin vuorohoitoon. Tämä tulos lienee yleistettävissä myös päivähoitoon, joka sekin vaatii osalta lapsista runsaasti aikaa sopeutumiseen. Foxin ja Hendersonin (1999, 446) mukaan yksilöllisten eroavaisuuksien, jotka tulevat esiin vauvan temperamentissa, on ajateltu muodostavan lapsen persoonallisuuden ytimen. Thomas ja Chess (1977, 22-23) esittelivät kolme eri temperamenttityyppiä: helppo, vaikea ja hitaasti lämpenevä. Helpot vauvat ovat säännöllisiä elintoiminnoissaan sekä suhtautuvat ja sopeutuvat uusiin asioihin hyvin. Vaikeat vauvat ovat puolestaan epäsäännöllisiä elintoiminnoissaan ja heidän on vaikea sopeutua ympäristön muutoksiin. Hitaasti lämpenevät vauvat sopeutuvat muutoksiin jokseenkin hitaasti ja heidän aktiivisuustasonsa ei ole kovin korkea.

2.5 Suomalaisen päivähoidon educare-malli

Suomalaisessa päivähoidossa yhdistyvät kasvatuksellinen (education) ja sosiaalipalvelullinen (care) tehtävä. Näin ollen päivähoidossa yhdistyvät lapsen tarve saada hoitoa, huolenpitoa ja opetusta sekä perheiden tarve saada hoitopaikka. (Hujala, Puroila, Parri-la-Haapakoski & Nivala 1998; Kekkonen 2000). Päivähoito on sosiaalipalvelua perheille vanhempien näkökulmasta. Tämä tehtävä toteutuu yhteiskunnassamme laadukkaasti. Aiemmin päivähoito onkin nähty painottuneemmin sosiaalipalveluna kuin varhaispedagogiikkana kuntien sosiaalitoimissa ja niiden ohjaus- ja arviointijärjestelmissä. Päivähoidon kasvatuksellisena tehtävänä on varhaispedagogiikan ja siihen sisältyvän esiopetuksen toteuttaminen. Keskeisenä haasteena on vahvistaa ja kehittää pedagogista orientaatiota. Pedagogiikkaa tulisi rakentaa enemmän sitä ohjaavien teorioiden varaan. (Hujala ym. 1998, 4.)

Päivähoito toteuttaa perheen ohella varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan ”vuorovaikutusprosessia, jossa lapsi omaehtoisen, elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta, vertaisryhmäkontaktien sekä aikuisten tavoitteisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena oppijana”. Suomalainen päivähoito on maailman huippuluokkaa kansainvälisesti tarkasteltuna. Päivähoitolaki antaa jokaiselle lapselle subjektiivisen oikeuden varhaiskasvatukseen. (Hujala ym. 1998, 3.) Päivähoidon tavoitteena on tukea vanhempia kasvatustehtävässä ja yhteistyössä kodin kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä (Laki lasten päivähoitosta 36/1973).

Vuorohoidossa kasvatuksellisen ja sosiaalipalvelullisen tehtävän yhdistyminen korostuu entisestään, koska lapset viettävät vuorohoidossa aikaa kaikkina vuorokauden aikoina. Useimpien vanhempien näkökulmasta tarkasteltuna olisi mahdotonta tehdä vuorotyötä tai epäsäännöllistä työtä, jos lapsella ei olisi vakituista hoitopaikkaa ympärivuorokautiseen tarpeeseen.

2.6 Kontekstuaalisen kasvun näkökulma

Kasvun ja oppimisen kontekstuaalisuutta on painotettu varhaiskasvatuksessa 1990-luvulta saakka. Kontekstuaalisen kasvun näkökulma rakentuu Bronfenbrennerin ekologisen teorian pohjalle. Tarkastelun keskiössä on lapsi toimijana kasvukontekstissaan. Ekologinen teoria tarkastelee lapsen kehitysprosessia yhteydessä siihen ympäristöön, jossa se tapahtuu. Lapsen kasvu ja kasvuympäristö nähdäänkin toisistaan erottamattomina. Tämän vuoksi kontekstuaalisen näkökulman mukaan lapsen toimintaa voidaan ymmärtää vain osana koko ympäristön toimintaa. Oppiminen, kasvu ja kehitys ovat tulosta lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäisestä yhteistoiminnasta. Kontekstuaalisen kasvun malli perustuu vuorovaikutusprosessille. Tähän prosessiin vaikuttavat yksilön käyttäytymisen ja sosiaalisen ympäristön yhteisrakentuminen. (Hujala ym. 1998, 8, 10-12, 14.)

Mikrosysteemi eli yksilön välitön ympäristö muodostuu toiminnoista, rooleista ja henkilöiden välisistä suhteista, joita yksilö kokee ympäristössään (Bronfenbrenner 1979, 22). Perhe on lapsen tärkein kasvuympäristö. Varhaislapsuuden merkittävin vuorovaikutussuhde eli perusdyadi muodostuu lapsen ja vanhempien välille. Myöhemmin välittömät vuorovaikutussuhteet laajenevat perheen ulkopuolelle, kuten esimerkiksi isovanhempiin, tuttaviiin ja hoitopaikan aikuisiin. Lapsi vaikuttaa olemassaolollaan systeemin toimintoihin sekä muokkaa lähiympäristön toimintaa ajatuksillaan, valinnoillaan ja toiminnoillaan. (Hujala ym. 1998, 15-16.)

Mesosysteemi sisältää vuorovaikutussuhteet kahden tai useamman ympäristön välillä, joihin yksilö osallistuu aktiivisesti. Tällaisia kasvuympäristöjä, joissa lapsella on aktiivinen rooli, ovat esimerkiksi koti ja päivähoito. (Bronfenbrenner 1979, 25.) Mesosysteemin eli lapsen kasvuympäristöjen välisen vuorovaikutuksen toimivuus on sekä koti-että päivähoitokasvatuksen laadun kannalta keskeisellä sijalla etenkin, jos lapsen elinpiiri muodostuu useista mikrosysteemeistä. Kontekstuaalisen kasvun mallin mukaan kasvatus on niiden aikuisten yhteistyöprosessi, jotka toimivat lapsen kasvuympäristöissä. (Hujala 1998, 18-19.)

Vuorohoidossa olevan lapsen mikrosysteemi sisältää vuorovaikutussuhteet ainakin omaan perheeseen sekä vuorohoitopaikan aikuisiin ja lapsiin. Mesosysteemi sisältää vuorovaikutuksen lapsen kasvuympäristöjen välillä. Vuorohoidossa olevan lapsen kohdalla mesosysteemi muodostuu kodin ja vuorohoitopaikan välisestä vuorovaikutuksesta.

Eksosysteemi on laajempi kuin lapsen välitön toimintaympäristö. Lapsi ei ole itse aktiivinen osallistuja, vaan ulkoinen toimintaympäristö vaikuttaa siihen, mitä lapsen lähiympäristössä tapahtuu. (Bronfenbrenner 1979, 25.) Eksosysteemi vaikuttaa lapseen välillisesti esimerkiksi vanhempien ja hoitajien kautta. Siihen kuuluvat erilaiset instituutiot, kuten työmaailma, tukipalvelut ja asumiseen liittyvät tekijät. Lapseen vaikuttavia perheen toimintoja sääteleviä tekijöitä voivat olla muun muassa työaikajärjestelyjen joustavuus sekä terveys- ja sosiaalipalvelujen laatu. (Hujala ym. 1998, 19-20.)

Mikro-, meso- ja eksosysteemien toimivuutta määrittää yhteiskunnan ideologinen systeemi eli makrosysteemi. Sillä tarkoitetaan kulttuurin instituutionaalisia malleja, kuten sosiaalisia, kasvatuksellisia ja poliittisia järjestelmiä. Nämä toimivat yhteiskunnan reunaehtoina. Makrotason ratkaisujen vaikutukset ulottuvat lasten välittömiin ja välillisiin kasvu- ja toimintaympäristöihin. (Bronfenbrenner 1979, 26; Hujala ym. 1998, 20-21.) Ekso- ja makrosysteemeissä tapahtuneet muutokset vaikuttavat vuorohoidossa olevaan lapseen välillisesti. Esimerkiksi vanhemman työn muuttuessa kolmivuorotyöksi, vaikutus kohdistuu lapseen niin, että tämä joutuu olemaan myös öitä hoidossa.

Kontekstuaalisen kasvun mallissa lapsi nähdään osana monista tekijöistä koostuvaa systeemiä. Kun systeemin osat toimivat hyvin, niin lapsikin käyttäytyy tasapainoisesti. Kasvatuksen tavoitteena onkin saada koko systeemi toimimaan ristiriidattomasti. Systeemin saattamisessa tasapainoon voidaan vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen tai muuttaa ympäristöä, jonka mukaan lapsen käyttäytymistä arvioidaan. Parannus osassa systeemiä vaikuttaa koko systeemiin, koska kaikki osat vaikuttavat toisiinsa. (Hujala ym. 1998, 22-23.) Kontekstuaalisen kasvun näkökulmasta päivähoiton laadun arviointia tulee lähestyä kokonaisvaltaisesti. Laatua tulisi tarkastella kaikkien eri tekijöiden ja toimijoiden näkökulmasta. (Hujala & Parrila-Haapakoski 1998b, 97.) Tässä tutkimuksessa vuorohoidon laadun arviointi rajautuu lasten näkökulman tarkasteluun, koska käytettävissä oleva aika ja resurssit ovat rajalliset.

3 VARHAISKASVATUKSEN LAATU

Tässä luvussa käsittelem laadun moniulotteisuutta käsitteenä, laadunhallintaa ja arviointia päivähoidossa sekä päivähoidon ja perhepäivähoidon laatutekijöitä.

3.1 Laadun käsitteen moniulotteisuus

Laadun käsitteelle ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa määritelmää. Laatu ei ole olemassa ilman sitä koskevaa ilmiötä. (Hujala, Parrila, Lindberg, Nivala, Tauriainen & Vartiainen 1999, 54.) Laatu on luonteeltaan subjektiivista ja pohjautuu määrittelijän arvoihin, uskomuksiin ja intresseihin. Laatu ja sen arviointi riippuu määrittelijän näkökulmasta. (Pence & Moss 1994, 172.) Laatu on käsitteenä jatkuvasti muotoutuva. Sille ei ole olemassa yhtä määritelmää, vaan monia mahdollisia määritelmiä ja kriteereitä. Yhteiskunnallinen ja sosiaalinen konteksti vaikuttavat laadun käsitteen muotoutumiseen. Laatuun on olemassa erilaisia näkökulmia. (Nummenmaa 2004, 81, 83.)

Myös Hujala ym. (1999, 56) toteavat laadun olevan subjektiivista, arvosidonnaista ja dynaamista. Varhaiskasvatuksen laatu rakentuu eri tavalla jokaiselle yksilölle, mikä perustuu jokaisen omiin näkemyksiin ja kriteereihin hyvästä ja huonosta laadusta. Yksi-

ölliset näkemykset vaihtelevat eri aikoina ja eri alueilla. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että varhaiskasvatuksen laadun määrittelyyn osallistuvat kaikki, joita palvelu koskettaa.

Parrilan (2004, 69, 72-73, 76) mukaan laadulla on sekä subjektiivinen että intersubjektiivinen merkitysrakenne, jotka ovat riippuvaisia toisistaan. Intersubjektiivinen merkitysrakenne kytkeytyy tiettyyn aikaan paikkaan ja kulttuuriin. Intersubjektiivisen laadun paradigman mukaan kullakin yksilöllä on oma käsityksensä päivähoiton laadusta. Nämä käsitykset ovat kuitenkin sidoksissa siihen sosiaaliseen arvomaailmaan, yhteisiin merkityksiin ja rakenteisiin, joita sosiaalinen todellisuus pitää sisällään. Viime kädessä laatu saa kuitenkin määrityksensä arjessa. Jokaiselle arvioitsijalla on oma näkemyksensä kaikkein keskeisimmistä laatutekijöistä. Yksilön arvot, ymmärrys ja hänen hallitsemansa käsitteet vaikuttavat päivähoiton ja sen laadun käsitteellistämiseen.

Tässä tutkimuksessa laatua lähestytään lasten näkökulmaan keskittyen. Lasten kokemuksia vuorohoidosta tarkastellaan muun muassa sen kautta millaisia myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia lapsilla on vuorohoitoon liittyen.

3.2 Laadunhallinta ja arviointi päivähoitossa

Varhaiskasvatuksen laadunhallinnalla tarkoitetaan toimintatapaa, jonka avulla henkilökunta, vanhemmat, lapset ja hallinto kaikki yhdessä arvioivat sekä kehittävät toimintaa tavoitteiden suuntaisesti. Laadunhallinta on jokapäiväistä työtä, johon liittyy varhaiskasvatuksen perusteiden pohdinta, arviointi ja kehittäminen. Jokainen työyksikkö toimii, arvioi ja kehittää toimintaansa omalla tavallaan. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten yhdessä toteuttama toiminnan perusteiden pohdinta on pohjana laadunhallinnan toteuttamiselle ja eri toimijoiden sitoutumiselle jatkuvaan laadunhallintaan. Tällä tavoin lisätään asiakkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa varhaiskasvatuksen kehittämiseen. (Hujala ym. 1999, 56-57.)

Laadun arvioinnilla tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla arvioidaan laatuvaatimusten ja -tavoitteiden toteutumista. Päivähoidossa arviointi on keskeinen osa laadunhallintaa. (Hujala ym. 1999, 64.) Päivähoidolla on merkittävä sija suomalaisessa yhteiskunnassa ja se koskettaa yhä useampia perheitä. Päivähoito on myös merkittävä tekijä elinikäisen oppimisen kannalta. Tämän vuoksi laadun arviointi on tärkeää. Päivähoitokasvatuksen kehittäminen on laadun arvioinnin keskeisin tehtävä. Arvioinnista saadun tiedon avulla analysoidaan omat vahvat ja heikot puolet. Yksilöä ja yhteisöä kannustetaan entistä parempiin suorituksiin kehittämistä kaipaavilla alueilla. (Hujala & Parrila-Haapakoski 1998a, 47-48.)

Hujalan ym. (1999, 60) mukaan varhaiskasvatuksen laadunhallinta pohjautuu virallisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin asiakirjoihin, joiden pohjalta laatuvaatimukset rakentuvat varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2003, 5) yhtenä tavoitteena on luoda edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi. Tämä on tarkoitus tehdä yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa (2002, 7, 13) erityisenä painopisteenä on muun muassa varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaminen. Lainsäädäntö on edelleen keskeinen ohjauksen väline, jolla määritellään toiminnan vähimmäisvaatimukset.

Valtakunnallisesti tarkasteltuna laadunhallinnan lähtökohtana voidaan pitää pyrkimystä järjestää tasalaatuista ja hyvää palvelua käytettävissä olevien voimavarojen mukaan. Peruspalveluiden turvaamisen edellytyksenä on niiden tuottaminen tehokkaasti ja kansalaisten laatuodotuksia vastaavasti. Laadukkaan toiminnan perustana ovat kansallisella tasolla laissa ja sopimuksissa määritellyt laatuvaatimukset. Laadun arvioinnin tehtävänä on kontrolloida laadun minimitason toteutumista. Laatuvaatimukset tuleekin konkretisoida laatukriteereiksi, joiden perusteella toimintaa voidaan arvioida. Paikallistasolla kukin yksikkö valitsee omaan toimintaansa soveltuvat laatutavoitteet, jotka perustuvat tutkimus- ja teoretietoon. Laatutavoitteet konkretisoidaan laatukriteereiksi, joiden avulla toimintaa voidaan arvioida. Arvioinnin tavoitteena on oppia omasta toiminnasta ja kehittää sitä edelleen. (Hujala ym. 1999, 57-59.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallintaa koskevan valtakunnallisen suosituksen (1999, 13) mukaan asiakkaan tulee olla keskeisellä sijalla laadunhallinnassa. Asiakasta

tulisi pitää aktiivisena osallistujana, voimavarana ja yhteisön jäsenenä. Asiakkaiden odotukset ja vaatimukset palvelun laadulle sekä rohkeus antaa palautetta ovatkin lisääntyneet muun muassa koulutustason nousun myötä. Myös Hujala ja Parrila-Haapakoski (1998a, 48) toteavat, että laadun arvioinnin eräänä tehtävänä on asiakkaiden näkökulman huomioiminen entistä paremmin päivähoidon vaikuttajina ja laadun määrittäjinä.

Johtajan vastuulla on laatutavoitteiden välittäminen koko organisaation tietoon sekä edellytysten luominen laadunhallinnalle niin, että se on osa jokapäiväistä toimintaa. Laadunhallinta on keino korjata ja säätää toimintaa vaatimuksia vastaavaksi. Asianmukaisen koulutuksen saanutta henkilökuntaa tulee olla riittävästi. Henkilöstö tarvitsee myös mahdollisuuksia työnohjaukseen ja täydennyskoulutukseen, josta osa on suunnattava laadunhallinnan taitoihin. (Sosiaali- ja terveydenhuollon... 1999, 15, 17.)

Tässä tutkimuksessa käsittelen vuorohoidon laatua inklusiivisesta näkökulmasta. Inklusiivisessa laadunmäärittelyssä on olennaista se, kuka osallistuu määrittelyyn. Myös osallistumisen luonne ja laajuus ovat tärkeitä seikkoja. Hallintovirkamiehet, henkilöstö, vanhemmat, lapset, tutkijat ja poliitikot voivat olla laadunmäärittelyyn osallistuvia tahoja. (Pence & Moss 1994, 173.) Inklusiivisessä laadunmäärittelyssä kaikilla osapuolilla tulee siis olla mahdollisuus osallistua laadunmäärittelyyn ja arviointiin. Tässä tutkimuksessa haluan tuoda esiin lasten äänen heidän kokemuksistaan vuorohoidosta, koska vuorohoidon laatua ei ole tutkittu pelkästään lasten näkökulmaan keskittyen.

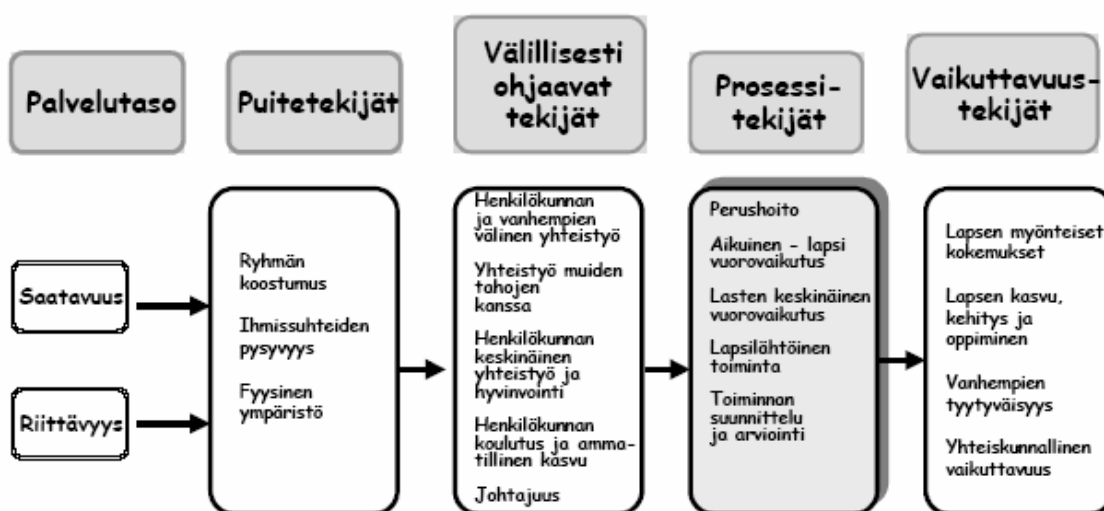
3.3 Päivähoidon laatutekijät

Päivähoidon laadunarviointimalli pohjautuu lähinnä kansainvälisten laatututkimusten analyysiin. Analyysin perusteella on erotettu neljä näkökulmiltaan erilaista laatutekijää:

- päivähoidon laatua säätelevät puitetekijät, jotka ovat reunaehtoja laadukkaan päivähoiton toteuttamisessa
- toiminnallisesti laatua säätelevät tekijät
- kasvatustilanteeseen liittyvät tekijät

- tuotoksen taso eli vaikutukselliset tekijät

Päivähoidon laatua voidaan tarkastella erikseen kunkin tekijän osalta, mutta yhdessä tekijät muodostavat kokonaisuuden, jonka pohjalta laatua voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti. Alun perin Hujala-Huttusen (1995) rakentama malli on esitetty kuviossa 1. Mallissa laatutekijöiden oletetaan olevan toisistaan riippuvaisia niin, että laadukkaiden vaikutusten edellytyksenä on laadukas kasvatusprosessi, joka puolestaan ohjautuu välillisistä tekijöistä ja on viime kädessä puitetekijöiden säätelemä. (Hujala ym. 1999, 77.)

KUVIO 1 Päivähoidon laadunarviointimalli (alun perin Hujala-Huttunen 1995) (Hujala ym. 1999, 78)

Puitetekijöiden merkitystä laadun määrittäjänä on tutkittu paljon etenkin viime vuosikymmenellä. Puitetekijät sisältävät seuraavat laatutekijät: ryhmän koostumus (sisältäen ryhmäkoon, ryhmän rakenteen sekä henkilöstön ja lasten välisen suhdeluvun), ihmismuhteiden pysyvyys ja fyysinen ympäristö. *Välillisesti ohjaavia tekijöitä* ovat henkilökunnan ja vanhempien välinen sekä yhteistyö muiden tahojen kanssa, henkilökunnan keskinäinen yhteistyö ja hyvinvointi, henkilökunnan koulutus ja ammatillinen kasvu sekä johtajuus. Puitetekijät ja välilliset tekijät ovat laadukkaan päivähoidon edellytyksiä, mutta ne eivät takaa sitä. Nämä tekijät antavat reunaehdot sille, millaiseksi kasvatusprosessi ja lapsen oma kokemus päivähoidosta muodostuu. (Hujala ym. 1999, 78, 86, 128.)

Laatukeskustelun ydin tulisi olla kasvatusprosessissa, mitä puitetekijät ja välillisesti ohjaavat tekijät säätelevät. Prosessitekijöiden oletetaan säätelevän tuotoksia. Suomalai-

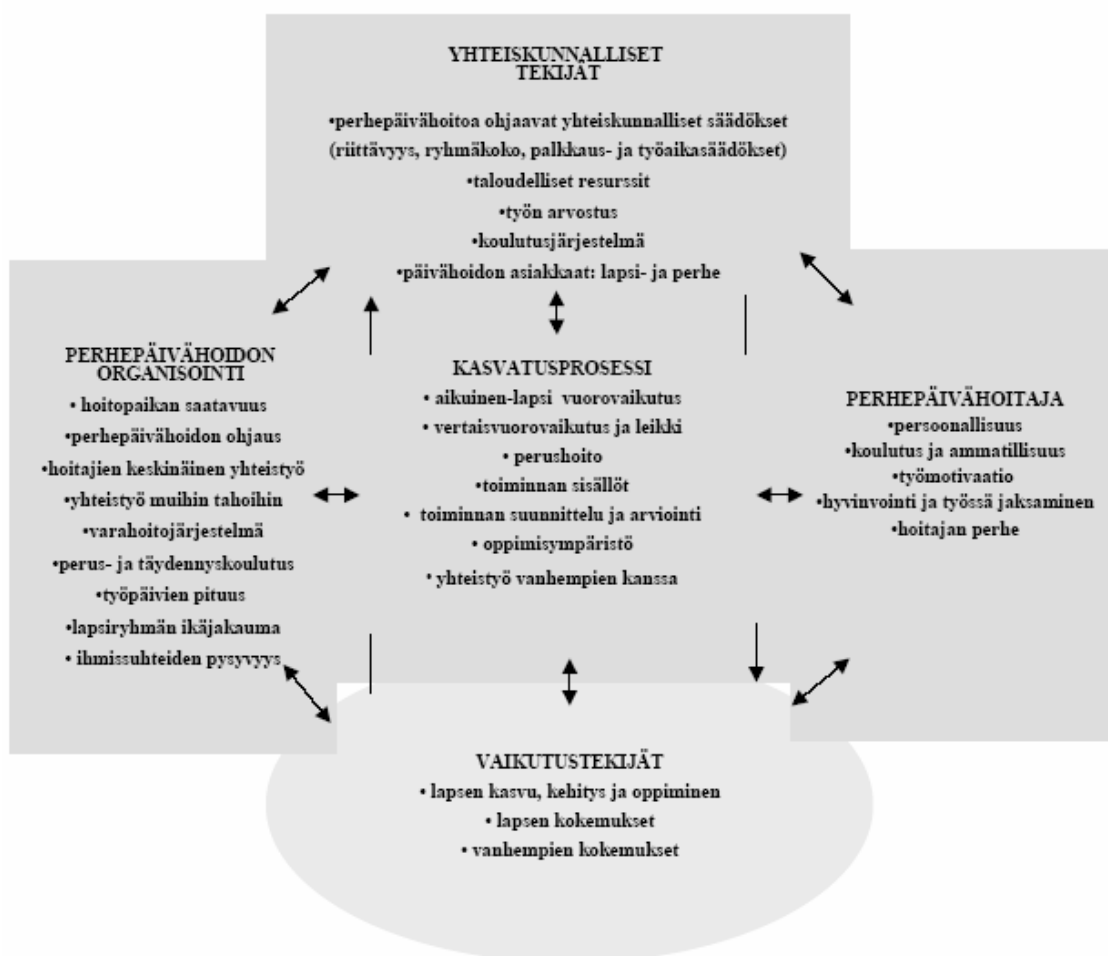
sessä kasvatustavoiteajattelussa ei kuitenkaan määritellä tuotoksia, vaan yritetään tukea prosesseja, jotka edistävät lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Hujala ym. 1998, 191.) *Prosessitekijöitä* ovat perushoito, aikuinen – lapsi vuorovaikutus, lasten keskinäinen vuorovaikutus, lapsilähtöinen toiminta sekä toiminnan suunnittelu ja arviointi (Hujala ym. 1999, 78).

Vaikuttavuustekijöillä tarkoitetaan niitä asioita, mitä päivähoito saa aikaan palvelun käyttäjissä tai toimintaympäristössä. Vaikuttavuutta on mahdollista arvioida lasten, vanhempien ja yhteiskunnan näkökulmista. Päivähoidon vaikuttavuustekijöitä ovat lapsen myönteiset kokemukset, lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen, vanhempien tyytyväisyys sekä yhteiskunnallinen vaikuttavuus. (Hujala ym. 1999, 78, 155.)

Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna lapsella voi puitetekijöiden osalta olla kokemuksia ihmissuhteiden pysyvyydestä ja fyysisestä ympäristöstä. Välillisesti ohjaaviin tekijöihin kuuluu hoitopaikan ilmapiiri, jonka lapsi aistii herkästi. Prosessitekijöistä perushoitotilanteet, aikuisten ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus painottuvat lapsen kokemuksissa. Lapsella voi olla kokemuksia myös lapsilähtöisestä toiminnasta sekä toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista. Vaikuttavuustekijöistä lapsella on mahdollisesti kokemuksia myönteisistä kokemuksistaan sekä omasta oppimisestaan.

3.4 Perhepäivähoidon laatutekijät

Käsittelen tässä yhteydessä myös perhepäivähoidon laatutekijöitä, koska tutkimukseni aineistonkeruu suoritettiin ryhmäperhepäivähoidon piirissä, joka on eräs perhepäivähoidon vaihtoehto. Parrila-Haapakoski (2002, 166) on rakentanut kuviossa 2 esitetyn perhepäivähoidon laatua koskevan teoreettisen jäsennyksen perhepäivähoidon laatua sivuavien tutkimusten ja oman empiirisen aineistonsa pohjalta.

KUVIO 2 Perhepäivähoidon laadun teoreettinen jäsenys (Parrila-Haapakoski 2002, 167)

Malli kuvaa tutkimuksessa keskeiseksi nousseita tekijöitä perhepäivähoidon laadun ja sen kehittämisen kannalta. Jäsenys koostuu viidestä eri tekijäluokasta. Nuolet kuvaavat vaikutussuhteita eri tekijöiden välillä ja laadun kokonaisvaltaisuutta. Laatuun liittyvät tekijät ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa, joten yhden tekijän tasolla tapahtuvat muutokset heijastuvat koko systeemiin. Perhepäivähoidon laatua ei voida kuitenkaan kontrolloida yhden tekijän kautta, koska vaikutukset syntyvät tekijöiden summana. (Parrila-Haapakoski 2002, 167-168.)

Yhteiskunnallisiin tekijöihin kuuluvat perhepäivähoidon toteuttamista ohjaavat yhteiskunnalliset säädökset, taloudelliset resurssit, työn yleinen arvostus, koulutusjärjestelmä sekä lapsiin ja perheisiin liittyvät tekijät. Yhteiskunnalliset säädökset sisältävät hoitopaikkojen riittävyyden ja ryhmäkoon sekä perhepäivähoitajien palkkaukseen ja työ-

aikoihin liittyvät säädökset. Tekijäluokka kytkeytyy alustavan mallin puite- ja välillisiin tekijöihin. (Parrila-Haapakoski 2002, 168.)

Perhepäivähoidon organisointiin liittyvät tekijät sisältävät hoitopaikan saatavuuden, perhepäivähoidon ohjauksen, hoitajien keskinäisen ja muiden tahojen kanssa tehtävän yhteistyön, varahoitojärjestelmän, perus- ja täydennyskoulutuksen, työpäivien pituuden, lapsiryhmän ikäjakauman sekä ihmissuhteiden pysyvyyden. Kuntatasolla tehdyt ratkaisut säätelevät näiden tekijöiden toteutumista. (Parrila-Haapakoski 2002, 167, 169.)

Kasvatusprosessiin liittyvät tekijät koostuvat aikuinen - lapsi vuorovaikutuksesta, lasten vertaisvuorovaikutuksesta ja leikistä, perushoidosta, toiminnan sisällöistä, suunnittelusta ja arvioinnista, oppimisympäristöstä ja yhteistyöstä vanhempien kanssa. *Perhepäivähoidotajaan kytkeytyviin tekijöihin* sisältyvät puolestaan perhepäivähoitajan persoonallisuus, koulutus ja ammatillisuus, työmotivaatio, hyvinvointi ja työssä jaksaminen sekä hoitajan oma perhe. *Perhepäivähoidon vaikutuksiin liittyvät tekijät* ovat lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen sekä lapsen ja vanhempien kokemukset. (Parrila-Haapakoski 2002, 167.)

Laadun teoreettinen jäsenitys kuvaa keskeisiä perhepäivähoidon laatuun vaikuttavia tekijöitä. Laatu toteutuu kuitenkin aina arjen käytännöissä ja kukin laadun arvioitsija määrittelee laatua omasta näkökulmastaan painottaen asioita eri tavalla. Perhepäivähoitoa ja sen laatua käsitteellistetään omien arvojen, ymmärryksen ja hallittujen käsitteiden kautta. (Parrila-Haapakoski 2002, 173.)

Perhepäivähoidon laatutekijöistä lapsella voi olla kokemuksia yhteiskunnallisista tekijöistä (lapsiin ja perheeseen liittyvät tekijät) ja perhepäivähoidon organisointiin liittyvistä tekijöistä (lapsiryhmän ikäjakauma ja ihmissuhteiden pysyvyys). Erityisen paljon lapsella voi olla kokemuksia kasvatusprosessiin liittyvistä tekijöistä (aikuinen – lapsi vuorovaikutus, lasten vertaisvuorovaikutus ja leikki, perushoito, toiminnan sisällöt, suunnittelu ja arviointi sekä oppimisympäristö) ja perhepäivähoitajaan kytkeytyvistä tekijöistä (persoonallisuus, työmotivaatio, hyvinvointi, työssä jaksaminen ja hoitajan oma perhe). Lisäksi lapsella voi olla kokemuksia perhepäivähoidon vaikutuksiin liittyvistä tekijöistä, kuten omista kokemuksistaan ja oppimisestaan.

4 LASTEN KOKEMUKSET PÄIVÄHOIDOSTA

Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat lasten subjektiasema, päivähoiton laatu lasten kokemana sekä tutkimuskaupungin päivähoiton laatu lasten arvioimana.

4.1 Lasten subjektiasema

Valtioneuvoston periaatepäätöksen (2002, 22-23) mukaan laadun arviointimenetelmiä tulee kehittää varhaiskasvatuksessa. Erityisesti lasten ja vanhempien antamaa palautetta tulisi arvostaa laadun kehittämisessä ja arvioinnissa. Myös Parrila-Haapakoski (2002, 76) toteaa, että kiinnostus lasten laatuksitysten tavoittamiseen on kasvanut. Karlssonin (1999, 15) mukaan lapsen näkökulman huomioon ottamisessa on kyse lapsen asemasta ja sen parantamisesta.

Lasten laatuksitykset ja -arviointit osana toimintaa ovat laatutekijä itsessään. Lasten näkeminen osallisina oman elämänsä muokkaamisessa on keskeinen ajatus, kun laatua tarkastellaan inklusiivisesta näkökulmasta. Eri osapuolilla on erilaisia lähtökohtia ja motiiveja päivähoitossa toteutettavalle toiminnalle. Niiden tunnistaminen ja huomioon ottaminen on tärkeää. (Tauriainen 2000, 48-49.) Viime aikoina on alettu korostaa lasten aktiivisuutta ja subjektiviteettiä. Tämä muutos, jonka myötä pyritään lisäämään lasten

vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia, näkyy erityisesti lasten kanssa työskentelevien asiantuntijoiden koulutuksessa, mutta myös laajemmin yhteiskunnassa. Uusin lapsitutkimus pitää lasta osaavana, kyvykkäänä ja taitavana. (Karlsson 2000, 13, 34.) Uuden näkemyksen mukaan lasta pidetään aktiivisena ja luovana sekä korostetaan lapsuuden sosiaalisia ja tuottavia puolia (Strandell 1995, 10).

Uuden lapsitutkimuksen myötä käsitys lapsesta ja lapsuudesta on muuttunut lasten subjektiasemaa korostavaksi. Nykyään lapsia koskevia tutkimuksia tehdäänkin yhä enemmän lasten näkökulmasta. Turjan (2004) mukaan varhaispedagogiikassa on myös siirrytty näkemykseen, jossa lapsi nähdään omaan elämäänsä ja ympäristöönsä vaikuttavana subjektina. Lapsilähtöisessä pedagogiikassa lapsen ajatellaan olevan aloitteellinen ja valintoja tekevä toimija, joka rakentaa ymmärrystä itsestään ja elämästä. Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja keinot ovat muuttuneet aktiivista tiedonhankintaa ja toimimalla oppimista korostaviksi. Tämä edellyttää varhaiskasvatukselta keinoja, joilla voidaan tavoittaa lapsen kokemusmaailmaa.

4.2 Päivähoidon laatu lasten kokemana

Tiedonhankintatavat lasten kokemusten tavoittamiseksi voidaan sijoittaa jatkumolle suorista epäsuoriin. Lasten haastattelut ja lasten keskustelujen seuraaminen ovat suoria menetelmiä, kun taas muiden henkilöiden arviot lapsen kokemuksista ovat epäsuoria menetelmiä. Havainnointi sekä retrospektiiviset menetelmät sijoittuvat suorien ja epäsuorien menetelmien välille. Myös tiedonhankinnan strukturoinnin aste vaikuttaa saatuun tietoon. Ennalta muotoillut kysymykset saattavat sulkea ulkopuolelle lapselle tärkeitä asioita. (Turja 2004.) Seuraavassa esitellyistä tutkimuksista lähes kaikissa on käytetty joko havainnointia tai haastattelua keinona tavoittaa lasten kokemuksia. Lisäksi aineistonkeruumenetelminä on käytetty ainekirjoituksia ja päiväkirjoja.

Katzin (1993, 6-7) mukaan on syytä olettaa, että päivähoidon lopulliset vaikutukset riippuvat siitä, miten siihen osallistuvat lapset kokevat päivähoidon. Laadun arviointi

vaatii vastaamista kysymykseen ”millaista on olla lapsi tässä ympäristössä?”. Lasten kokemuksia tarkasteleva näkökulma laatuun on alhaalta ylöspäin suuntautuva. Katz on esittänyt joukon kysymyksiä, joihin voidaan vastata havainnoinnin avulla ja tätä kautta arvioida päivähoiton laatua. Seuraavassa esimerkkejä kysymyksistä:

- Tunnenko itseni päivähoitoon tullessani useimmiten tervetulleeksi vai pakosta ryhmään joutuneeksi?
- Ovatko useimmat toiminnot kiinnostavia vai tyhjänpäiväisiä ja tylsiä?
- Olenko useimmiten iloinen täällä olostani vai haluaisinko lähteä pois?

Eräessä tanskalaisessa projektissa 13-14-vuotiaat koululaiset tekivät havaintoja päiväkodissa kahden päivän ajan. He keskittyivät siihen, kuinka paljon vaikutusvaltaa lapsilla oli päiväkodissa kolme – kuusivuotiaiden ryhmässä. Havainnoinnin jälkeen koululaiset tapasivat henkilökuntaa ja vanhempia kertoakseen mikä heidän mielestään oli hyvää ja mikä huonoa. (Langsted 1994, 31.)

Koululaiset tekivät muun muassa seuraavia havaintoja. Heidän mielestään oli epätodennäköistä, että kaikki lapset olisivat nälkäisiä samaan aikaan. Tämän vuoksi ei ollut järkevää, että kaikki lapset söivät samaan aikaan, joka oli henkilökunnan määräämä. Samoin kaikkien lasten odotettiin menevän ulos samaan aikaan, vaikka he kaikki eivät olisi halunneetkaan. Lapset saivat ruokailujen välillä juotavakseen vain vettä, kun henkilökunnalla oli kahvi- ja teetauot. Henkilökunta ja vanhemmat päättivätkin muuttaa toimintaa niin, että yhteisen lounaan vaatimuksesta joustettiin ja lapsilla oli aina saatavilla mehua sekä ulkona oli aina joku aikuinen tarpeen vaatiessa. Lisäksi lapsille annettiin valtaa ja oikeuksia tehdä elämäänsä koskevia tärkeitä päätöksiä päiväkodissa. (Langsted 1994, 31.)

Pohjoismaisessa BASUN-projektissa tutkittiin viisivuotiaiden lasten päivittäistä elämää kodissa ja päiväkodissa haastatteleamalla lapsia. Lapset pitivät perhettä itsestään selvänä ja se oli itsessään laatua heille. Tärkein tekijä päiväkodin laadun kannalta olivat toiset lapset. Yhdessä olo toisten lasten kanssa ei ollut kuitenkaan pelkästään miellyttävää kaikkina aikoina ja kaikkien lasten kohdalla. Muita laadun kannalta tärkeitä tekijöitä olivat toiminnot, lelut ja kivat hoitajat. Lapset kokivat, että heillä oli kotona enemmän päätösvaltaa kuin päiväkodissa. (Langsted 1994, 34-40.)

Tauriainen (2000, 83, 101-102) on tutkinut henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-käsityksiä päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Lasten haastattelun apuna käytettiin päiväkodin toimintoja esittäviä kuvia. Lapsi lajitteli kuvat itselleen mieluisiin ja epämieluisiin iloisen ja surullisen lapsen kuvien avulla. Kunkin kuvan yhteydessä keskusteltiin siitä, mikä kyseisessä toiminnassa oli lapselle mieluisaa tai epämieluisaa.

Lapsille oli tärkeää saada toimia itseohjautuvasti valitsemiensa kavereiden kanssa, toteuttaa omia suunnitelmiaan, testata taitojaan ja oppia toisiltaan. Myös suojaisat tilat olivat tärkeitä. Tällaisissa tiloissa ja toiminnoissa aikuiset eivät ohjanneet ja kontrolloineet lasten toimintaa. Lasten laatu-käsitysten perustana olivat eri toiminnoista saadut välittömät kokemukset, jotka kohdistuivat omaan tajunnalliseen, keholliseen ja situationaaliseen olemiseen. Situationaaliset kokemukset liittyivät itsen ja ympäristön välisiin suhteisiin. Kehon aistimukset olivat yhtä tärkeitä lapsille kuin oppimiskokemukset ja sosiaaliset suhteet. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten yhteisenä tavoitteena oli lasten tyytyväisyys. Se tosin painottui kunkin tahon oman näkökulman mukaan. (Tauriainen 2000, 163, 196.)

Useat viime vuosina tehdyt tutkimukset liittyvät laadunmäärittelyyn ja arvioimiseen lasten näkökulmasta, vaikka itse tutkimusongelmissa ei laatu-käsitettä mainittaisikaan. Kankaanrannan (1998) toimintatutkimuksen yhtenä tavoitteena oli lapsuuden kasvu- ja oppimisympäristöjen arviointi ja kehittäminen lasten näkökulmasta. Lasten kokemuksia kasvuympäristöstään sekä näkemyksiä kasvun ja oppimisen merkityksistä kartoitettiin portfolioiden eli kasvun kansioiden avulla.

Tutkimuksessa lapset arvioivat erityisesti toimintamuotoja ja työtapoja. Lapset toivoivat enemmän omaehtoisuutta ja päätösvaltaa sekä sisältöihin että toteuttamistapoihin. Kuvallinen ilmaisu sai eniten valintoja toimintamuodoista. Tämä selittyy osittain sillä, että kuvallisen ilmaisun työskentelyä on helppo dokumentoida. Lisäksi päiväkodin toiminnassa painotettiin kuvallista ilmaisua. Keskinäisen vuorovaikutuksen ja ryhmähengen muodostumisen, teemojen toteuttaminen, tunnelmalliset hetket ja tapahtumat olivat lapsille tärkeitä. Yksittäisen lapsen näkökulmasta merkitykselliset kokemukset olivat erityisen hyvin mieleen painuneita tapahtumia ja tilanteita. Muutaman lapsen kehittämis-

toiveet kohdistuivat tilankäytölle ja odotustilanteille. (Kankaanranta 1998, 136, 157-159.)

Wiltz ja Klein (2001, 209, 213-214) ovat tutkineet lasten havaintoja päivähoidokokemuksistaan. Tutkimuksen kohdejoukko koostui 122 yhdysvaltalaisesta lapsesta, joita havainnoitiin sekä haastateltiin heidän hyvinä ja huonoina pitämistään asioista. Lasten keski-ikä oli 4,5 vuotta. Tutkimuksen ensimmäisessä osassa päiväkotien yleistä laatua arvioitiin ECERS-mittarilla. Kehityksellisesti sopivia toimintoja sekä ilmapiiriä arvioitiin CPI-mittarilla. Arvioiduista päiväkodeista valittiin neljä laadultaan parasta ja neljä huonointa, joissa haastattelut ja havainnoinnit tehtiin. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millä tavalla lapset kuvailevat toimintoja, tapahtumia, kokemuksia ja menettelytapoja. Lisäksi tutkijat halusivat selvittää tuottaako tämä uusi, lapsilta saatava tieto uusia tekijöitä laadunarvioinnin mittareihin tai saadaanko tavanomaisiin laadunarvioinnin mittareihin uusi näkökulma lasten avulla.

Lasten haastatteluja tehtiin sekä melko yksityiskohtaisten kysymysten pohjalta että vapaamuotoisemmin pyytämällä lapsia selittämään toimintoja ja käytettyjä menetelmiä. Vapaamuotoisia keskusteluja käytiin pitkin päivää toiminnan ohessa. Lapsia myös pyydettiin piirtämään mistä he pitävät päivähoidossa ja kertomaan tarina tästä tapahtumasta. Haastattelujen apuna käytettiin kirjaa, joka sisälsi kuvia tyypillisistä toiminnoista päivähoitossa. Havainnoinnissa keskityttiin sekä ulkoisiin seikkoihin, kuten materiaaleihin ja fyysiseen ympäristöön että vaikeammin havainnoitaviin seikkoihin, kuten ilmapiiriin. (Wiltz & Klein 2001, 218-219.)

Tulosten mukaan lähes kaikki lapset pitivät eniten leikistä ja leikinomaisista toiminnoista sekä hyvä- että huonolaatuisissa keskuksissa. Lasten mielestä leikki oli tärkein osa heidän elämäänsä päivähoitossa. Leikkiminen ystävien kanssa tai yhdessä muiden lasten kanssa oli asia, joka teki iloiseksi. Tutkijan havaintojen mukaan lapset keksivät erilaisia tapoja leikkiä, vaikka ympäristö ei olisi paras mahdollinen. Lapset mainitsivat useimmiten kaverin tai opettajan ilkeyden olevan asia, josta he eivät pidä. Toiminnot, rutiinit ja menetelmät, jotka esiintyivät päivittäin ilman vaihtelua, eivät herättäneet kiinnostusta ja olivat tylsiä. Tällaisia olivat esimerkiksi ryhmäkoontumiset ja lepopetki. Lisäksi kurinpidollinen toimenpide, niin sanottu time-out, koettiin ikävänä asiana, vaikk-

ka lapset puhuivat siitä melko vähän. Ikäville asioille ja toiminnoille oli yhteistä se, että ne lopettivat leikkimisen. Kokemuksia arvioidessaan lapset mainitsivat huomattavasti enemmän myönteisiä kuin kielteisiä tekijöitä. Lisäksi pidetyin toiminto eli leikki ja ikävin asia eli toisten lasten tai opettajan ilkeys eivät olleet sidoksissa päiväkodin laatuun. Päiväkotien erot laadussa heijastuivat siitä, miten ja mitä lapset puhuivat hoidossa olostaan. Huonolaatuisiksi arvioiduissa päiväkodeissa lapset kuvasivat tapahtumia jaksoittaisina, kun taas hyvälaatuisiksi arvioiduissa päiväkodeissa lapset kertoivat kohokohdistusta ja huomattavista tapahtumista sekä monista toiminnan mahdollisuuksista. (Wiltz & Klein 2001, 222-223, 226, 228-230.)

Stephen (2003, 577-579) on puolestaan tutkinut kolme- ja neljävuotiaiden lasten kokemuksia kokopäivähoidosta Skotlannissa. Tutkimuksen kohdejoukkona oli 43 lasta, joilla oli joko yksi tai useampi hoitopaikka. Tarkoituksena oli tutkia mistä tekijöistä muodostuu hyvä kokopäivähoito. Myös tässä tutkimuksessa menetelminä käytettiin haastattelua ja havainnointia. Haastattelun apuna oli kirja, jossa kuvattiin hoitopäivän tapahtumia sekä piirroksia neljästä erilaisesta kasvojen ilmeestä: iloinen, surullinen, uninen ja kiukuinen. Havainnoinnissa keskityttiin lasten tekemisiin ja heidän tunnetiloihinsa (tyytyväisyys / tyytymättömyys). Lapsia havainnoitiin päiväkotiin tulo- ja lähtötilanteissa sekä tiettyihin tapahtumiin keskittyen, jos lapsi oli esimerkiksi epätavallisen jännittynyt. Lapsia havainnoitiin myös pitkin hoitopäivää, jolloin keskityttiin ajankohtaan, toiminnan luonteeseen, lapsen käyttäytymiseen ja tunnetilaan.

Tulosten mukaan lapset käyttivät eniten aikaa valitsemiinsa toimintoihin, jotka olivat aikuisten suunnittelemaa tai jotka oli laitettu esille. Lasten valinnat toisaalta vaihtelivat heidän oppimiskokemustensa mukaan ja toisaalta vaikuttivat niihin. Aikuisten suunnittelemissa ryhmätilanteilla pyrittiin opetussuunnitelman sisältöjen toteutumiseen. Myös aikuisten pieni määrä saattoi olla niiden taustalla. (Stephen 2003, 580-581.)

Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen mukaan lasten kokemukset olivat pääasiassa positiivisia kaikissa ympäristöissä. Havainnoista 75-90 prosenttia osoitti positiivista käyttäytymistä. Lapset mainitsivat muun muassa leikkimisen, ulkoilun ja ystävät iloa tuottavina tekijöinä. Toisaalta muut lapset saattoivat olla sekä tyytyväisyyden että tyytymättömyy-

den lähde. Ikävät tapahtumat liittyivät yksittäisiin asioihin, kuten kaatumiseen tai olosuhteisiin, kuten leikkikaverin puutteeseen. (Stephen 2003, 582-585.)

Laattala ja Raitala (1998, 108-109) ovat tutkineet lasten kokemuksia hoitopäivästään, hoitopaikan fyysisistä puitteista ja aikuisten merkityksestä. Tutkimuksen kohdejoukko oli 511 lasta, joita haastateltiin joko päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suurin osa lapsista oli viisi - kuusivuotiaita. Kavereiden merkitys oli lapsille hyvin tärkeä. Lasten mielestä kivoja kavereita ovat ne, joiden kanssa ei tule riitaa tai tappelua. Leikkiminen oli paras toimintamuodoista. Lapset toivoivatkin aikuisilta leikkiaikaa ja -rauhaa. Muita mukavina pidettyjä toimintamuotoja olivat piirtäminen, laulaminen, jumppa ja pelaaminen sekä ruokailu.

Laattalan ja Raitalan (1998, 110) tutkimuksen tuloksissa ei mainita asioita, joista lapset eivät pidä päivähoitossa. Ainoastaan aikuiset koettiin keljuina, kun he rajoittivat toimintaa tai esittivät kieltoja. Kuitenkin lapset kokivat aikuisen läsnäolon ja säännöt turvallisuutta tuovina. Olisi mielenkiintoista tietää, onko lapsilta kysytty asioista, joista he eivät pidä. Toisin sanoen ovatko lapset olleet kaikkeen tyytyväisiä vai onko kielteisenä pidettyjä asioita edes kysytty tai onko ne jätetty raportoimatta.

Huttunen ja Tamminen (1991, 70-71) ovat tutkineet lasten kokemuksia päivähoitosta heidän kirjoittamiensa ainekirjoitusten avulla. Tulosten mukaan lapset olivat viihtyneet päivähoitossa ja kokeneet päivähoitoajan pääsääntöisesti myönteisenä. Myönteiset mielikuvat päivähoitosta liittyivät kasvattajiin, kavereihin, perushoidon osalta ruokailu- ja ulkoilutilanteisiin sekä leikkiin. Kielteiset muistot liittyivät toiminnan pakkotahtisuuteen sekä sääntöihin ja vaatimuksiin. Kielteisin muisto perushoitotilanteista liittyi päivälepoon.

Karlsson (2003, 151-152) tutki ruotsalaisten lasten elämää perhepäivähoidossa hoitajien täyttämisen päiväkirjojen avulla. Hoitaja valitsi yhden, noin kolmevuotiaan lapsen, jonka tekemiset hän kirjoitti muistiin kahden viikon ajalta. Hoitaja piti päiväkirjaa siitä, mihin aikaan lapsi tuli hoitoon, keitä lapsia ja aikuisia he tapasivat, minkälaisiin toimintoihin he osallistuivat ja kenen kanssa ja miten lapset reagoivat eri toimintoihin. Myös

näihin kuluneet ajat merkittiin suurin piirtein. Hoitajilta tiedusteltiin heidän taustansa, koulutusta ja perhetilannetta.

Tulosten mukaan lapset leikkivät paljon erilaisia leikkejä ja lapsilla näytti olevan aikaa jatkuvalle leikille. Myös luovia toimintoja sekä laulamista ja musiikkitoimintoja mainittiin eri muodoissaan. Vanhemmat lapset myös dramatisoivat. Lukeminen sekä ulkoilu retkineen olivat myös tärkeässä asemassa. (Karlsson 2003, 153-154.)

Tutkimuksen mukaan lapset osallistuivat joskus kotitöihin, kuten ruuan laittamiseen ja siivoamiseen. Myös kaupassa ja kirjastossa käytiin yhdessä lasten kanssa. Tutkijan mukaan nämä tilanteet ovat hyviä oppimistilanteita, jos niitä osataan käyttää luovasti hyödyksi. Perushoidosta hoitajat olivat maininneet vaihtelevasti. Monilla lapsilla oli yksi parempi ystävä ryhmässä. Perhepäivähoitajat myös tapasivat toisiaan ja järjestivät ryhmätoimintaa, jolloin lapsia saatettiin jakaa ikäryhmittäin ja lapsilla oli mahdollisuus ystäväystyä keskenään. (Karlsson 2003, 154-156.)

Tutkimuksessa oli myös lapsia, jotka tarvitsivat vuorohoitoa. Jotkut näistä lapsista saattoivat saada sijaishoitajan, mutta joidenkin täytyi mennä toiseen hoitopaikkaan. Myös muita lapsia saattoi liittyä ryhmään väliaikaisesti. Näissä tapauksissa lasten täytyi sopeutua uusiin tilanteisiin kaiken aikaa. Tutkijan mukaan vuorohoidon tarve on lisääntynyt Ruotsissa. Lapsella saattaa olla kaksi hoitopaikkaa, joista toinen voi olla avoin päiväkotit. Tutkimuksia tällaisten hoitojärjestelyjen vaikutuksesta lapseen ei ole juurikaan tehty. (Karlsson 2003, 151, 156-157.)

Edellä mainituissa tutkimuksissa lasten myönteisimmät kokemukset päivähoitossa liittyivät kavereihin ja leikkimiseen. Kaiken kaikkiaan lapset arvioivat päivähoitoa melko myönteisesti. Kielteiset kokemukset liittyivät muun muassa toiminnan pakkotahtisuuteen, sääntöihin sekä hoitajan tai toisen lapsen ilkeyteen. Vaikka kavereiden asema nousee tutkimuksissa erittäin tärkeään asemaan, niin toisaalta muut lapset ovat myös tyytymättömyyden lähde.

4.3 Tutkimuskaupungin päivähoidon laatu lasten arvioimana

Laatua on tutkittu kyseisessä kaupungissa vuodesta 1993 lähtien aluksi kahden ja sitten kolmen vuoden välein. Kaupungissa on käytössä tietokonepohjainen arviointijärjestelmä: tutki – arvioi – kehitä eli TAK. Se on helppokäyttöinen, tehokas, nopea ja vaatii vähän resursseja. TAKista löytyy välineitä eri käyttötarkoituksiin ja se tarjoaa valmiita lomakepohjia laadun arviointiin. Asiakas- ja työtyytyväisyyskysely tehdään joka kolmas vuosi kaikille asiakkaille ja työntekijöille. Neljävuotiaiden ja sitä vanhempien lasten tyytyväisyyttä päivähoitoon kartoitettiin syyskuussa 2002. (TAK-arviointijärjestelmän käsikirja 2000; Tirronen 2004.)

Lapsille suunnattu tyytyväisyyskysely koostui 14 strukturoidusta kysymyksestä, joihin vastattiin värittämällä yksi viidestä kasvojenilmeestä sekä neljästä avoimesta kysymyksestä. Lomake täytettiin kotona vanhempien kanssa eilispäivänmenetelmällä. Vanhemmat käyttivät sanaa tänään, jos lapsi oli samana päivänä hoidossa ja eilen, jos viimeisin hoitopäivä ei ollut sama, jolloin kyselyä tehtiin. Vanhemmat saivat myös laittaa oman mielipiteensä lapsen vastauksesta rastilla ruutuun eli he arvioivat myös lasten kokemuksia. Lisäksi lasten ajatuksia voitiin kirjata tyhjille riveille. Kyselyyn vastasi 794 lasta palautusprosentin ollessa 74. (Tirronen 2004.)

Lasten arvioimana päivähoito sai keskiarvoksi erittäin hyvän (4,0). Lasten mielestä huippukivaa olivat viihtyminen päivähoitossa, kaverit, leikkiminen, retket, ruoka, aikuiset, lelut ja ulkoleikit. Nämä kaikki saivat yli neljän arvoja. Päivälepo sai arvoksi 3,3. Yhteensä 188 lapsen mielestä päivälepo ei ollut yhtään kivaa tai vain aika kivaa tarkoittaen yhden ja kahden arvoja. Myös päivähoitopaikan säännöt saivat kritiikkiä keskiarvon ollessa 3,5. Säännöt saivat yhden ja kahden arvoja 187 lapselta eli he kokivat ne ei yhtään kivoiksi tai vain aika kivoiksi. (Tirronen 2004.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -ONGELMAT

Vuorohoito on lisääntynyt viime vuosina ja tulee luultavasti edelleen lisääntymään. Tutkimustietoa vuorohoidosta on kuitenkin hyvin niukasti saatavilla. Vuorohoidon laatua ei ole tutkittu lasten näkökulmasta. Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää millaisia kokemuksia ja näkemyksiä lapsilla on vuorohoidosta ja sen laadusta. On tärkeää saada lasten ääni kuuluviin arvioitaessa vuorohoidon laatua, koska monet lapset viettävät vuorohoidossa paljon enemmän aikaa kuin lapset tavallisessa päivähoitossa. Sisällytin tutkimukseeni myös vanhempien arvioita lapsensa vuorohoitokokemuksista. Tutkimusongelmani olivat seuraavat:

1. Miten lapset kokevat vuorohoidossa olon?
 - 1.1. Millaisia myönteisiä kokemuksia lapsilla on vuorohoidosta?
 - 1.2. Millaisia kielteisiä kokemuksia lapsilla on vuorohoidosta?
 - 1.3. Millaisia kokemuksia lapsilla on vuorohoidosta heidän vanhempiensa arvioimana?
2. Millaisia erityispiirteitä vuorohoidossa on?
3. Millaisia sääntöjä vuorohoitopaikassa on?
4. Miten lapset muuttaisivat hoitopaikkaa ja sen toimintaa?

6 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen lähestymistapaa, tutkimuksen kulkua ja kohdejoukkoa, aineistonkeruumenetelmiä sekä aineiston analyysia.

6.1 Tutkimuksen lähestymistapa

Tutkimukseni oli luonteeltaan kvalitatiivinen eli *laadullinen*. Tutkimuksessa oli tarkoituksena selvittää lasten kokemuksia ja näkemyksiä vuorohoidosta ja sen laadusta. Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena kuvata jotakin tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tutkittavaa ilmiötä pyritään kuvaamaan syvällisesti ja yksityiskohtaisesti (Patton 2002, 14). Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen eri vaiheet (aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi) kietoutuvat yhteen. Tutkimussuunnitelma muotoutuu vähitellen. Laadulliselle tutkimukselle on tunnusomaista osallistuminen tutkittavien elämään. Naturalistisen eli luonnollisen otteen mukaan tutkija pyrkii säilyttämään tutkittavan ilmiön sellaisenaan eli pyrkii tavoittamaan tutkittavien omaa näkökulmaa. (Eskola & Suoranta 1998, 16.) Tutkimuksessani oli myös kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen piirteitä, joten lähestymistavan voi sanoa olevan määrällis-laadullinen. Aineisto kerättiin haastattelemalla ja kyselyllä. Aineiston analyysissa käytin sekä laadullisia että

määrällisiä menetelmiä. Koko tutkimusprosessia ajatellen tutkimus oli kuitenkin painotukseltaan laadullinen.

Tutkimuksen kohdejoukkona oli erään vuororyhmäperhepäiväkodin lapsiryhmä ja heidän vanhempansa. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään yleensä vain pieneen määrään tapauksia, mikä vähentää yleistettävyyttä (Patton 2002, 14). Tarkoituksena on analysoida tapauksia mahdollisimman syvällisesti. Ennen tätä tutkimusta minulla ei ollut juurikaan kokemuksia vuorohoidosta, joten tämä ehkä vähensi esioletusten määrää. Tämän vuoksi tutustuin vuorohoidon arkeen ja keskustelin työntekijöiden kanssa tutkimuksen tekoon liittyvistä seikoista. Laadullinen tutkimus on hypoteesiton. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkijalla ei ole ennalta päätettyjä oletuksia tutkimuskohteesta tai tuloksista. Toki aiemmat kokemukset vaikuttavat, joten ne tulisikin tiedostaa ja ottaa huomioon tutkimuksen esioletuksina. (Eskola & Suoranta 1998, 18-20.) Tutkija on itse tutkimuksen teon instrumenttina (Patton 2002, 14).

Soinisen (1995, 34) mukaan laadullinen tutkimusote on taustafilosofialtaan hermeneuttinen. Tulkinta ja ymmärtäminen ovat keskeisiä tässä lähestymistavassa. Patton (2002, 114) huomauttaa, että hermeneutiikassa tulkinta pysyy aina tulkintana. Sitä ei pidetä koskaan niin sanotusti oikeana. Myös Varto (1992, 59) toteaa, että toista ei yritetä ymmärtää täydellisesti, koska se ei ole mahdollista.

Tutkimuksessani oli myös *tapaustutkimuksen* piirteitä, koska se keskittyi kuvaamaan yhden lapsiryhmän kokemuksia. Tapaustutkimuksessa on tavoitteena kuvailla ilmiötä ja tuottaa siitä yksityiskohtaista tietoa. Käsiteltävä aineisto muodostaa jollakin tavalla kokonaisuuden eli tapauksen. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 159; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 11.) Tapaustutkimus pyrkii ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Se on monipuolista ja joustavaa (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 168). Tapaustutkimuksen aineisto kerätään luonnollisissa tilanteissa (Soininen 1995, 82).

Tutkimuksessani pyrin tuomaan lasten äänen kuuluville heidän kokemuksistaan vuorohoidosta ja sen laadusta. Näin ollen tutkimuksen voi katsoa olevan luonteeltaan myös *fenomenologinen*. Fenomenologisessa lähestymistavassa keskitytään tutkimaan sitä,

miten ihmiset kokevat jonkin ilmiön (Patton 2002, 104). Fenomenologia tarkoittaaakin ilmiöiden tutkimista (Turunen 1995, 113). Fenomenologiassa myös ajatellaan, että tietoisuus on intentionaalista eli tietoisuus on aina suuntautunut johonkin. Tietoista tietoa voidaan saada vain inhimillisen tietoisuuden kautta tavoitettuna. (Lehtovaara 1995, 76.)

Lehtovaaran (1995, 81) mukaan fenomenologisessa tutkimuksessa pyritään tavoittamaan ihmisen kokemusmaailma ja hänen asioille antamansa merkitykset. Tutkittava ilmiö pyritään tavoittamaan sellaisena kuin se tutkittavalle ilmenee. Tutkittavien omille merkityksille ja omalle äänelle annetaan tilaa. Yksityisen ihmisen kokemaan todellisuuden suhtaudutaan vakavasti ja kunnioituksella. Sekä Gall, Borg ja Gall (1996, 600) että Kiviranta (1995, 92) toteavat, että fenomenologisessa tutkimuksessa ilmiöitä pyritään tarkastelemaan sellaisina kuin ne ilmenevät kokijalla. Maailmaa tutkitaan niin kuin se näyttää tutkittaville.

6.2 Tutkimuksen kulku ja kohdejoukko

Toteutin aineistonkeruun eräässä itäsuomalaisessa kaupungissa. Kyseisessä kaupungissa kunnallista vuorohoitoa järjestetään yhdessä päiväkodissa ja vuororyhmäperhepäiväkodeissa. Olin kevättalvella 2004 yhteydessä kaupungin päivähoidon johtajaan ja vuorohoidosta vastaavaan päivähoidon ohjaajaan keskustellen heidän kanssaan aiheehdotuksestani, joka osoittautui myös kaupungin vuorohoitotyöryhmää kiinnostavaksi. Olin mukana vuorohoitotyöryhmän kokouksessa. Pohdimme aihetta, josta olisi hyötyä käytännön työssä. Työryhmän jäsenet toivoivat tutkimusta, joka ottaisi huomioon lasten, vanhempien ja työntekijöiden näkökulman. Tulin kuitenkin asiaa pohdittuani siihen tulokseen, että on parempi syventyä jonkin ryhmän näkökulmaan kuin pinnallisesti tutkia kaikkia kolmea. Keskustelussa työryhmän yhteisenä ”huolenaiheena” nousi esiin lasten etu, joten päätin tutkimuksessani tuoda lasten äänen kuuluviin.

Olin kevättalvella 2004 sattumanvaraisesti valitussa vuororyhmäperhepäiväkodissa tutustumassa vuorohoidon arkeen muutamana päivänä. Tällöin sovimme alustavasti lasten

haastattelujen tekemisestä. Anoin tutkimuslupaa kaupungilta syyskuussa 2004. Tutkimusluvan saatua otin yhteyttä kyseiseen vuororyhmäperhepäiväkotiin ja sovin valokuvien ottamisesta. Lasten vanhemmilta oli kysytty lupa kuvaamiseen hoitoneuvottelujen yhteydessä, joten lupa-asia oli kunnossa. Kahden lapsen osalta hoitoneuvottelu oli vielä pitämättä. Näiden lasten äideiltä luvat kysyttiin suullisesti ja he molemmat suostuivat. Tein listan tilanteista, joiden arvelin olevan tavallisimpia kyseisessä vuororyhmäperhepäiväkodissa. Keskustelin listan kattavuudesta yhden henkilökunnan jäsenen kanssa ja muutin sitä hieman, jonka jälkeen otin listan sisältämät kuvia kahtena eri päivänä.

Tutkimukseni kohdejoukkona oli erään vuororyhmäperhepäiväkodin yli kolmevuotiaiden lasten ryhmä sekä heidän vanhempansa. Ryhmässä oli kirjoilla kaikkiaan 25 lasta. Jätin kolme lasta tutkimuksen ulkopuolelle, koska he olivat erittäin harvoin hoidossa. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 58-59) mukaan laadullisessa tutkimuksessa puhutaan otoksen sijaan harkinnanvaraisesta näytteestä. Tavoitteena on jonkin tapahtuman syvälinen ymmärtäminen tai tiedon saaminen jostakin ilmiöstä tilastollisten yleistysten sijaan.

6.3 Aineistonkeruumenetelmät sekä niiden luotettavuus ja eettisyys

Tässä tutkimuksessa käytettiin aineistonkeruumenetelminä kyselyä ja haastattelua, joiden avulla saatu tieto yhdistettiin kokonaisuudeksi. Triangulaatiossa samassa tutkimuksessa käytetään erilaisia aineistoja, teorioita tai menetelmiä. Aineistotriangulaatiolla tarkoitetaan useammanlaisen aineiston yhdistämistä yhteen tutkimukseen. Menetelmät-triangulaatiossa puolestaan käytetään useita eri aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. (Eskola & Suoranta 1998, 69-70.)

Tavoitteena oli saada monipuolisempaa ja yksityiskohtaisempaa tietoa lasten kokemuksista. Pattonin (2002, 248) mukaan triangulaatiolla vahvistetaan tutkimusta, koska vain yhtä metodia käytettäessä virhealttius lisääntyy kyseiseen metodiin liittyen. Erilaisten

tietolähteiden avulla on mahdollista syventää näkemystä ilmiöstä. Ritala-Koskinen (2001, 148) tosin epäilee, että lasten ollessa tutkimuksen kohteena triangulaatiolla pyritäisiin etsimään oikeampaa totuutta kuin lapset itse osaavat kertoa. Tässä tutkimuksessa lasten haastattelu oli ensisijainen aineistonkeruumenetelmä. Vanhemmille osoitettujen kyselyjen tarkoituksena oli syventää kokonaiskuvaa lasten kokemuksista.

6.3.1 Lasten haastattelu

Ensisijaiseksi aineistonkeruumenetelmäksi valitsin lasten haastattelun. Sen avulla on mahdollista saada tietoa lasten ajatuksista ja kokemuksista. Mielestäni yksilöhaastattelu oli tässä tapauksessa parempi vaihtoehto, koska osa kysymyksistä käsitteli asioita, joista lapset eivät pidä tai joita he haluaisivat muuttaa vuorohoidossa. Osalle lapsista olisi voinut olla vaikeaa vastata niihin ilman toisen lapsen läsnäoloakin. Haastattelu on tutkijan aloitteesta lähtenyttä ja hänen johdattelemaansa keskustelua, jonka tavoitteena on selvittää tutkittavan ajatuksia. Osapuolet vaikuttavat toisiinsa vuorovaikutuksessa. Myös fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaatioon liittyvät seikat vaikuttavat haastatteluun. Haastattelun tulee olla vapaaehtoinen. (Eskola & Suoranta 1998, 86, 93.) Haastattelun avulla voidaan saada tietoa asioista, joita ei voida havainnoida, kuten tunteista, ajatuksista, käsityksistä ja kokemuksista. Haastateltava vastaa omin sanoin kertoen omasta näkökulmastaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 41; Patton 2002, 340-341, 348.)

Pyysin lupaa haastatteluun lasten vanhemmilta kyselylomakkeen yhteydessä (liite 1). Kaikki kyselylomakkeen palauttaneet vanhemmat antoivat luvan. Gallin ym. (1996, 88) mukaan tutkimuksen eettisyyden takia on tärkeää saada tutkimuksen tiedottamiseen pohjaava suostumus tutkittavilta. Tietoa tulee antaa esimerkiksi tutkimuksen tarkoituksesta ja siitä, minkälaisia tietoja kootaan. Ruoppila (1999, 28, 38-39) huomauttaa, että päätösvalta lasten osallistumisesta tutkimukseen tulee olla huoltajilla, koska lasten ajatellaan olevan kyvyttömiä tekemään perusteltuja päätöksiä. Tästä huolimatta lapsella on oikeus kieltäytyä osallistumasta. Pyysin lapsia haastatteluun kysymällä ”haluaisitko tulla juttelemaan kanssani?” yrittäen näin korostaa haastattelun olevan vapaaehtoinen. Lähes kaikki lapset olivat innokkaasti tulossa haastatteluun. Pari lasta hieman ensin epä-

röi. Kerrottuani heille, että haluaisin tietää heidän ajatuksiaan hoidossa olosta, he suosivat.

Kirmasen (1999, 197-200) mukaan lasten haastattelemine on haastavaa. Lapsen ja haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat monet seikat. Lapsen ajattelu on konkreettista. Lapselle kokemusten sekä tunteiden kuvaaminen on vaikeampaa kuin aikuiselle. Lapsi ei välttämättä ymmärrä kaikkia sanoja tai voi tulkita ne eri tavalla kuin aikuinen. Haastattelussa tulisikin käyttää lapsen ikätasolle sopivaa kommunikaatiota. Myös Fraser (2004, 24) sekä Kellett ja Ding (2004, 165) tähdentävät, että sanojen ja käsitteiden tulee olla lapselle ymmärrettäviä. Lisäksi kysymysten tulisi käsitellä tapahtumia, jotka ovat lapselle merkityksellisiä.

Patton (2002, 353) sekä Doverborg ja Pramling (1998, 35) toteavat, että kysymysmuoto on yksi tärkeimmistä tekijöistä, joka vaikuttaa vastaukseen. Lapsilta tulee siis kysyä ensisijaisesti avoimia kysymyksiä, jotka eivät johdattele heidän ajatuksiaan. Pattonin (2002, 363-364) mukaan miksi-kysymykset ovat kuitenkin ongelmallisia, koska tällöin oletetaan, että on olemassa jokin tiedossa oleva syy. Miksi-kysymys on kuitenkin mahdollista kysyä niin, että se ei sisällä miksi-sanaa. Doverborgin ja Pramlingin (1998, 33-34) mukaan on tärkeää antaa tarpeeksi aikaa lapsen ajattelulle, koska lapsilla on yleensä jotakin sanottavaa. Aluksi kannattaa kysyä laajoja, avoimia kysymyksiä ja tarpeen vaatiessa tarkentaa niitä yhä enemmän.

Kirmanen (1999, 205, 211, 214) pitää tärkeinä tekijöinä lapsen haastattelemisessa joustavuutta ja luovuutta, koska lapsi ei jaksa keskittyä pitkäksi aikaa. Myös luottavaisen yhteistyösuhteen luominen on erittäin tärkeää. Haastattelijan tulee olla aidosti kiinnostunut lapsesta. Huolellisesti suunnitellun ja toteutetun haastattelun avulla on mahdollista saada rikasta tietoa siitä, miten lapsi tulkitsee ympäröivää todellisuutta ja kokemusmaailmaansa. Myös Ritala-Koskinen (2001, 154) painottaa lapsen tutustumisen tärkeyttä, koska lapsen ei uskota kertovan täysin vieraalle aikuiselle asioistaan. Haastattelu voikin olla parhaimmillaan lapselle kokemus, jossa hän saa olla aikuisen jakamattoman huomion, kunnioituksen ja kuuntelemisen kohteena.

Käytin haastattelujen apuna itse otettuja valokuvia, jotka esittivät vuorohoidon arkea mahdollisimman monipuolisesti. Kuvat olivat seuraavista tilanteista: pukeminen / riisuminen, ulkoilu, käsienpesu, ruokailu, (päivä)lepo, rakentelu, autoleikki, barbi- ja ponileikki, lääkrileikki, kirjan katselu / lukeminen, kotileikki, pelaaminen, aamupiiri, askartelu, värittäminen / piirtäminen, retki ja juhlat. Pattonin (2002, 394-395) mukaan projektio-tekniikan avulla voidaan saada haastateltava reagoimaan muuhun kuin kysymykseen esimerkiksi kuvaan, piirustuksen tai tarinaan. Tämä on erityisen tehokas tapa haastateltaessa lapsia. Myös materiaali, joka liittyy haastateltavien kokemuksiin, voi olla avuksi. Myös Doverborg ja Pramling (1985, 35, 37) korostavat konkreettisen materiaalin tärkeyttä. Kuvien avulla voi saada selville miten lapsi käsittää jonkin asian tai ajattelee jostakin.

Suoritin lasten haastattelut siten, että iloinen ja surullinen kasvokuva (liite 2) olivat pöydällä tai lattialla. Aluksi kokeilimme, että nauhuri toimii ja juttelimme niitä näitä. Kysyin lapsen nimeä ja ikää. Tämän jälkeen kerroin, että olen kiinnostunut siitä, milaista hoidossa on lapsen mielestä. Näytin lapselle, että hän voi asettaa kuvan joko iloisen tai ei niin iloisen kasvokuvan alle sen mukaan pitääkö hän kyseisestä toiminnasta vai ei. Annoin kuvia lapselle yksitellen, jotta lapsi voisi keskittyä paremmin. Valinnan yhteydessä yritin kysymysten avulla saada selville mikä näissä tilanteissa on lapselle mieluista tai ei niin mieluista.

Haastattelu sisälsi myös seuraavat teema-alueet: ilta ja yö hoitopaikassa sekä kaverit ja hoitajat; tilanteet, jolloin lapsia on vain vähän paikalla; hoitopaikan sopimukset, muutosehdotukset vuorohoitopaikan ja sen toiminnan suhteen sekä toivehoitopaikka (liite 3). Kolmen viimeisen teeman kohdalla käytin parihaastattelua. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 63) mukaan mielipiteiden saaminen pieniltä lapsilta voi olla helpompaa ryhmähaastattelun avulla etenkin, jos lapset ovat ujoja tai arkoja. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 95) toteavat, että ryhmähaastattelussa tietoa saatetaan saada tavallista enemmän. Lisäksi haastateltavat saavat tukea toisistaan.

Teemahaastattelussa haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa, mutta yksityiskohdaisia kysymyksiä ei ole laadittu valmiiksi. Tämä seikka tuo tutkittavien äänen kuuluville. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Teemahaastattelussa aihepiirit eli teema-alueet on

etukätehen mietitty, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teema-alueiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen, mutta ne kaikki käydään läpi haastateltavan kanssa. Teemahaastattelu on muodoltaan vapaamuotoinen, mutta teema-alueet takaavat, että puhutaan jossain määrin samoista asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 87-89.)

Esitestasin haastattelurunkoa kahden lapsen kanssa. Kysyin lasten vanhemmilta suullisesti luvan esihaastattelujen tekemiselle. Esihaastattelujen tarkoituksena on testata haastattelurungon toimivuutta, aihepiirien järjestystä ja kysymysten muotoilua. Näitä voidaan esihaastattelujen jälkeen vielä muuttaa. (Eskola & Suoranta 1998, 87-89; Hirsjärvi & Hurme 2001, 72.) Esitestaus on erityisen tärkeää silloin, kun tutkija on itse laatinut mittavälineen tutkimusta varten (Soininen 1995, 133). Haastattelurunko osoittautui toimivaksi sellaisenaan. Ensimmäisen lapsen kanssa annoin hänelle kaikki kuvat kerralla. Tämä osoittautui huonoksi ratkaisuksi, koska lapsi hieman kiirehti. Käytin esihaastatteluja aineiston osana, koska haastattelurunko ei muuttunut niiden jälkeen.

Varsinaisia haastatteluja tein 12 lapsen kanssa. Kahden lapsen kanssa kävimme läpi kaikki teemat, koska he olivat harvoin hoidossa, joten parihaastattelun järjestäminen olisi ollut vaikeaa. Parihaastatteluja tein kuusi kappaletta. Yksilöhaastattelut kestivät keskimäärin 17 minuuttia ja parihaastattelut 11 minuuttia. Yksilöhaastatteluista kertyi litteroitua tekstiä 71 sivua ja parihaastatteluista 23 sivua rivivälillä yksi kirjoitettuna. Tein kaikki haastattelut esihaastatteluja lukuun ottamatta marraskuun 2004 aikana.

Haastattelu soveltui hyvin lasten kokemusten tavoittamiseen. Olin ollut useana päivänä vuorohoitopaikassa tutustumassa ja ottamassa valokuvia lapsista. Näin olin tutustunut lähes kaikkiin lapsiin jo ennalta. Lapset käyttäytyivätkin minua kohtaan varsin luottavaisesti. He esimerkiksi pyysivät ulkona leikkimään piilosta kanssaan ja juoksivat taakseni turvaan hippasilla ollessaan. Vuorohoitopaikan työntekijät järjestivät kiitettävällä tavalla rauhallisia paikkoja haastatteluja varten, mikä osaltaan vaikutti niiden onnistumiseen. Haastattelun etuna on sen joustavuus. Sillä voidaan saada sellaista tietoa, jota ei muilla aineistonkeruumenetelmillä ole mahdollista saada. (Gall ym. 1996, 289.) Haastattelussa on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmauksia ja keskustella haastateltavan kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Haastattelun on-

nistuminen riippuu paljolti siitä saavuttaako haastatteliija haastateltavan luottamuksen. Haastatteliija on osa sosiaalista vuorovaikutusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 94.) Myös monet käytännön järjestelyt ovat tärkeitä haastattelujen onnistumisen kannalta. Haastattelupaikan tulisi olla rauhallinen, että lapsi voi keskittyä kunnolla. Nauhurin ja tarvittavien materiaalien on hyvä olla valmiina. Katsekontaktin ylläpitäminen koko haastattelun ajan on tärkeää. (Doverborg & Pramling 1998, 25-26.)

Nuorin haastatteleman lapsi oli jonkin verran alle neljävuotias. Myös hänen kanssaan haastattelu onnistui melko hyvin. Uskon, että lapset kertoivat kokemuksistaan rehellisesti. Tosin joillekin lapsille kielteisten kokemusten kertominen saattoi olla vaikeampaa. Pyrin viestittämään lapsille, että he voivat kertoa kokemuksistaan vapaasti eikä kysymyksiin ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia. Haastattelun epäkohtana pidetään sitä, että haastateltavat saattavat pyrkiä antamaan sellaista tietoa, jota ajattelevat haastattelijan haluavan. (Fielding 1993, 139.) Lisäksi haastatteliija voi vaikuttaa haastateltavan vastauksiin (Gall ym. 1996, 290). Haastattelun ikäraja lienee noin neljässä vuodessa, koska alle neljävuotiaan lapsen kielessä on paljon sellaisia sanoja, joilla on vain hänelle ominainen merkitys. Haastattelua rajoittaa lapsen melko pieni sanavarasto. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 129.)

6.3.2 Kysely vanhemmille

Toinen aineistonkeruumenetelmäni oli lasten vanhemmille osoitettu kysely (liite 4), jossa he arvioivat lastensa kokemuksia vuorohoidosta ja sen laadusta. Kyselyn etuna on se, että vastaajat voivat täyttää kyselylomakkeen heille parhaiten sopivana aikana (Newell 1993, 96). Tutkija ei vaikuta vastauksiin olemuksellaan tai läsnäolollaan. Lisäksi kysymykset esitetään jokaiselle koehenkilölle täysin samassa muodossa, mikä parantaa luotettavuutta. (Valli 2001, 101.) Kyselyn haittana voidaan pitää sitä, että vastaukset saattavat olla puutteellisia tai epäselviä. Myös vastausprosentti jää usein alhaiseksi. (Newell 1993, 96.) Vastaaja voi myös ymmärtää väärin kysymyksiä, koska tarkentavaa informaatiota ei voi saada. Väärinymmärtämisen mahdollisuutta pienentävät huolelliset vastausohjeet, selkeä lomake ja esitetaus. (Valli 2001, 102.)

Laadin kyselyn ensimmäisen version alkusyksystä 2004 käyttäen apuna Katzin (1993, 7) esittämiä kysymyksiä sekä Hujalan ym. (1999) laatutavoitteita. De Schipperin ym. (2003) tutkimuksessa äidin kokeman stressin oli havaittu vaikuttavan kielteisesti lapsen ja hoitajan väliseen vuorovaikutukseen. Lisäksi lapsen temperamentin oli havaittu vaikuttavan vuorohoitoon sopeutumiseen, joten myös tässä tutkimuksessa vanhempia pyydettiin arvioimaan lapsensa temperamentin vaikutusta vuorohoitoon sopeutumiseen. Liitin kyselyyn mukaan vanhempien tyytyväisyyttä päivittäiseen elämäänsä kartoittavia monivalintakysymyksiä, jotka muokkasin Tauriaisen (1994) käyttämän vanhempien elämänhallinnan mittarin pohjalta. Mittari on kehitetty psyykkisessä kehityksessä viivästyneiden lasten tukemista koskeneessa tutkimusprojektissa.

Kyselylomakkeen kysymysten tulee olla selkeitä ja yksiselitteisiä (Newell 1993, 104). Ne voivat olla muodoltaan joko suljettuja, joissa vastausvaihtoehdot on annettu valmiiksi tai avoimia, joissa vastaaja vastaa omin sanoin (Gall ym. 1996, 295). Kyselylomake sisälsi suurimmaksi osaksi suljettuja kysymyksiä. Avointen kysymysten tarkoituksena oli saada yksityiskohtaisempaa tietoa lapsen kokemuksista. Patton (2002, 21) toteaaakin, että avointen kysymysten avulla voidaan ymmärtää maailmaa vastaajien näkökulmasta.

Esitin kyselyn ohjaajalle, jonka jälkeen tein muutoksia ja esitetasin kyselyä kahden tuttavani kanssa, joiden lapset ovat vuorohoidossa. Molempien mielestä lomake oli pääosin selkeä. Tein muutamia muutoksia heidän ehdotustensa pohjalta, jonka jälkeen esitin uuden version ohjaajalle. Muotoilin kyselyä vielä hieman selkeämmäksi. Lopullisen version kyselystä liitteineen jaoin kaikkiaan 22 lapsen lokerikkoon lokakuun puolivälissä. Viikko vastausajan päättymisen jälkeen kyselylomakkeita oli palautunut kahdeksan kappaletta. Vastaamattomille vein uudet kyselyt liitteineen lasten lokerikkoihin marraskuun alkupuolella. Tämän jälkeen kyselyitä palautui vielä neljä kappaletta, joten palautus- ja samalla vastausprosentiksi muodostui 55. Olin tähän tyytyväinen, sillä haastattelu oli kuitenkin ensisijainen aineistonkeruumenetelmäni.

6.4 Aineiston analyysi

Pyrin litteroimaan haastattelut sanatarkasti mahdollisimman nopeasti niiden tekemisen jälkeen. Tällöin mahdollisten epäselvien ilmaisujen tarkentaminen on helpompaa, koska haastattelu on vielä tuoreessa muistissa. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 185) mukaan haastattelujen litteroiminen mahdollisimman nopeasti parantaa niiden laatua etenkin, jos tutkija itse sekä haastattelee että litteroi. Haastatteluaineiston luotettavuus on suurelta osin riippuvainen sen laadusta. Lisäsin litterointeihin omia havaintojani esimerkiksi lapsen ilmeistä ja eleistä, joiden tarkoituksena oli auttaa analysoimaan haastatteluja sekä antaa lisäinformaatiota. Tämän jälkeen luin haastatteluaineistoa moneen kertaan. Eskolan ja Suorannan (1998, 152) mukaan on tärkeää tuntea aineisto kunnolla.

Aineiston lukemisen jälkeen tein kaikkien haastattelujen pohjalta lasten yhteisen kertomuksen vuorohoidon arjesta. Tämän tarkoituksena on antaa parempi kokonaiskuva siitä, mitä kaikkea vuorohoidossa vuorokauden aikana tapahtuu nimenomaan lasten silmin katsottuna. Lisäksi tein valokuvien esittämistä toiminnoista koonnin, josta selviää niiden suosituimmuusjärjestys.

Kyselylomakkeiden osalta tein avointen kysymysten vastauksista koonnin sitä mukaa, kun niitä palautui. Kun kaikki olivat palautuneet, tein myös taustatiedoista ja suljetuista kysymyksistä koonnit. Kyselylomakkeen monivalintakysymysten 8-29 luokittelussa käytin apuna Hujalan ym. (1999) jaottelua laadun puite-, välillisesti ohjaaviin, prosessi- ja vaikuttavuustekijöihin. Tilastollisten menetelmien käyttö rajoittui aineiston pienen koon vuoksi aritmeettisten keskiarvojen ja -hajontojen laskemiseen. Tarkoitukseni oli tarkastella vanhempien tyytyväisyyden ja elämönhallintatason välistä yhteyttä vanhempien tyytyväisyysarvioista laskettujen summamuuttujien avulla. Tyytyväisyydessä vuorohoidon laatuun oli kuitenkin vain vähäisiä eroja vanhempien välillä, joten tällainen tarkastelu ei ollut järkevää.

Aineiston lukemisen jälkeen koodasin sen. Haastattelurungon teemat ja kyselylomakkeen avoimet kysymykset muodostivat lähinnä alustavia pääluokkia. Vuorohoitopaikan sääntöjä koskevat aineiston osat koodasin käyttäen apuna Takalan (1976) jaottelua tur-

vallisuus-, pohja-, tapa- ja arvosääntöihin (Lahtinen 1978, 87). Muun aineiston koodasin ensin käyttäen paljon pieniä luokkia, joita sitten yhdistelin suuremmiksi samankaltaisen sisällön perusteella. Tämän jälkeen järjestin aineiston luokittain ja teemoittain. Esi-merkki luokittelusta on liitteessä 5. Eskolan ja Suorannan (1998, 151-156) mukaan litte-roinnin ja aineiston lukemisen jälkeen aineisto järjestetään uudelleen. Teemahaastatte-lussa teemat muodostavat jäsenyyksen, josta voi lähteä liikkeelle. Aineisto voidaan koodata haastattelurungon avulla. Tässä vaiheessa tehdään jo tulkintaa valitsemalla tie-tyt tekstikohdat kuvaamaan jotakin tiettyä merkitystä. Koodaamisessa onkin kyse ai-neiston pilkkomisesta helpommin tulkittaviin osiin. Patton (2002, 465) muistuttaa, että koodaamisessa ja luokittelussa samaan kategoriaan luokiteltavien yksiköiden tulisi olla sisällöltään samansuuntaisia, kun taas eri kategorioiden tulisi olla selvästi erilaisia.

Aineiston analyysissä käytin menetelmänä teemoittelua. Laadullisen aineiston analyy-sissä yritetään luoda aineistoon selkeyttä ja näin tuottaa uutta tietoa tutkimuskohteesta. Tarkoituksena on tiivistää aineisto kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Teemoit-telussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmia valottavia teemoja. (Eskola & Suo-ranta 1998, 138, 175.)

Analyysini oli pääosin teoriasidonnaista. Käytin analyysin apuna Tauriaisen (2000) te-kemää jakoa lasten tajunnallisiin, kehollisiin ja situationaalisiin kokemuksiin. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 98-99) toteavat, että teoria voi toimia analyysin etenemisen apuna. Ai-kaisemman tiedon tehtävänä on ohjata ja auttaa analyysia. Tällöin on kyse abduktiivi-sesta päättelystä, jossa aineistolähtöisyys ja valmiit mallit vaihtelevat. Tutkija pyrkii yhdistelemään näitä toisiinsa. Myös Eskola (2001, 137) huomauttaa, että teoriasidonnai-nessa analyysissä analyysi ei nouse suoraan teoriasta tai pohjaudu siihen, vaan analyy-sissä on teoreettisia kytkentöjä.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen tuloksia tutkimusongelmittain jäsennettynä.

7.1 Taustatiedot

Kyselylomakkeita palautui kaikkiaan 12 kappaletta, joista kahdeksan kyselyä käsitteli tyttöjen kokemuksia ja neljä poikien. Kahdeksassa tapauksessa kyselyn oli täyttänyt äiti yhdessä lapsen kanssa. Kaksi kyselyä oli täyttänyt äiti, yhden äiti ja isä sekä yhden äiti, isä ja lapsi yhdessä.

Kyselyyn vastanneiden lasten äideistä kuusi teki kolmivuorotyötä ja neljällä äidillä oli epäsäännölliset työajat. Yhdellä äideistä oli säännöllinen päivätyö ja yhdellä säännöllinen ilta- ja / tai yötyö. Lasta hoitavan isän tai muun huoltajan työajat olivat neljässä tapauksessa epäsäännölliset. Yksi oli säännöllisessä päivätyössä ja yksi teki kolmivuorotyötä. Vanhempien tai muiden huoltajien epäsäännöllisiä työaikoja oli kuvattu esimerkiksi näin:

”yleensä kolme yötä + heti perään kolme päivävuoroa tai ihan miten sattuu”
(L5:n äiti)

”aamusta jopa aamuyöille” (L11:n äiti)

Kyselyyn vastanneista perheistä kuudella oli yksi lapsi ja kuudella kaksi lasta samassa vuorohoitopaikassa. Tutkimukseen osallistuneiden lasten keski-ikä oli viisi vuotta ja neljä kuukautta. Nuorin lapsista oli jonkin verran alle neljävuotias. Vanhin puolestaan oli noin kahdeksan vuotta. Lapset olivat olleet nykyisessä vuorohoitopaikassa keskimäärin kaksi vuotta ja seitsemän kuukautta. Tämä aika vaihteli viidestä kuukaudesta noin seitsemään vuoteen.

Neljännes lapsista ei ollut illalla kello 18 jälkeen tai yöllä kello 22 jälkeen hoidossa viimeisen kuukauden aikana. Kahdeksan lasta oli ollut illalla hoidossa kertojen vaihdella kahdesta yhdeksään. Keskimäärin nämä kahdeksan lasta olivat olleet viisi kertaa iltahoidossa. Kolme lasta oli ollut yöllä hoidossa. Yön viettäminen hoitopaikassa vaihteli kolmesta 12 kertaan. Keskimäärin nämä lapset olivat olleet kahdeksan yötä hoidossa viimeisen kuukauden aikana.

Kaiken kaikkiaan lapsilla oli suhteellisen vähän muita hoitajia vanhempien ollessa ansiotyössä. Kuudessa vastauksessa mainittiin isovanhempien hoitavan lasta silloin tällöin. Muita hoitajia olivat kummit, Mannerheimin Lastensuojeluliiton hoitaja, lapsen isä ja avopuoliso. Joillakin hoito oli säännöllisempää, jolloin isovanhemmat hoitivat lasta esimerkiksi vanhemman ollessa yövuorossa. Muita kuin vuorohoitopaikan hoitajia kuvattiin muun muassa näin:

”silloin tällöin mummo ja pappa esimerkiksi viikonloppuisin äidin sekä isän ollessa töissä” (L10:n äiti)

”serkkujen ja kummin luona 3 - 4 kertaa vuodessa” (L6:n äiti)

”ei juuri muita hoitajia, joskus mummi (kaksi kertaa vuodessa tai harvemmin)” (L9:n äiti)

Vanhemmat kokivat päivittäisen elämän sujuvan suhteellisen hyvin nykytilanteessa. Kodin- ja lastenhoidon sekä ansiotyön yhteensovittamisen koettiin sujuvan parhaiten keskiarvon ollessa 4,2 asteikolla yhdestä viiteen (heikosti – hyvin). Myös lapsille koettiin olevan aikaa melko hyvin (keskiarvo 3,5; tyyppiarvo 4). Sen sijaan oma aika itselle ja harrastuksille oli vähäisempää (keskiarvo 2,9; tyyppiarvo 4). Kaikista vähiten aikaa koettiin olevan puolisolle ja ystäville (keskiarvo 2,9; tyyppiarvo 2). Pisteytin vanhempi-

en vastaukset arvoilla yhdestä viiteen ja laskin kokonaispistemäärät kuvaamaan päivittäisen elämän sujuvuutta. Pienin mahdollinen pistemäärä olisi ollut neljä ja suurin 20. Vanhempien vastauksista lasketut pistemäärät vaihtelivat seitsemästä pisteestä 20 pisteeseen. Kokonaispistemäärien keskiarvo oli 13,5. Vanhempien arviot päivittäisen elämän sujuvuudesta vaihtelivat siis melko paljon.

7.2 Lasten jaettu näkemys vuorohoidon arjesta

Seuraavaan kertomukseen on koottu kaikkien lasten kommentteja kokemuksistaan vuorohoidosta. Kertomuksen tarkoituksena on antaa kokonaiskuva siitä, mitä vuorohoitopaikassa tapahtuu lasten silmin katsottuna. Lainausmerkeissä olevat ilmaisut ovat lasten alkuperäisiä ilmaisuja haastatteluista.

Kun lapsia tulee aamulla vuororyhmäperhepäiväkotiin, osa lapsista on ollut siellä yötä. He heräilevät ja tulevat sitten aamupalalle. ”Aamusi saattaa olla vaan kaks” lasta. Se on kivaa, koska ”saa leikkiä pikkasen rauhaisampia leikkejä”. Aamupalan jälkeen lapset saavat puuhailta vapaasti. Eskarilaiset lähtevät eskariin ja koululaiset kouluun. Kirjojen katselu on siksi kivaa, kun ”on nii jännittäviä kuvia” ja ”saa valita minkä kirjan”. Barbi-leikissä on se kivaa, ”kun saa ottaa minkä barbin tahtoo, mutta ei kahta kaunista”. Tämän jälkeen on vuorossa aamupiiri, jossa ”kysytään että minkälainen keli siellä ulkona on sulle et mikä päivä on”. Se on kivaa, kun ”joskus mä arvaan ja joskus en”. Myös ”laulelu ja se pam pom se laulu” on kivaa. Aamupiirin jälkeen aletaan pukemaan. Se on vähän vaikeata, koska ”pukua ei saa oikei hyvi ku pitää panna sukat tälle näyttien lahkeitten päälle”. Joidenkin lasten mielestä se on kivaa, ”kun kädet saa niin paljon työtä ja ei aika käy pitkäks”.

Ulkona ”pääsee olemaan hippaa, ku sisällä ei saa juosta”. Kivaa on, kun ”saa laskee junaa liukumäessä”. Jos kuitenkin ”tulee liikaa jonoo siihen, ni täytyy pitkän aikaa odottaa” ja se ei ole kivaa. Ulkoa tulon jälkeen mennään käsienvesulle ”Siinä ollaa jonossa ja jutellaa vähäsen”. Sitten syödään lounasta. Se on kivaa, kun ”ei tuu nälkä seuraavalla

kerralla” ja ”ruoka on joskus niin aika hyvää”. Toisaalta se ei ole mukavaa, kun ”haarukkaa ei tartu ne pienet osat”. Päivälevolla ”saa mennä omaan sänkyyn tonne ylös”. Hoitaja lukee tai kuunnellaan satukasettia. Kun hoitaja lukee, niin ”pääsee katteleen kuvia ja tietää mitä siinä kuvassa tapahtuu”. On kivaa, kun ”saa levätä”. Ne lapset, jotka eivät nuku, pääsevät tekemään rauhallisia hommia. Muut jatkavat uniaan.

Kotileikissä on ”aika kivoja leikitavaroita”. Lääkärileikissä ”pääsee olemaan vaikka jotain”. Lääkärileikki ”ei oo kyllä mikään mieluisin leikki ja siitä et mä en tykkää hirveesti ite ees olla lääkäriissä”. Rakentelu on kivaa, kun ”saa tehdä minkälaisen ite haluaa” ja ”saa aivojumpsaa”. Toisaalta se ei ole kivaa, kun ”ei saa heitellä, ku tota ni ei saa ottaa paljon palikoita”. Autoleikissä on se kivaa, kun ”aina, kun meinaa törmäillä ni sitte mua alkaa naurattaa”. Kahden aikoihin on välipala ja silloin loputkin lapset heräilevät uniltaan. Välipalan jälkeen voi esimerkiksi pelata tai värittää värityskuvia. ”Se, että kaikki pelaa ihan hyvin” on kivaa, mutta se ei ole, ”jos joku fuskaa”. ”Jos värittää aika lyhyesti ja menee yli, ni sillo se ei musta oo kivaa”. Askartelemisessa on se kivaa, kun sakset ”menee viivoja pitki” ja kun ”saa askarrella minkä tahtoo”. Se ei kuitenkaan ole mukavaa, jos ”ei halua edes semmosta hommaa tehdä”. Muun muassa retket ja juhlat tuovat vaihtelua arkeen. Retket ovat kivoja, koska ”siel on niitä kivoja paikkoja”. Retkellä ”pääsee kokeilee” ja ”saa kävellä”. Juhlissa on ”kivaa leikkiä kavereitten kaa ku on prinsessamekko päällä ja sitte kruunu”.

Illalla ”katotaan lastenohjelmia ja tehdään hommia” sekä ”leikitää”. Lisäksi ”nukumme ja syömme ja teemme kaikkea hauskaa”. Illalla on kivaa ”se, kun jos on kavereita”. Kivaa on myös ”aika hyvin nukkuminen” ja se, kun ”pääsee uimaan”. Se ei ole kivaa, ”jos äiti tulee hakee”. Yöllä voi kurjaa olla ”se paha uni. Siitä en tykkää.” Jos tulee pitkästä aikaa hoitoon, niin saattaa ”jännittää vähän et kuka on hoitajana. Vaikka kaikki hoitajat on kyllä kivoja, mutta toiset on ollu pienestä asti.” Hoitajissa on myös se kivaa, että ne ”hoitaa” ja että niiden ”kanssa voi pelata ja leikkiä”. Lapsimäärä vaihtelee vuororyhmäperhepäiväkodissa pitkin vuorokautta, joten joskus on vaan vähän lapsia paikalla. Silloin ”tehdään aikuisen kaa kaikkee kivaa”. Aina ”ei oo leikkikaveria”, joten ”yksin on tyhempää”. Kavereissa on kivaa ”leikkii niitten kaa”. ”Aina mä en tykkää” olla muiten lasten kaa, mutta ”jos ei oo kavereita, ni se on ihan surullista”. Surulliseksi tekee ”kiusaaminen kyllä”. Myös ”se on aika tylsää, että joku potkii toista”. Iloiseksi tekee

puolestaan se, kun “on nii paljon kavereita” ja “semmonen, että on rauhallista”. Kaikista kivointa onkin ”olla kavereitten kaa ulkona ja leikkiä”. Kavereitten kanssa “voi tehdä vaikka mitä kivaa.”

Hoitopaikassa on erilaisia sopimuksia, kuten ”pitää siivota”, ”ei riidellä” ja ”pikkusia pitää varoa”. Lasten mielestä sopimuksia ”tarvitaan aika paljonki” siksi, ”että oppis vähän asioita” ja siksi, että ”jos lapset ei tiiä”. Sopimuksia ”on vissii jokainen hoitaja ker-tonu vähän”. Lapset voivat päättää esimerkiksi siitä, että “leikitää koiraan vaikka tai mennää kiipeilemää tai tehää hiekkakakkuja”. Lasten toivehoitopaikassa olisi ”liukumäki ja kiipeilyteline ja se paikka, jossa ollaan sisällä”. Hoitopaikkaa voisi muuttaa niin, että ”laittasin eri paikkaan kaikkee juttuja esimerkiks tietokoneet vaikka eri huoneeseen”. Lisäksi ”kaks kiikkuu” olisi hyvä olla. Se olisi kivaa, jos “sais pyöräillä omalla pyörällä” ja jos saisi “uusia leluja”. Yleisesti ottaen hoitopaikassa ”on tosi kivaa”.

Taulukkoon 1 olen koonnut valokuvien esittämät toiminnot suosituimmuusjärjestyksessä. Kuvat esitettiin 14 lapselle joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Autoleikkikuva puuttui molemmissa esihaastatteluissa sekä retkikuva toisessa. Lisäksi jotkut pojat eivät olleet leikkineet barbi- ja ponileikkiä, joten se jätettiin huomioita.

Taulukko 1 Vuorohoidon toiminnot suosituimmuusjärjestyksessä

TOIMINTO	MYÖNTEISIÄ VALINTOJA KAIKISTA MAHDOLLISISTA	PROSENTTIA LAPSISTA KOKI MYÖNTEISESTI
Retki	13 / 13	100 %
Aamupiiri Lepohetki / nukkuminen	13 / 14 13 / 14	93 %
Askartelu Ulkoilu	12 / 14 12 / 14	86 %
Barbi- ja ponileikki	8 / 10	80 %
Juhlat Kirjojen katselu / lukeminen Käsienpesu Pelaaminen Rakentelu Värittäminen / piirtäminen	11 / 14 11 / 14 11 / 14 11 / 14 11 / 14 11 / 14	79 %
Autoleikki	9 / 12	75 %
Kotileikki Pukeminen / riisuminen Ruokailu	10 / 14 10 / 14 10 / 14	71 %
Lääkärileikki	5 / 14	36 %

7.3 Myönteiset kokemukset

Henkisiin toimintoihin liittyvät kokemukset

Hyvin monet lasten myönteisistä kokemuksista liittyivät henkisiin toimintoihin. Lapset pitivät toiminnoista, joissa sai käyttää omaa mielikuvitustaan ja luovuuttaan. Esimerkik-

si värittäminen tai piirtäminen sekä rakentelu olivat tällaisia toimintoja. Kirjanluku- ja katselutilanteissa kuunteleminen teki niistä mieluisaa. Tämä lienee yhteydessä mielikuvituksen käyttöön. Myös erilaisten roolien ottaminen ja niissä toimiminen olivat myönteisten kokemusten taustalla. Roolit mahdollistivat esimerkiksi jonkin asian harjoittelamisen ja jonakin olemisen.

”No se on siitä niiku mieltä ihan omast mielikuvituksesta, että minkälaista nyt tahtois piirtää.” (L8, poika)

”Kun saa kuunnella.” (L14, tyttö)

”No musta se oli jotenki hauskaa esimerkiks ku mä sain olla äiti. Ni mä aina tein jotain sösseröitä niille...” (L12, tyttö)

Osaaminen ja onnistuminen olivat eräinä lasten myönteisten kokemusten selittäjinä. Askarteluun, värittämiseen, kirjan lukemiseen, pelaamiseen ja rakenteluun liittyi osaamisen kokemuksia. Lapset kertoivat muun muassa osaavansa värittää hienosti, mutta heitä ei kuitenkaan häirinyt satunnainen epäonnistuminen. Aamupiirillä oli tapana katsoa kalenteri ja joillekin lapsille tuntui olevan merkityksellistä, että he onnistuivat vastaamaan aikuisten kysymyksiin oikein. Lehtinen (2000, 80) on omassa, lasten sosiaaliin toimintaan päiväkodissa keskittyneessä, tutkimuksessaan tullut kuitenkin siihen tulokseen, että lapset kokivat viittaamisen tärkeämmäksi kuin oikean vastauksen tietämisen. Hänen mukaansa kyseessä on halu samastua ryhmän jäseneksi, jota osoitetaan ulkoisilla käyttäytymispiirteillä.

”Ku saa sanoa minkä, mikä päivä on.” (L13, poika)

”Varsinki silleen ku itteni mielestä mä osaan piirtää aika hyvin.” (L12, tyttö)

”Mikäs siinä (pelaamisessa) on kivaa?” (H)

”Välillä mä voitan ja välillä en.” (L6, tyttö)

Haasteelliset toiminnat ja erilaisten asioiden opetteleminen olivat myönteisiä kokemuksia aamupiirin, rakentelun, pelaamisen, kirjan katselun tai lukemisen ja retkellä olemisen yhteydessä. Lapset kertoivat esimerkiksi opetelleensa uusia lauluja ja harjoitelleensa erilaisten rakennelmien tekemistä. Myös retkellä pystyi kokeilemaan uusia asioita, koska paikat olivat erilaisia kuin vuorohoitopaikan piha.

Tauriainen (2000, 163, 172, 182) on saanut samansuuntaisia tuloksia omassa tutkimuksessaan. Lapset nauttivat omasta oppimisestaan ja haasteellisista tehtävistä, luovuudestaan sekä muusta ajattelutoiminnastaan. Mielikuvitusmaailma oli voimakkaasti mukana lasten kokemuksissa. Nuoremmat lapset nauttivat kokeillen ja tutkien ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista. Kaikkien lasten suosimille toiminnoille oli yhteistä jännityksen kokeminen ja peuhaamisen antamat tuntemukset.

Omassa tutkimuksessani vauhtiin ja jännitykseen liittyviä mainintoja tuli lapsilta yllättävän vähän ja peuhaamiseen viittaavia ei lainkaan. Yksi tyttö kertoi pitävänsä ulkona olemisesta siksi, että saa ottaa kovat vauhdit kiikussa. Samainen tyttö kertoi myös pitävänsä jännittävistä kuvista kirjoja katsellessa tai luettaessa. Yksi poika kertoi pitävänsä liukumäessä laskemisesta ja erityisesti siitä, että se on liukas. Tämän kommentin voi olettaa liittyvän vauhdista ja jännityksestä nauttimiseen.

Omaehtoiseen toimintaan liittyvät kokemukset

Merkittävän osan myönteisistä kokemuksista muodostivat tilanteet, joissa lapsi koki saavansa tehdä hänelle mieluisia asioita. Nämä kokemukset liittyivät luonnollisesti suurelta osin erilaisiin leikkeihin sekä ulkoiluun ja askarteluun. Kivoina toimintoina mainittiin muun muassa sormiväreillä maalaaminen, autoilla ajaminen, tyttöjen kanssa leikkiminen ja rakenteleminen. Lapset ilmaisivat omaehtoisuutta sanomalla saa tehdä tai pääsee tekemään jotain. Esimerkiksi mieluisan lelun valitseminen oli tärkeä tekijä toiminnan mielekkääksi kokemisessa. Myös Tauriaisen (2000, 174) tutkimuksessa lapset pitivät luovista toiminnoista, joissa he saivat tehdä ja toimia omaehtoisesti käytettävissä olevien materiaalien ja välineiden avulla.

”Se kun tota pääsee ajamaan niiku autoilla ja sillee.” (L8, poika)

”No ku saa leikata ja sit saa maalata ja sit saa tehä noita täpliä.” (L1, tyttö)

”Mmm se, kun saa leikkiä millä haluaa.” (L14, tyttö)

Omaan kehoon liittyvät kokemukset

Tähän pääluokkaan luokitellut myönteiset kokemukset liittyivät oman kehon tuntemuksiin. Syöminen oli lasten mielestä mukavaa joko kylläisen olon tai tarjottavan ruuan maun takia. Syömisestä saatettiinkin pitää yksinkertaisesti silloin, kun ruoka oli hyvää.

Jos niin ei ollut, syöminenkään ei ollut mukavaa. Syöminen oli erityisen myönteinen kokemus silloin, kun lapsella oli ollut kova nälkä. Erilaiset herkut olivat vaihtelua arki-ruokaan.

”No esimerkiksi se, kun ruoka maistuu hyvälle.” (L12, tyttö)

”Ku häviää nälkä (nauraa).” (L3, poika)

”No se on musta kivaa, että vappujuhlia pidetään, että on karkkiaki.” (L10, tyttö)

Rauhallisuus ja nukkuminen tai lepääminen saivat melko paljon mainintoja myönteisinä kokemuksina. Lapset kokivat myönteisenä sen, että saivat nukkua rauhassa. Nukahtaminen ja nukkumaan meneminen koettiin miellyttävänä asiana. Myös ruokailu ja kirjallisuus sekä käsienvpesu olivat olleet rauhallisuutensa vuoksi mukavia tilanteita.

”No ku mua väsyttää aina niin hirveesti. Tekee mieli mennä nukkumaan.” (L7, tyttö)

”Se, kun saa joskus nukkua vähän hyvin. Ettei kukaan häiritse, ku nukkuu.” (L14, tyttö)

Pari lasta mainitsi mukavana asiana ulkona tapahtuvan liikunnan. Toinen kertoi pitävänsä siitä, että ulkona saa juosta ja toinen taas kävelemisestä. Lisäksi ulkoilu oli koettu myönteisenä raittiin ilman ja viileyden vuoksi. Yksi lapsi kertoi käsienvpesun olevan mukavaa, kun saa pestä kylmällä vedellä. Siren-Tiusanen (1996, 177-178) on todennut, että ulkoilussa lapsilla on mahdollisuus intensiivisempään fyysiseen aktiivisuuteen ja laajemmalla alueella liikkumiseen, vaikka sisätilat olisivat liikunnan tarpeen kannalta puutteelliset. Lisäksi aamupäivän liikkumisella ja ulkoilun pituudella on merkitystä päivän väsymisen ja unirytmien kannalta.

Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset

Monien kokemusten kohdalla toiset lapset tekivät niistä myönteisiä. Yhdessä tekeminen ja oleminen oli tavoitellumpaa kuin yksin leikkiminen. Monet kokemukset olisivat niin ikään muuttuneet kielteisistä myönteisiksi, jos niissä olisi ollut kaveri mukana. Myös toisten lasten reiluus ja sovussa oleminen olivat myönteisten kokemusten taustalla. Toiset lapset kaipasivat ikäistään tai jotain tiettyä leikkikaveria, kun taas joillekin tuntui olevan tärkeämpää, että on edes joku, jonka kanssa voi leikkiä ja tehdä erilaisia asioita. Strandellin (1995, 31) mukaan lapsille osallistuminen tai osallisena oleminen on tärke-

ämpää kuin toiminnan sisältö tai päämäärä. Itse mukanaolo on siis olennaisempaa kuin se, missä ollaan mukana. Myös Langsted (1994, 33) on todennut, että lapsille leikki ja sosiaaliset suhteet ovat tärkeintä. Niiden avulla saavutetut taidot ovat toisarvoisia.

”No ku joku pyytää mut rakentelemaan, ni sit mä meen.” (L9, tyttö)

”Kun on paljo ystäviä.” (L4, tyttö)

”Se musta on kivaa, että kattoo kirjaa ja yhdessä ja sitten tekee jonku sillä tapaa, että ei potki.” (L10, tyttö)

Toiminnan luonteeseen liittyvät kokemukset

Tähän luokkaan kuuluvia kokemuksia yhdisti se, että lapset eivät välttämättä osanneet sanoa mikä niistä tekee mieluisaa, mutta he kuitenkin tekivät myönteisen valinnan. Tekeminen itsessään oli kivaa, vaikka lapsi ei sen kummemmin kertonut mikä siitä teki kivaa. Toisaalta jokin toiminto oli myönteinen kokemus, koska ylipäänsä lapsella oli jotain tekemistä ja aika ei käynyt pitkäksi. Lapset mainitsivat myös monia tiettyjä asioita tai toimintoja, joista he pitivät. Tällaisia olivat esimerkiksi keinuminen, laulaminen, aluksen tekeminen ja tanssiminen. Käsienpesu oli kahden lapsen mielestä kivaa, koska sen jälkeen pääsi syömään. Yksi lapsi kertoi vastaavan perustelun ruokailun myönteisenä kokemiselle. Sen jälkeen pääsi päiväunille ja virkistyi.

”No keinumisesta.” (L11, poika)

”No ku miä leikin kotista.” (L9, tyttö)

”Ni on mulla sillee kumminkii tekemistä.” (L12, tyttö)

Vaihteluun liittyvät kokemukset

Näille kokemuksille oli yhteistä se, että ne toivat tavalla tai toisella vaihtelua normaaliin arkeen. Retket ja juhlat mainittiin useimmin tällaisina toimintoina. Retkissä oli mukavaa jo sinne pääseminen ja uudenlaiset paikat kiinnostivat lapsia. Juhlissa puolestaan kivaa olivat ilmapallot, herkut ja kaikki erilainen, kuten kilpailut. Vappujuhla-kuva varmaankin vaikutti ilmapallojen mainitsemiseen, mutta kyselin lapsilta myös synttärjuhlista, jolloin vastaukset olivat samansuuntaisia.

Puitetekijöihin liittyvät kokemukset

Lapset mainitsivat joitakin asioita, jotka voidaan lukea Hujalan ym. (1999) jaottelun mukaisesti päivähoidon laadun puitetekijöihin kuuluviksi. Myönteisten kokemusten taustalla olivat jokin tietty paikka, tila tai tavarat. Kivoja paikkoja ulkona olivat liukumäki ja kiipeilypuu. Myös se, että ulkona tilaa oli enemmän, oli yhden lapsen mielestä hyvä asia. Lapset olivat käyneet retkellä erilaisissa paikoissa, joista he kertoivat. Vuorohoitopaikan materiaaleista lapset kiinnittivät huomiota muun muassa kotileikin tavaroihin, barbeihin ja värityskuviin.

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi oli joukko vastauksia, joissa lapsi ei osannut sanoa mikä toiminnasta tekee mieluisan. Joskus lapset vastasivat myös ”en tiedä”. Lapsi ei välttämättä ole miettinyt mikä toiminnassa on kivaa. Joissakin vastauksissa on ehkä kyse ollut myös siitä, että lapsi ei ole jaksanut sillä hetkellä pohtia asiaa. Voi olla myös, että selkeää syytä ei olekaan, mutta lapsi tietää kyllä pitääkö hän kyseisestä toiminnasta vai ei.

Kysyin lapsilta mistä he pitävät kaikista eniten vuorohoitopaikassa sekä mikä tekee heidät iloiseksi siellä. Sisällytin tähän myös vanhempien arvioita lastensa kokemuksista heille osoitettujen vastaavien kysymysten osalta. Kaksi tekijää nousi ylitse muiden: kaverit ja leikkiminen. Nämä tai ainakin toinen oli mainittu lähes kaikissa vastauksissa. Kavereiden ja leikkimisen ylivertainen merkitys lapsille on todettu useissa tutkimuksissa, jotka ovat käsitelleet lasten kokemuksia päivähoidosta (ks. Laattala & Raitala 1998, Stephen 2003, Wiltz & Klein 2001). Myös kivat ja pysyvät hoitajat nähtiin tärkeänä tekijänä. Muut toiminnot ja asiat saivat lähinnä yksittäisiä mainintoja. Tällaisia olivat esimerkiksi retket, askartelu, väritys ja piirtely, rauhallisuus ja vaihtelu arkeen.

”Leikkiminen ja kavereiden kanssa leikkiminen.” (L9, tyttö + äiti)

”Että hoitopaikka on ollut koko ajan sama. Pysyvät hoitajat. Opiskelijat tms. tuovat vaihtelua.” (L12, tyttö + äiti)

7.4 Kielteiset kokemukset

Henkisiin toimintoihin ja omaan kehoon liittyvät kokemukset

Osa lasten kielteisistä kokemuksista liittyi henkisiin toimintoihin ja omaan kehoon aivan kuten myönteistenkin kokemusten kohdalla. Jotkut lapset kokivat epäonnistumisen tai sen, että eivät osanneet tehdä jotakin, kielteisenä. Toiminnan kokeminen kielteiseksi saattoi liittyä myös jonkin asian vaikeuteen. Esimerkiksi pukemisessa oli vaikeaa saada sukat lahkeitten päälle. Toiminta oli tällöin liian haasteellista. Myös epämiellyttävä fyysinen olotila teki pukemisesta tai ulkona olemisesta kurjaa. Lehtinen (2000, 111) havaitsi tutkimuksessaan, että lapselle saattaa muodostua hyvin voimakas kokemus osaamattomuudesta. Lapset saattavat käyttää toisen osaamattomuutta myös oman osaamisen korostamiseksi.

”Se, kun en osaa lukea.” (L14, tyttö)

”Mä en hirveesti tykkää pukemisesta, ku varsinki talvella, ku se on aina vähän, tulee niin kuuma esimerkiks jos laittaa piponki ensi ja takin ja ulkohousut nii sit tulee kuuma ku laittaa kenkiä.” (L12, tyttö)

Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset

Suurin osa lasten kielteisistä kokemuksista liittyi vuorovaikutukseen muiden lasten kanssa. Lähes puolet haastatelluista lapsista kertoi, että heitä on kiusattu esimerkiksi potkimalla, tönimällä tai sotkemalla leikit. Myös toisten lasten epämiellyttävä on osittain verrattavissa kiusaamiseen. Tällaisia mainintoja olivat muun muassa etuileminen, toisen lelujen ottaminen ja pelissä huijaaminen. Lapset kertoivat, että toisen lapsen määräily ja pelleily eivät ole mukavaa. Leikkikaverin puute oli eräs tekijä, joka liittyi kielteisiin kokemuksiin. Lapsella ei ollut ketään leikkikaveria tai sitten joku tietty lapsi ei halunnut leikkiä hänen kanssaan. Turtiainen (2001, 37) on saanut samansuuntaisia tuloksia lasten hyvinvointiin liittyneessä tutkimuksessaan. Lasten mielestä kurjinta päiväkodissa oli kiusaaminen ja ilman kavereita oleminen. Kaikilla lapsilla oli joitakin kokemuksia kiusaamisesta, joka ilmeisesti oli ensisijaisesti sitä, että ei päässyt leikkiin mukaan.

”Sellane, että joku kiusaa ja tönii toista.” (L10, tyttö)

”No, kun joskus joku määrää.” (L14, tyttö)

”Kun ei oo ketään kaveria siinä leikissä.” (L2, poika)

Toiminnan luonteeseen liittyvät kokemukset

Toiminnan pakonomaisuus sekä rajoitukset olivat tekijöitä lasten kielteisten kokemusten taustalla. Lapset ilmaisivat pakonomaisuutta sanomalla pitää tehdä. Lapset eivät olisi halunneet tehdä tiettyjä asioita. Erilaiset rajoitukset tai säännöt estivät lapsia tekemästä sitä, mitä he olisivat halunneet. Ne koettiin tämän vuoksi kielteisesti. Myös Hutusen ja Tammisen (1991) tutkimuksessa kielteiset muistot liittyivät toiminnan pakko-tahtisuuteen sekä sääntöihin ja vaatimuksiin. Pakko tehdä jotakin liittyi yllättäen myös erilaisiin leikki-tilanteisiin, jolloin toiset lapset ilmeisesti ”vaativat” mukaan leikkimään. Lehtisen (2000, 190) mukaan lasten neuvotteluissa ja vallankäytössä on havaittavissa samanlaisia piirteitä kuin aikuisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Ne sisältävät sosiaalisen oppimisen muotoja, kuten sovittelua ja kompromisseja, mutta toisaalta myös suostuttelua ja painostusta.

Se, että ei voinut tehdä jotakin, oli lasten mielestä kurjaa. Esimerkiksi sää esti ulkona leikkimisen tai toisen lapsen häirintä nukkumisen. Pari lasta mainitsi kielteisenä kokemuksena sen, että ei ollut mitään tekemistä tai oli tylsää.

”Ku ei... Pitää pukeutua aina.” (L2, poika)

”No aina mun pitää mennä leikkimään.” (L9, tyttö)

Myös osaa kielteisistä kokemuksista lapset kommentoivat esimerkiksi ilmaisuin ”ei vaan ole kivaa” tai ”en tiedä”. Erään lapsen kommentti ”mä en tiä miten se ei oo kivaa” kuvaa sitä, että lapsen mielestä kyseinen leikki ei ole kivaa, mutta hän ei ole ehkä miettinyt syytä.

Haastattelun lopussa kysyin lapsilta vielä erikseen mikä ei ole kivaa hoidossa sekä mistä tulee surulliseksi tai vihaiseksi. Myös kyselylomakkeessa tiedusteltiin vanhempien arvioita edellä mainituista kysymyksistä. Melko monet lapset kertoivat, että ei ole mitään mikä ei olisi kivaa tai tekisi surulliseksi. Muutamat sanoivat aina välillä jonkun asian tekävän surulliseksi, mutta eivät siinä tilanteessa osanneet eritellä mikä sellainen on. Sekä lasten että vanhempien arvioissa eniten mainintoja sai kiusaaminen. Kiusaamista ilmeni muun muassa lyömisenä, potkimisena tai niin, että ei otettu leikkiin mukaan.

Muut kurjat tai surulliseksi tekevät asiat olivat yksittäismainintoja. Lapset eivät pitäneet esimerkiksi siitä, että ei ollut leikkikaveria. Myös WC:ssä käynteihin kaivattiin yksityisyyttä.

7.5 Lasten kokemukset heidän vanhempiansa arvioimina

Vuorohoitoon sopeutuminen

Lähes kaikkien vanhempien mielestä heidän lapsensa oli sopeutunut vuorohoitoon erittäin hyvin tai hyvin. Parilla lapsella sopeutuminen oli kestänyt hieman kauemmin. Toisessa tapauksessa hoitopäiviä oli aluksi harvoin. Toisessa tapauksessa lapsi ei olisi halunnut mennä päiväunille, joka vaikutti jäämisen hankaluuteen. Kun lapselle selitettiin, että ei tarvitse nukkua, niin hoitoon jääminen alkoi sujua.

Kyselylomakkeessa pyysin vanhempia arvioimaan miten lapsen yksilöllinen luonteenlaatu vaikuttaa vuorohoitoon suhtautumiseen ja sopeutumiseen. Melko monen vanhemman mielestä lapsen sopeutuvuus tai mukautuvuus oli auttanut sopeutumista. Vastavasti lapsen herkkyyys tai varauksellisuus oli vaikuttanut esimerkiksi niin, että lapsi tarvitsi paljon hoitajien huomiota tai tuttujen kavereiden läsnäoloa. Parin vanhemman mielestä sopeutumista oli auttanut se, että lapsi oli ollut vuorohoidossa ”vauvasta” saakka. Erilaiset lapsen luonteenpiirteet, kuten avoimuus, reippaus ja mielikuvitusriikkaus, olivat myös vaikuttaneet myönteisesti. Pari vanhempaa oli käsitellyt asiaa yleisemmällä tasolla viittaamalla esimerkiksi siihen, että sopeutumista auttaa se, jos elämän perusasiat ovat kotona kunnossa.

De Schipperin ym. (2003) tutkimuksessa havaittiin, että temperamentiltaan helpot lapset mukautuivat paremmin vuorohoitoon. Myös tässä tutkimuksessa vanhempien arvioiden perusteella lapsen mukautuvuus oli auttanut vuorohoitoon sopeutumista. Mukautuvuutta ja reippautta tai toisaalta lapsen herkkyyttä ja varauksellisuutta voidaan pitää ainakin osittain temperamenttiin liittyvinä, melko pysyvinä ominaisuuksina.

”Ujo ja arka lapsi voi kokea ahdistavana pitkät hoitoajat ja yöhoidon, kun taas ulospäinsuuntautunut lapsi sopeutuu paremmin vaihteleviin tilanteisiin.” (L7:n äiti)

”Sopeutuminen eri tilanteisiin onnistuu paremmin, jos lapsen kanssa voi pohtia asioita ja selvittää niitä etukäteen.” (L10:n äiti)

”Lapsi on sopeutuvainen tilanteisiin. On tottunut vanhempien vuorotyöhön jo pienestä saakka. Hänelle vuorohoito on ”normaalia”.” (L11:n äiti)

Puitetekijät

Kyselylomakkeen monivalintakysymykset 8-29 käsittelivät vuorohoidon laadun puite-, prosessi- ja vaikuttavuustekijöihin liittyviä väittämiä. Väitteitä pyydettiin tarkastelemaan lapsen näkökulmasta. Seuraavassa esitellyt tulokset perustuvat kyselylomakkeiden vastauksiin. Vanhempien arviot puitetekijöistä on koottu taulukkoon 2. Pisteytin vastausvaihtoehdot niin, että täysin eri mieltä sai arvon yksi, jokseenkin eri mieltä arvon kaksi, jokseenkin samaa mieltä arvon kolme ja täysin samaa mieltä arvon neljä. En osaa sanoa -vaihtoehto korvattiin eniten vastauksia saaneella arvolla. Tämän perusteella las-
kin kaikkien puitetekijöitä kuvaavien osioiden keskiarvon ja -hajonnan. Vanhemmat antoivat erittäin hyviä arvioita puitetekijöistä kaikkien väitteiden keskiarvon ollessa 3,7 ja keskihajonnan 0,51. Lapsilla oli riittävästi tuttuja ja turvallisia hoitajia saatavilla. Vuorohoitopaikan materiaalit koettiin riittäviksi. Myös sisä- ja ulkotilat olivat suurimman osan mielestä toimivia ja viihtyisiä.

Vuorohoidon työryhmän (1998) tekemän selvityksen mukaan ympärivuorokautisessa hoidossa olevien lasten vanhemmat korostivat turvallisuutta ja pysyvyyttä. Henkilöstön riittävyyteen oltiin tyytyväisempiä kuin päivähoitossa. Leinonen, Lumme ja Salonen (1998, 104) ovat raportoineet Laadun arviointi päivähoitossa -projektissa selvitettyjä vanhempien laatuäkemyksiä. Vanhemmat korostivat turvallisen ja asianmukaisen hoitoympäristön sekä -tilojen ja hoitosuhteen pysyvyyden merkitystä. Huolenaiheena oli aikuisten määrä suhteessa lapsimäärään.

Taulukko 2 Vanhempien arviot puitetekijöistä (n = 12)

Väite	Vastausvaihtoehdot ja vastausten lukumäärä				
	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
Lapsellani on riittävästi tuttuja ja turvallisia hoitajia saatavilla.			2	10	
Vuorohoitopaikassa on riittävästi lapsen mielenkiinnon herättäviä leluja, pelejä yms.			2	10	
Vuorohoitopaikan sisä- ja ulkotilat ovat toimivia ja viihtyisiä.		1	4	7	

Kokonaisarvio puitetekijöistä (keskiarvo) 3,7
Keskiahajonta 0,51

Prosessitekijät

Prosessitekijöihin kuuluvat perushoito, aikuinen – lapsi ja lasten keskinäinen vuorovaikutus, lapsilähtöinen toiminta sekä toiminnan suunnittelu ja arviointi (Hujala ym. 1999). Vanhempien arviot prosessitekijöistä ovat taulukossa 3. Vanhemmat antoivat hyviä arvioita myös prosessitekijöihin liittyviin väittämiin. Edellä mainitulla tavalla osioiden vastausvaihtoehdot pisteyttämällä kaikkien väitteiden keskiarvo oli 3,6 ja keskiahajonta 0,50. Kaikkien vanhempien vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia, mikä näkyy myös taulukosta. Arvioiden mukaan sekä aikuisten ja lasten että lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyvät seikat olivat kunnossa. Toiminnan koettiin olevan lasta kiinnostavaa. Leikille annettiin aikaa ja rauhaa. Lähes puolet vanhemmista ei osannut sanoa ote-taanko lapsi mukaan toiminnan arviointiin.

Taulukko 3 Vanhempien arviot prosessitekijöistä (n = 12)

Väite	Vastausvaihtoehdot ja vastausten lukumäärä				
	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
Perushoitotilanteissa (esim. ruokailu, ulkoilu, lepo) otetaan huomioon lapseni yksilölliset tarpeet.		1	3	8	
Hoitajat suhtautuvat lapseeni yleensä vakavasti ja kunnioittavasti.			4	8	
Lapseni tuntee olevansa tervetullut tullessaan vuorohoitoon.			2	10	
Vuorohoitopaikan ilmapiiri on turvallinen ja lämmin.			1	11	
Hoitajat ohjaavat lapsia vuorovaikutukseen toistensa kanssa.			6	6	
Lasten leikkiä ja sen jatkumista kunnioitetaan.			4	8	
Hoitajat antavat tukea lapselleni hänen sitä tarvitessaan ja vähentävät tukea lapsen edistyessä.			3	8	1
Useimmat kokemukset ovat lapsen mielestä kiinnostavia.			3	8	1
Useimmat toiminnat ovat lapselleni merkityksellisiä.			5	6	1
Toiminta on useimmiten lapseni mielestä sopivan haasteellista.			8	4	
*Lapseni otetaan mukaan toiminnan arviointiin.			4	3	5
Lasten aloitteita otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.			6	6	

Kokonaisarvio prosessitekijöistä (keskiarvo) 3,6

Keskihajonta 0,50

*Tämä väite jätettiin pois laskuista, koska en osaa sanoa -vastauksia oli niin monta.

Vaikuttavuustekijät

Vaikuttavuustekijöitä ovat Hujalan ym. (1999) mukaan lapsen myönteiset kokemukset, vanhempien tyytyväisyys, yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen. Vanhempien arviot vaikuttavuustekijöistä on koottu taulukkoon 4. Pisteytin vastausvaihtoehdot edellä mainitulla tavalla. Kaikkien väitteiden keskiarvo oli 3,6 ja keskihajonta 0,56. Vanhempien arvioiden mukaan lapset tunsivat itsensä hyväksytyiksi sekä hoitajien että kavereidensa taholta sekä kuuluvansa ryhmään. Parissa vastauksessa

epäiltiin uskaltaako lapsi osoittaa tunteitaan ja ilmaista mielipiteitään. Vanhempien arvioiden mukaan lapset saivat myönteisiä kokemuksia. Vuorohoidon myös katsottiin edistävän lapsen sosiaalisia suhteita.

Taulukko 4 Vanhempien arviot vaikuttavuustekijöistä (n = 12)

Väite	Vastausvaihtoehdot ja vastausten lukumäärä				
	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
Lapseni tuntee yleensä olevansa hyväksytty ja ymmärretty hoitajien taholta.			4	8	
Lapseni tuntee yleensä olevansa hyväksytty kavereidensa taholta.			5	7	
Lapseni tuntee kuuluvansa ryhmään.		1	4	7	
Lapseni kokee saavansa yleensä myönteisiä kokemuksia vuorohoidossa ollessaan.			4	8	
Lapseni uskaltaa osoittaa tunteitaan ja ilmaista mielipiteensä.		2	2	8	
Vuorohoito edistää lapseni sosiaalisia suhteita.			5	6	1
Lapseni saa myönteisiä oppimiskokemuksia.			4	7	1

Kokonaisarvio vaikuttavuustekijöistä (keskiarvo) 3,6
Keskiahajonta 0,56

Laadun arviointi päivähoitossa -projektissa vanhemmat painottivat lapsen yksilöllistä huomioimista. Lisäksi mainittiin lasten perusturvallisuudesta huolehtiminen ja perheiden tukeminen. Vanhemmat toivoivat päivähoiton vaikuttavan sosiaalisen vuorovaikutuksen edistämiseen. Muutamilla paikkakunnilla mainittiin lisäksi tapakulttuurin omaksuminen laadukkaana päivähoiton vaikutuksena. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että lapsi oppisi uusia tietoja ja taitoja. Päivähoitoon tyytyväinen ja sinne mielellään lähtevä lapsi on vanhemmille mittari laadukkaasta päivähoitosta. (Leinonen ym. 1998, 105-106.)

Kaiken kaikkiaan vanhempien antamat arviot puite-, prosessi- ja vaikuttavuustekijöistä olivat hyviä. Kaikkien väitteiden keskiarvo oli 3,6, jota voidaan pitää erittäin hyvänä. Näiden väitteiden pohjalta tarkasteltuna vanhemmat kokivat lastensa olevan tyytyväisiä vuorohoitopaikkaan ja sen toimintaan.

Vanhemmat olivat laittaneet joitakin omia ajatuksiaan kyselylomakkeen loppuun. Neljä vanhempaa ilmaisi tyytyväisyytensä hoitopaikkaan. Lasten lähteminen mielellään hoitoon oli eräille vanhemmille tyytyväisyyden mittarina. Myös hoitopaikan joustavuutta kehuettiin. Erään äidin huolena oli se, että hoitoa ei enää saa tietyn iän jälkeen. Myös lapsi toi tämän asian haastattelussa esille. Lisäksi yhdet vanhemmat toivoivat lisää askartelua.

”X on ryhmiksenä ykköstä!!” (L12 + äiti)

7.6 Vuorohoidon erityispiirteet

Ilta ja yö hoidossa

Kysyin lapsilta mitä he tekevät illalla hoidossa. Lapset kertoivat leikkivänsä, syövänsä, katsovansa lastenohjelmia ja muutenkin tekevänsä paljon samoja asioita kuin päivällä. Kaiken kaikkiaan lasten kanssa ilta- ja yöhoidosta juttellessani välittyi sellainen kuva ja tunne, että lapsille illalla ja yöllä hoidossa oleminen on ”normaalia”. Väisänen (2003, 80) on tutkimuksessaan tullut siihen tulokseen, että vuororyhmäperhepäiväkodin toiminta oli hyvin suurelta osin perinteisen päivähoiton kaltaista.

Edellä esiteltyt lasten myönteiset ja kielteiset kokemukset eri tilanteista pätevät myös ilta- ja yöhoitoon, koska suurin osa toiminnasta on samanlaista kuin päivällä. Tuonkin seuraavassa esille vain niitä lasten myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia, jotka liittyvät erityisesti ilta- ja yöhoitoon.

Melko monet lasten kokemukset myönteisyydestä tai kielteisyydestä liittyivät siihen onko lapsilla iltahoidossa kavereita ja erityisesti samanikäisiä kavereita. Ilta- ja yöhoidossa lasten ikäjakauma saattoi olla todella suuri, koska ryhmät yhdistettiin iltaruusta alkaen. Lapset kokivat esimerkiksi, että pienemmät sotkivat heidän leikkejään. Samanikäisen leikkikaverin puute koettiin kielteisesti. Lasten mielestä iltahoidossa kivaa olivat kaverit, erilaiset leikit, videoiden katselu ja muut toiminnot, kuten pelaaminen ja askar-

telu. Myös nukkuminen ja yöunille käyminen yhdessä toisten kanssa koettiin myönteisesti.

”Kaikki riippuu siitä, onko hänellä ikäisiään kavereita ilta/yöhoidossa. Jos muut ovat koululaisia, niin eihän se ole kivaa.” (L7:n äiti)

”Jos on kavereita, niin sit pääsee niitten kaa olemaan vaikka rakentelemaan ja kaikkee tällasta.” (L8, poika)

Illalla oli usein vähemmän lapsia, joka koettiin toisaalta myös myönteisesti. Parin lapsen mielestä oli kivaa, että illalla oli rauhallisempaa. Pienemmällä ryhmällä saatettiin tehdä jotain erilaista, kuten mennä uimaan. Myös hoitajan huomiota sai illalla enemmän. Hoitajan tuttuus ja pysyvyys oli eräs tekijä, joka vaikutti hoitoon suhtautumiseen. Lapsi saattoi esimerkiksi miettiä ennakkoon kuka on illalla ja yöllä hoitajana.

”No ihan silleen et ei oo niin juoksuttavaa kaikki.” (L11, poika)

”Vuoron aikana hoitaja saattaa vaihtua 2-3 kertaa. Se ei ole hyvä asia, mutta yksi ja sama hoitaja lienee mahdoton järjestää.” (L7:n äiti)

Kotiin lähtemiseen illalla liittyi sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia. Yksi lapsi olisi mieluummin halunnut jäädä yöksi hoitoon. Eräs toinen lapsi olisi vanhempien mukaan ehkä joskus halunnut jäädä yöksi, mutta toisaalta ollut iloinen, että ei tarvitse olla yötä hoidossa. Muut kielteiset kokemukset liittyivät ikävään yöllä ja pahoihin uniin. Erään lapsen ja äidin toiveena oli saada nukkua aamulla pidempään, kun koulu alkaa myöhemmin.

Eräät vanhemmat sanoivat yöhoidon olevan heidän elämässään normaalia. Lapset olivat myös sukulaisissa ja kavereilla reippaita yökyläilijöitä. Näin yöhoidolla oli ollut vaikutusta muuhun elämään. Eräs äiti puolestaan koki hyvänä asiana rauhalliset aamupäivät kotona, mutta totesi myöhäisen kotiin menon vaikuttavan seuraavaan päivään.

Vähän lapsia hoidossa

Vuorohoidossa on tilanteita, jolloin on vain vähän lapsia hoidossa. Edellä mainittiin, että iltaisin on usein vähän tai ainakin vähemmän lapsia kuin päivällä. Lasten mukaan myös aamuisin, pois lähtiessä sekä viikonloppuisin on joskus melko vähän lapsia hoidossa. Pari lasta oli sitä mieltä, että on kivaa, kun saa olla rauhassa ja leikkiä vähän rau-

hallisempia leikkejä. Erään lapsen mielestä yksin leikkiminenkin sujui hyvin, mutta muutama lapsi koko kielteisenä leikkikaverin puutteen.

Tilanteisiin, jolloin on vähän lapsia hoidossa, liittyy erityispiirteitä. Tällöin lapsi saa enemmän hoitajan huomiota. Lapset kertoivat, että he tekevät hoitajan kanssa kaikkea kivaa, kuten pelaavat tai askartelevat. Myös normaalista arjesta poikkeavat retket olivat mahdollisia. Lapset olivat esimerkiksi käyneet uimassa, kaupassa ja syömässä jäätelöä. Väisänen (2003, 81, 83) teki tutkimuksessaan samansuuntaisia havaintoja. Aikaiset aamut ja lauantait olivat rauhallisia ja kiireettömiä. Lisäksi tyypillistä oli lasten ehdoilla toimiminen. Joskus lapset saattoivat olla jopa yksin hoidossa. Tällöin lapsi sai paljon aikuisen huomiota.

”Illalla on vähemmän lapsia ja tehdään eri asioita kuin päivällä.” (L6, tyttö + äiti)

”Sillon ku on vähän lapsia viikonloppuna, ni sillon me askarrellaan ja meillä on aikaa pelata... ..kesällä yks kerta käytiin uimassa ja syömässä jäätelöt.” (L12, tyttö)

Kaverit ja hoitajat

Kavereiden ja hoitajien rooli nousee vuorohoidossa tavallista suuremmaksi, koska lapsia on vaihteleva määrä paikalla eri vuorokauden aikoihin. Joskus joku lapsi saattaa olla yksin hoidossa, kun taas välillä suurin osa lapsista on paikalla. Kysyessäni lapsilta mikä kavereissa on kivaa, leikkiminen oli suosituin vastaus. Kavereiden kanssa oli enemmän tekemistä. Tietyt kaverit ja heidän kanssaan touhuaminen olivat lapsille tärkeitä. Kielteiset kokemukset kavereista liittyivät lähinnä siihen, että ei otettu leikkiin mukaan tai ei ollut kaveria, jonka kanssa leikkiä. Eräs lapsi koki kielteisenä sen, että hänet löydettiin piilopaikasta. Strandell (1995, 84) toteaa, että sosiaalisten kontaktien jakautumiseen vaikuttavat ikä ja sukupuoli. Pienet hakeutuvat pienten luo ja isommat toistensa seuraa, jolloin saattaa syntyä pysyvämpiä pareja tai ryhmiä.

Hoitajissa puolestaan oli kivaa se, että he olivat kavereina etenkin silloin, kun lapsella ei syystä tai toisesta ollut toista lasta kaverina. Hoitajien kanssa muun muassa pelattiin, leikittiin ja tehtiin läksyjä. Lapset kokivat myönteisenä myös sen, että heitä hoidettiin sekä toiselle lapselle opettamisen, jos toinen oli ollut tuhma. Langstedin (1994, 40) mukaan aikuisilla on tärkeä tehtävä huolehtia päiväjärjestyksen sujumisesta sekä auttaa ja

lohduttaa lapsia konfliktien sattuessa. Heillä ei ole kuitenkaan yhtä tärkeää sijaa lasten elämässä kuin toisilla lapsilla.

”No tota ni kavereitten kaa on paljon parempi.” (L10, tyttö)

”Kaikki semmonen et voi leikkii.” (L11, poika)

”Varsinki tutut hoitajat, ni niitten kanssa on kiva, vielä kivempi tehdä ja leikkiä kaikkee.” (L12, tyttö)

Pitkät ajat hoidossa

Vanhempien arviot lasten pisimmistä hoitoajoista vaihtelivat yhdeksästä tunnista 28 tuntiin. Yhdellä lapsella oli vuotta aiemmin ollut pisimmät hoidot 41 tuntia. Yleisimmät hoitoajat olivat yhdeksän – kymmenen tuntia ja noin 25 tuntia. Hoitajien tuttuus ja pysyvyys koettiin pitkiä hoitoaikoja helpottavana tekijänä. Muita sujumista auttavia tekijöitä olivat hyvät yhteistyösuhteet sekä hoitajien ja vanhempien kesken että hoitajien välillä, hyvä ilmapiiri, pienehkö lapsiryhmä ja hoitopaikan kodinomaisuus. De Schipperin ym. (2003) tutkimuksessa havaittiin vuorohoidon pysyvyyteen liittyvien tekijöiden lisäävän lasten hyvinvointia.

Vanhempien mukaan lasten viihtymistä auttoi se, että hoitopaikassa on paljon tekemistä ja kavereita. Myös oman lelun mukana olo oli koettu hyväksi. Vanhemmat olivat havainneet oman asennoitumisensa ja mielialansa sekä toisaalta lapsen valmistelemisen (esimerkiksi kertomalla milloin tullaan hakemaan) auttavan hoidon sujumista. Myös kodin rutiinit sekä aamulla että illalla oli koettu tärkeiksi, hoitoa helpottaviksi asioiksi. Jotkut lapset olivat ikävöineet pitkän hoitojakson aikana, mutta varsinaisia kielteisiä kokemuksia ei ollut. Eräs äiti kritisoikin etenkin isompien lasten kohdalla yleistä käsitystä, jonka mukaan vuorohoito olisi lapselle kärsimystä.

”Sama hoitaja loisi turvallisuuden tuntua ja vielä mieluiten niin, että oma hoitaja olisi ainakin osan pitkää hoitovuoroa töissä.” (L7:n äiti)

”Päivä sujuu, jos lähtötilanne ja tunnelma on rauhallinen!” (L10:n äiti)

”Hyvin sujuvat, kun on paljon tekemistä. Aika kuluu nopeasti.” (L11:n äiti)

7.7 Vuorohoitoaikan säännöt

Kysyin lapsilta heidän mielipiteitään hoitopaikan säännöistä. Käytän tässä Takalan (1976) jaottelua turvallisuus-, pohja-, tapa- ja arvosäännöistä. *Turvallisuussäännöt* taakaavat lasten ruumiillisen turvallisuuden hoitopaikassa. (Lahtinen 1978, 87.) Näitä sääntöjä oli lasten kertoman mukaan melko paljon. Ulkona ei saanut kiivetä puuhun, kaataa toista maahan ja pudottaa keinusta. Liukumäessä piti odottaa vuoroaan. Monet ulkosäännöt liittyivät pienten varomiseen, koska samassa pihassa oli lapsia, jotka eivät osanneet vielä edes kävellä. Sisällä kiellettyä oli muun muassa töniminen, tavaroiden heittelemine ja juokseminen.

Pohjasäännöt ohjaavat tärkeiden tilanteiden ja toimintojen sujumista esimerkiksi ruokailussa ja päivälevolla (Lahtinen 1978, 87). Pohjasäännöt kielsivät pallon potkaisemisen ikkunaan ja WC-jonossa tönimisen. Omat jäljet piti myös siivota. *Tapasäännöt* liittyvät erilaisiin tapoihin ja niiden tarpeellisuutta korostetaan eri tavoin eri kulttuureissa (Lahtinen 1978, 87). Tapasääntöinä voidaan pitää seuraavia lasten esille tuomia sääntöjä: ei saa riidellä, ei saa lyödä, ei saa potkia eikä kiusata. Sääntönä oli myös, että olen kaikkien kaveri.

Lapset eivät juuri kyseenalaistaneet sääntöjen tarpeellisuutta, vaan näkivät ne tärkeinä. Lasten mielestä niitä tarvittiin turvallisuuden vuoksi, oppimiseen ja siihen, että kaikilla olisi kavereita. Hoitajat olivat pääasiassa määränneet säännöistä, mutta niistä oli myös keskusteltu yhdessä esimerkiksi aamupiirillä. Kaikki lapset eivät osanneet sanoa, millaisia sääntöjä heillä on tai mihin niitä tarvitaan. Laattalan ja Raitalan (1998) tutkimuksessa lapset kokivat aikuisen läsnäolon ja säännöt turvallisuutta tuovina. Säännöt miellettiin suurelta osin aikuisten tekemiksi.

Sheridanin ja Pramling Samuelssonin (2001) tutkimus keskittyi lasten käsityksiin päätöksenteosta sekä mahdollisuuksiin harjoitella vaikuttamista päivähoitossa. Lapset kokivat voivansa päättää heitä itseään koskevista toiminnoista ja leikeistä. He eivät vaikuttaneet rutiineihin, sisältöihin ja aikuisten alulle laittamiin toimintoihin. Myös tässä tutkimuksessa lapset kokivat voivansa päättää omista leikeistään ja tekemisistään. Eräs

lapsi toi esille, että viikonloppuna lapsilla on enemmän vaikutusmahdollisuuksia toiminnan suhteen, koska lapsia on vähemmän paikalla.

”Vaikka jos on pieni, jos ei osaa kontata tai kävellä.” (L8, poika)

”Että leikitäänkö.” (L7, tyttö)

7.8 Kehittämisehdotukset vuorohoitopaikalle ja sen toiminnalle

Parihaastattelussa pyysin lapsia piirtämään oman toivehoitopaikkansa ja kertomaan millainen se olisi. Lisäksi kysyin mitä nykyisessä hoitopaikassa voisi muuttaa tai tehdä toisella tavalla. Melko monet lapsista piirsivät ja kertoivat hyvin samanlaisesta hoitopaikasta kuin missä he olivat hoidossa. Muutosehdotukset koskivat lähinnä piha-aluetta, jonne toivottiin isompaa liukumäkeä, kahta kiikkua, leikkimökkiä ja autoa, jonka sisälle voisi mennä piiloon. Lisäksi piha-alue voisi olla suurempi.

Sisätiloihin lapset toivoivat esimerkiksi uusia leluja ja enemmän peittoja. Myös järjestyksen vaihtaminen ja talon remontoiminen tulivat esille lasten vastauksissa. Eräs lapsi toivoi, että saisi aina jotain hyvää välipalaksi. Osa muutosehdotuksista koski sääntöjen muutosta, kuten että saisi istua puussa ja pyörällä omalla pyörällä sekä keinua niin pitkään kuin haluaa. Yhden lapsen toiveena oli, että vanhemmatkin lapset pääsisivät vielä hoitoon, jotta ei tarvitsisi olla yksin yötä kotona. Lasten toivehoitopaikkojen kuvauksissa oli myös sadunomaisia elementtejä. Tällaisia olivat esimerkiksi kukkohana WC:ssä sekä kärsämäinen savupiippu. Myös Laattalan ja Raitalan (1998) tutkimuksessa lasten toivehoitopaikka oli sekoitus omaa hoitopaikkaa ja sadunomaisuutta. Turtiainen (2001, 49) huomauttaakin, että lapsille ei tule välttämättä haastattelutilanteessa mieleen, mitä tai miten he haluaisivat toimintaa tai ympäristöä muuttaa.

”Varmaa jotai pieniä poliisiukkoja ja yhen poliisiauton.” (L3, poika)

”Semmoista, joka on ulkona hauskempaa ja puussa istuminen.” (L2, poika)

Vanhempien arvioissa tuli esille, että lapsiryhmiä voisi olla kolme nykyisen kahden sijaan. Koululaisten ja alle kouluikäisten olemista samassa ryhmässä iltapäivällä ja illalla ei pidetty hyvänä asiana. Erästä lasta hänen vanhempansa mukaan kiinnostaisi kokeilla nukkua yläsängyssä. Yksi lapsi puolestaan toivoisi, että kukaan ei itkisi hoitopaikassa.

8 POHDINTA

Tämä luku keskittyy tulosten tarkastelemiseen ja tutkimuksen arviointiin.

8.1 Tulosten tarkastelua

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia kokemuksia ja näkemyksiä lapsilla on vuorohoidosta ja sen laadusta. Aineistonkeruumenetelmänä oli lasten haastattelu. Myös vanhempia pyydettiin arvioimaan lastensa kokemuksia vuorohoidosta kyselyn avulla.

Lasten myönteiset ja kielteiset kokemukset

Sekä lasten myönteiset että kielteiset kokemukset vuorohoidosta liittyivät omiin henkisiin toimintoihin ja omaan kehoon, sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä toiminnan luonteeseen. Lisäksi myönteisiin kokemuksiin kuuluivat lasten omaehtoiseen toimintaan, vaihteluun ja puitetekijöihin liittyneet kokemukset. Lapsilla oli huomattavasti enemmän myönteisiä kuin kielteisiä kokemuksia.

Lapset kokivat toiminnot, joissa he saivat käyttää mielikuvitusta ja luovuutta, merkityksellisinä. Myös toiminnan kokeminen lasten omasta aloitteesta lähteneeksi vaikutti olevan lapsille tärkeää. Tämä liittyy läheisesti mielikuvituksen ja luovuuden käyttämiseen, koska omaehtoisessa toiminnassa lapsilla on päätösvalta siitä, mitä he tekevät ja kenen kanssa. Tauriaisen (2000, 160, 175, 183) tutkimuksessa lapset kokivat mieluisimpana toiminnot, joissa heillä oli suuri itseohjautuvuus. Lapset halusivat tehdä asioita, joissa sai käyttää mielikuvitusta ja luovuutta. Hänen mukaansa luovissa toiminnoissa lapset rakentavat omaa kulttuuriaan ja toimivat siinä ottaen mukaan aineksia aikuisten maailmasta. Lapset myös siirtävät lasten kulttuuria uusille lapsille.

Vuorohoidon vaikutusten näkökulmasta erilaiset roolileikit ovat merkityksellisiä myös oppimisen ja kehittymisen kannalta, koska niissä voi harjoitella myöhemmin elämässä tarvittavia taitoja. Lapset myös käsittelevät kokemaansa ja näkemäänsä (rooli)leikin avulla.

Osaaminen ja haasteelliset toiminnot sekä toisaalta epäonnistuminen ja vaikeus tehdä jotakin olivat lasten myönteisten ja kielteisten kokemusten taustalla. Erityisesti aamupiiriin ja askartelemiseen liittyi osaamisen kokemuksia. Aamupiiri oli kyseisessä vuorohoitopaikassa oikeastaan ainut säännöllisesti toistuva ohjattu tilanne (perushoitotilanteiden lisäksi), jossa joka aamu toistuvana rutiinina oli kalenterin katsominen. Lehtinen (2000, 109, 113) toteaaakin, että ohjatuissa tilanteissa lapsilla on hyviä tilaisuuksia tuoda esille omaa osaamistaan ja kokemuksiaan. Tällaisissa tilanteissa omaa kyvykkyyttä on mahdollista osoittaa koko ryhmän edessä.

Toisaalta Tauriaisen (2000, 183) mukaan toiminta ja materiaalit eivät saa olla liian vaikeita lapselle, jolloin ei synny itsetunnon kannalta tärkeitä onnistumisen kokemuksia. Hänen tutkimuksessaan lapset osoittivat kuitenkin, että hyvä toiminta on haasteellista ja kiinnostavaa. Tässä tutkimuksessa monet lapset olivat kokeneet saaneensa onnistumisen kokemuksia kalenterin katsomiseen liittyen. Aamupiirillä tehtiin myös paljon muuta, kuten laulettiin ja väritettiin värityskuvia. Vuorohoitopaikassa lasten ikäjakauma saattaa olla jopa kolmesta vuodesta kahdeksaan vuoteen. Tällöin toiminnan sopivaa haasteellisuuden tasoa on pohdittava useamman ikäisen lapsen näkökulmasta. Vain tällä tavalla

toimintaa suunnitellen ja toteuttaen voidaan taata kaikille lapsille todella tärkeitä onnistumisen kokemuksia, joilla on vaikutusta lapsen elämään kauaskantoisesti.

Omaan kehoon liittyvät kokemukset olivat niin ikään sekä myönteisten että kielteisten kokemusten selittäjiä. Näihin kokemuksiin kuuluivat muun muassa nukkumiseen ja rauhallisuuteen liittyvät maininnat. Moniin muihin tutkimuksiin verrattuna lasten näkemykset nukkumisesta vuorohoitopaikassa olivat lähes yksinomaan myönteisiä. Esimerkiksi Huttusen ja Tammisen (1991) tutkimuksessa lasten kielteisin muisto perushoitotilanteista liittyi nimenomaan päivälepoon. Myös tutkimuskaupungin tyytyväisyyskartoituksessa lapset olivat antaneet kritiikkiä päivälepoon liittyen (Tirronen 2004). Vuorohoitopaikassa lasten ei ollut pakko nukkua, vaan lepoa hetkeltä pääsi pois, jos lapsi ei nukahtanut. Tämä käytäntö ehkä selittää osan lasten myönteisistä kokemuksista. Toisaalta monet lapset kertoivat pitävänsä nukkumisesta. On mahdollista, että vuorohoidossa olevalle lapselle nukkuminen hoitopaikassa on luonnollisempaa kuin päivähoidossa olevalle lapselle. Saattavathan lapset jopa tulla vuorohoitoon tai lähteä sieltä pois nukkuvina ja herätä täysin toisessa paikassa.

Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvissä kokemuksissa korostui muiden lasten merkitys sekä myönteisten että kielteisten kokemusten kohdalla. Tämä tulos saa vahvistusta myös muista tutkimuksista, joissa on todettu toisten lasten olevan sekä ilon että tyytymättömyyden lähde (ks. Stephen 2003; Turtiainen 2001, 47). Päiväkodin maailmassa yksi keskeisistä toiminnan motiiveista on sosiaalinen osallistuminen ja osallisuus, joka tarjoaa mahdollisuuksia esimerkiksi ystävien ja suosion hankkimiselle (Lehtinen 2000, 79).

Lapset kokivat yhdessä olon ja tekemisen toisten lasten kanssa merkitykselliseksi. Sen sijaan kurjaa vuorohoidossa oli silloin, kun kiusattiin, ei ollut leikkikaveria tai toiset lapset olivat epäreiluja. Lähes puolet lapsista kertoi, että heitä oli kiusattu. Kiusaamisen tullessa ilmi olisi tärkeää selvittää onko lasta kiusattu jatkuvammin vai onko kyseessä yksi kerta, joka on jäänyt lapsen mieleen. Joka tapauksessa aikuisten tulee suhtautua kiusaamiseen erittäin vakavasti, jotta kukaan lapsista ei joutuisi syrjityksi tai joutuisi toisten lasten ”uhriksi” jatkuvasti. Myös Turtiaisen (2001, 38) mukaan kiusaamiseen ja siihen, onko lapsilla leikkikavereita, tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Lehtinen (2000,

120) on tutkimuksessaan havainnut, että toisille lapsille yhteiseen toimintaan mukaan pääseminen on hyvin helppoa ja toisille huomattavasti vaikeampaa.

Toiset lapset ovat tärkeitä lapsen kehitykselle. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että lapsilla on mahdollisuus vuorovaikutussuhteisiin muiden lasten kanssa. (Langsted 1994, 40.) Toimiminen muiden lasten kanssa ei ole kuitenkaan tärkeää vain tulevien vuorovaikutussuhteiden oppimisen kannalta, vaan se on olennainen osa lasten arkipäivää (Lehtinen 2000, 189). Lapsen kehitys on alettu nähdä yhä vahvemmin vuorovaikutuksellisenä tapahtumana lapsen ja lähipiiriin kuuluvien ihmisten välillä. Sosiaalista vuorovaikutusta onkin alettu pitää lapsen kehityksen perustana. (Strandell 1995, 12.) Edellisiin kannanottoihin perustuen ei ole lainkaan samantekevää millaisia kokemuksia lapset saavat sosiaalisesta vuorovaikutuksesta muiden kanssa. Vuorohoidossa olevat lapset niitä joka tapauksessa saavat ja varmuudella myös sekä myönteisiä että kielteisiä. Olennaista onkin se, millaiseen keskinäiseen suhteeseen myönteiset ja kielteiset kokemukset asettuvat. Kumpia kokemuksia lapsi saa enemmän ja millainen painoarvo niillä on lapsen kehitykseen ja oppimiseen? Langsted (1994, 41) näkee aikuisten tehtäväksi ohjata ja tukea lasten keskinäisiä suhteita.

Vanhempien arviot lasten kokemuksista

Vanhempien arviot lastensa vuorohoitokokemuksista olivat kaiken kaikkiaan hyvin myönteisiä, mutta kritiikkiä ja kehittämisehdotuksiaakin esitettiin. Perheellä ei useinkaan ole muuta mahdollisuutta kuin tehdä vuorotyötä. Lasten on tällöin sopeuduttava vuorohoitoon. Voisiko olla mahdollista, että vanhempien hyvin myönteisten arvioiden taustalla on ehkä tiedostamaton halu uskoa, että lapsella on hyvä olla vuorohoidossa? Lisäksi vanhemmat eivät ehkä tiedä tarpeeksi vuorohoidon arjesta voidakseen arvioida sitä kriittisemmin. Varmuudella ei voida sanoa kuinka paljon vanhempien arviot heijastelivat myös heidän omia kokemuksiaan vuorohoidosta. Joissakin vanhempien ilmaisuissa tuli selkeästi esille mielipiteen olevan nimenomaan vanhemman. Toki tämä vanhempien näkökulmakin on tärkeä, vaikka tässä tutkimuksessa keskityttiin lasten kokemusten tavoittamiseen. Vanhemmat ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita. Kekkosen (2000, 43) mukaan asiakastutkimusten perusteella vanhemmat arvostavat kunnallista päivähoidoa ja myös luottavat hoidon korkeaan tasoon.

Yksittäisten vanhempien arviot vuorohoidon laadun puite-, prosessi- ja vaikuttavuustekijöistä vaihtelivat suhteellisen vähän. Kaiken kaikkiaan vanhemmat arvioivat lastensa olevan tyytyväisiä vuorohoitopaikkaan ja sen toimintaan. Sen sijaan päivittäisen elämän sujumisen osalta vanhempien arviot vaihtelivat enemmän. Päivittäisen elämänsä muita sujumattomammaksi arvioineiden vanhempien arviot laatutekijöistä olivat kuitenkin hyvin samansuuntaisia muiden vanhempien kanssa. De Schipperin ym. (2003) tutkimuksessa äidin kokema stressi oli yhteydessä huonompaan hoitajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Lapsen vuorovaikutus äidin kanssa ei ehkä aina ollut niin myönteistä. Lapsen oppima vuorovaikutuksen malli saattoi näin siirtyä hoitopaikan ihmissuhteisiin. Lisäksi De Schipperin ym. tutkimuksessa lapsen temperamentin havaittiin vaikuttavan hoitoon sopeutumiseen. Myös tässä tutkimuksessa tietyillä lapsen luonteenpiirteillä (esimerkiksi avoimuus tai herkkyys) oli ollut vaikutusta hoitoon suhtautumiseen ja sopeutumiseen. Lapsen sopeutumista vuorohoitoon auttoi vanhempien mukaan myös se, että kotona olivat elämän perusasiat kunnossa.

Vuorohoidon erityispiirteet

Tässä tutkimuksessa vuorohoidon erityispiirteinä tulivat esiin ilta- ja yöhoito, vähäinen määrä lapsia hoidossa, kaverit ja hoitajat sekä pitkät ajat hoidossa. Kaiken kaikkiaan ilta- ja yöhoito vaikutti olevan lapsille hyvin normaalia arkea. Myös keskusteluni erään työntekijän kanssa vahvisti tätä näkemystä. Joidenkin lasten osalta, jotka eivät olleet yöhoidossa, oli havaittavissa vähäistä kateutta ja salaperäisyyttä sitä kohtaan, millaista on olla yöllä hoidossa. Lasten kokemusten perusteella se tuntui olevan hyvin samankaltaista kuin päivähoitokin. Toki on myönnettävä, että vuorohoidolla saattaa joissakin tapauksissa olla lapseen sellaisia vaikutuksia, mitä lapsi ei itse pysty vielä ajattelemaan tai jotka tulevat esiin kenties pitkänkin ajan päästä.

Vuorohoidossa lapsimäärä vaihtelee melkeinpä jatkuvasti. Usein on myös sellaisia tilanteita, jolloin on vain vähän lapsia paikalla ja joskus joku lapsi saattaa olla ihan yksin hoidossa. Jotkut lapset kokivat leikkikaverin ja usein vieläpä samanikäisen leikkikaverin puutteen melko kielteisesti. Edellä on jo todettu, että vuorohoidossa lasten ikäkauma saattaa ajoittain olla todella suuri. Tällä tekijällä voidaan katsoa olevan sekä myönteisiä että kielteisiä seurauksia lasten elämään. Lasten näkökulmasta samanikäisen leikkikaverin puute voi olla lähes pelkästään kielteisesti koettu asia, mutta luultavasti

yksi ja sama lapsi ei joudu jatkuvasti tilanteeseen, jossa olisi koko hoidossa olo aikansa vailla leikkikaveria. Lasten kehityksen ja oppimisen kannalta asiaa tarkasteltuna suurella ikäjakaumalla voi olla myönteisiä vaikutuksia. Vuorohoidossa lasten ikäjakaumaa voisi käyttää hyödyksi tukemalla lasten keskinäistä toimintaa niin, että isommat lapset saisivat toimia pienempien lasten apuna. Näin sekä pienet että isommat lapset saisivat onnistumisen kokemuksia. Lisäksi lapset oppisivat toimimaan eri-ikäisten kanssa ja ottamaan huomioon pienempiään. Vygotsky (1978) on kehittänyt käsitteen lähikehityksen vyöhyke kuvaamaan niitä lapsen toimintoja, jotka eivät ole vielä kehittyneet, mutta ovat kehittymäisillään. Hänen mukaansa ”se, minkä lapsi osaa tänään yhteistoiminnallisesti tai aikuisen tuella, sen hän osaa huomenna itsenäisesti”. Vygotsky korosti sosiaalisen kontekstin ja vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehityksessä ja oppimisessa. (Hujala ym. 1998, 47-49.)

Vuorohoidossa lapsiryhmä muistuttaa päiväkodin sisarusryhmää etenkin iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Vuorohoidossa on toki sisaruksia, kuten tässäkin tutkimuksessa puolella lapsista oli yksi sisarus samassa vuorohoitopaikassa. Vuorohoidossa on myös ainoita lapsia, joille sisarusryhmän kaltaisuus voi olla hyvä tekijä kehityksen kannalta. Vaikka lapset eivät ole biologisia sisaruksia, niin parhaimmillaan suhteet lasten välillä voivat kehittyä lämpimiksi kodinomaisessa hoitomuodossa. Tämä on tärkeä ja huomion ottamisen arvoinen seikka, vaikka lapset joskus valittelevatkin samanikäisen kaverin puuttetta. Isompi lapsi voi kokea tärkeänä sen, että hän saa hoivata pienempäänsä. Näin ollen vuorohoidossa lapsi voi saada kokemuksia ”sisaruudesta”, vaikka hänellä ei sisarusia olisikaan.

Ajoittaiseen lasten vähäiseen määrään vuorohoidossa liittyy myös se vuorohoidon erityispiirre, että aikuisilla on ehkä suurempi merkitys lapsille kuin tavallisessa päivähoitossa. Lapset toivat esiin sen, että leikkikaverin puuttuessa aikuiset ovat heidän kaverinaan. Aikuisten kanssa muun muassa pelattiin ja piirrettiin, mutta aikuiset myös leikkivät lasten kanssa. On mahdollista, että lapsen ja hoitajien suhteesta muodostuu tiiviimpi kuin päivähoitossa, koska vuorohoidossa ainakin ajoittain lapset puuhailevat paljon hoitajien kanssa eikä niinkään toisten lasten. Vuorohoidossa tehtiin usein jotain arjesta poikkeavaa silloin, kun lapsia oli vähän. Nämä tapaukset tuntuivat jääneen erityisen hyvin joidenkin lasten mieleen. Laattala ja Raitala (1998) toteavat, että aikuisilla

on suuri merkitys lasten turvallisuuden kokemusten kannalta. Aikuisten tulee olla sekä fyysisesti että myös henkisesti läsnä keskittymällä lapsiin ja lasten tarpeisiin.

Eräs vuorohoidon erityispiireistä on pitkät, yhtäjaksoiset hoitoajat. Tässä tutkimuksessa lasten pisimmät hoitoajat olivat vain noin vuorokauden mittaisia. Varsinaisia kielteisiä kokemuksia pitkistä hoitajaksoista ei lapsilla ollut. Ikävää oli toki kokenut useampikin. Hoitajien tuttuus ja pysyvyys, hyvät yhteistyösuhteet sekä ilmapiiri ja hoitopaikan kodinomaisuus oli koettu helpottavina tekijöinä. Päivähoitolain (36/1973) mukaan päivähoiton tulee tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Vuorohoidossa näiden merkitys korostuu juuri pitkien hoitajaksojen takia. Vuorohoidossa voi olla lapsia, jotka ovat kokonaisen viikon yhtämittaa hoidossa vanhempien ollessa merkillä töissä. Jatkotutkimusaiheena olisikin tärkeää selvittää, millaisia kokemuksia todella pitkiä hoitajaksoja vuorohoidossa olevilla lapsilla sekä heidän vanhemmillaan on.

Vuorohoitopaikan säännöt

Suurin osa lapsista oli tietoinen vuorohoitopaikan säännöistä. Lapset kokivat säännöt tarpeellisiksi. He ymmärsivät, että niitä on muun muassa turvallisuuden vuoksi. Erityisesti pienempien lasten varominen tuli esille turvallisuustekijänä. Vaikka lapset mielsivät säännöt suurelta osin aikuisten laatimiksi, niin he toivat esille, että säännöistä oli keskusteltu myös yhdessä. Laattala ja Raitala (1998) ehdottavatkin, että lapsiryhmä voisi yhdessä keskustellen ja perustellen luoda omat sääntönsä. Tällöin vastuu ja kontrolli ovat enemmän lapsilla itsellään. On helppo yhtyä ajatukseen, että sääntöjen yhdessä sopiminen vaikuttaa niiden ymmärtämiseen ja noudattamiseen.

Kehittämisehdotukset vuorohoitopaikalle ja sen toiminnalle

Lasten muutosehdotukset koskivat lähinnä piha-aluetta, uusia leluja ja joitakin sääntöjä. Voi olettaa, että lapset olivat pääosin tyytyväisiä hoitopaikkaan ja sen toimintaan nykyisellään, koska he eivät tuoneet ilmi radikaaleja kehittämisehdotuksia. Toisaalta voi olla, että lapset eivät osaa kuvitella mitä kaikkea hoitopaikassa voisi olla tai mitä siellä voisi tehdä toisin. Vanhempien arviot lasten näkemyksistä eivät myöskään tuoneet kovin paljon kehittämisehdotuksia, joten tässäkin suhteessa lapsien voi olettaa olevan varsin tyytyväisiä. Eräänä huolenaiheena ja miksei kehittämisehdotuksena tuli esiin, että vuorohoitoon pääsemisen yläikäraja oli liian matala koululaisten osalta. Kolmannella luokalla

olevat eivät pääse enää vuorohoitoon. Kuitenkin esimerkiksi säännöllinen yötyö saattaa perheen tilanteen kannalta olla hyvä ratkaisu. Ovathan vanhemmat silloin kaikki iltpäivät ja illat kotona lapsen kanssa ja usein vapaatkin ovat pitkiä. Ongelmana tällaisessa tilanteessa voi olla kuitenkin se, että lapsi ei vielä haluaisi olla öitä yksin, mutta vuorohoitoakaan ei ole enää mahdollista saada.

Tutkimuksen perusteella lapsilla oli varsin myönteisiä kokemuksia vuorohoidosta. Eriytyisen tärkeään osaan vuorohoidon laadun kannalta näyttivät nousevan kaverit ja heidän kanssaan leikkiminen. Voisikin todeta, että lapselle erityisen tärkeä laatutekijä on se, että hänellä on kavereita, joiden kanssa saa leikkiä ja touhuta kaikenlaista. Tämä sama laatutekijä on noussut esiin useissa muissakin tutkimuksissa, joissa päivähoitoa ja laatua on tarkasteltu lasten näkökulmasta.

8.2 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimusehdotuksia

Kvalitatiivisen tutkimuksen arvioinnissa on kyse tutkimusprosessin luotettavuudesta. Lähtökohtana on se, että tutkija on keskeinen tutkimusväline. Tutkija itse onkin luotettavuuden kriteerinä. Yksittäistä tutkimusta arvioidaan tutkimusraportissa esitettyjen kuvausten, väitteiden ja selitysten perusteella. Tutkimuksessa esitettyjen väitteiden tulisi olla hyvin perusteltuja ja totuudenmukaisia. (Eskola & Suoranta 1998, 211, 213.)

Lincoln ja Guba (1985, 300) ovat korvanneet perinteisesti käytetyt luotettavuuden kriteerit sisäinen validiteetti, ulkoinen validiteetti, reliabiliteetti ja objektiivisuus naturalistisen paradigman kriteereillä uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 188-189) muistuttavat, että näiden perinteisten käsitteiden hylkääminen ei tarkoita sitä, että tutkimusta voisi tehdä ihan miten tahansa. Tutkimuksen tulee edelleen yrittää tuoda esiin tutkittavien käsityksiä ja heidän maailmaansa parhaalla mahdollisella tavalla. Tutkija kuitenkin vaikuttaa saatavaan tietoon jo aineistonkeruuvaiheessa. Tulkinnoissa on kyse tutkijan tulkinnoista ja hänen käsitteistöstään, johon tutkittavien käsityksiä yritetään sovittaa.

Totuusarvo ja *uskottavuus* sen kriteerinä edellyttävät, että tutkimuksessa esitellyt kuvailut ja tulkinnat vastaavat tutkittavien todellisuutta. Riittävän pitkä kentällä olo vaikuttaa uskottavuuteen kulttuurin omaksumisen ja luottamuksen syntymisen kautta. Tämä vähentää myös virhetulkintojen mahdollisuutta. Triangulaatiolla voidaan parantaa tulosten ja tulkintojen uskottavuutta. Triangulaatiossa voidaan käyttää eri lähteitä, menetelmiä ja tutkijoita. Tutkija voi tarkastaa tulkintojensa ja johtopäätöstensä uskottavuutta kysymällä tutkittavilta vastaavatko ne heidän käsityksiään. (Lincoln & Guba 1985, 296, 301-307, 314.) Tutustuin tutkimuksen kohdejoukkoon ja vuororyhmäperhepäiväkotiin ennen aineistonkeruuta hyvissä ajoin ja useana päivänä. Näin pyrin saavuttamaan lasten luottamuksen, jolla on suuri merkitys haastattelujen onnistumisen ja niillä saatavan tiedon luotettavuuden kannalta. Käytin tutkimuksessani menetelmätriangulaatiota. Aineistonkeruumenetelminä olivat lasten haastattelu ja vanhemmille osoitettu kysely.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan havaintojen soveltumista toiseen ympäristöön (Eskola & Suoranta 1998, 68). Tulosten siirrettävyys riippuu kontekstien samankaltaisuuden asteesta. Tutkija tuntee vain kontekstin, jossa tutkimus on tehty, joten vastuu tulosten siirrettävyydestä jää lukijalle. Tutkijan tehtävänä on kuvailla kontekstia ja kohdejoukkoa riittävän tarkasti. Tällöin lukijan vastuulla on vertailla kontekstien samankaltaisuutta ja tehdä päätös siirrettävyydestä. Tiheä kuvaus voi auttaa vertailemaan konteksteja, joka on oleellista tulosten siirrettävyyttä pohdittaessa. (Lincoln & Guba 1985, 297-298, 316.) Olen pyrkinyt kuvailemaan tutkimuksen kohdejoukkoa ja vuororyhmäperhepäiväkotia niin, että lukijalla olisi mahdollisuuksia vertailla tulosten siirrettävyyttä. Olen pitäytynyt kuvailussa kuitenkin sillä tasolla, että luottamuksellisuuden lupaus tutkittaville säilyy. Alaluvussa 7.2 kuvatun, lasten jaetun näkemyksen tarkoituksena oli antaa kokonaiskuva kohdejoukosta ja siitä kontekstista, jossa tutkimus suoritettiin.

Tutkimuksen *varmuutta* parannetaan ottamalla huomioon sekä ennakoimattomat että tarkoituksellisesti valitut ilmiöön tai tutkimusasetelmaan liittyvät muutokset. Perinteisissä tutkimuksissa käytetty toistettavuus ei ole mahdollista erilaisten kontekstien ja vähitellen muotoutuvan tutkimusasetelman takia. (Lincoln & Guba 1985, 299.) Tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavien ennakkoehtojen huomioon ottaminen lisää tutkimuksen varmuutta. (Eskola & Suoranta 1998, 213.) Samojen lasten haastattelemi-

nen antaisi todennäköisesti erilaisia tuloksia, koska lasten kokemukset muuttuvat ja niitä tulee lisää kaiken aikaa. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritäkään toistettavuuteen.

Vahvistuvuudessa on kyse aineistosta tehtyjen tulkintojen vahvistamista todellisuutta vastaaviksi. Perinteisesti objektiivisuutta on pyritty varmistamaan niin, että tutkijan omat käsitykset eivät vaikuttaisi tulkintaan. Tulosten ja tulkintojen tulee olla rehellisiä ja johdonmukaisia perustuen kerättyyn aineistoon. (Lincoln & Guba 1985, 293, 300, 323.) Vahvistuvuudella tarkoitetaan sitä, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta 1998, 213.) Tutkimuksen vahvistuvuutta olen pyrkinyt lisäämään kuvaamalla tutkimusprosessia mahdollisimman tarkasti. Lisäksi olen liittänyt tutkittavien alkuperäisiä ilmaisuja havainnollistamaan tuloksia ja perustelevaan tekemiäni ratkaisuja.

Pidin tutkimuspäiväkirjaa koko tutkimusprosessin ajan kirjaten siihen muun muassa haastattelujen sujumista. Näin pyrin varmistamaan, että oleelliset ja huomioon otettavat seikat eivät jäisi unohduksiin ja näin vaikuttaisi tutkimuksen luotettavuuteen heikentävästi. Lincolnin ja Guban (1985, 327) mukaan tutkimuspäiväkirjan pitäminen on suositeltavaa kaikkien neljän kriteerin kannalta. Se voi sisältää tietoa tutkijasta itsestään sekä menetelmällisistä ratkaisuista ja niiden perusteluista. Parrila-Haapakoski (2002, 185) on oman tutkimuksensa luotettavuuden tarkastelun yhteydessä todennut, että ”laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen varmuus ja vahvistettavuus, samoin kuin uskottavuus ja siirrettävyys, palautuvat viime kädessä kaikki tutkimusmenettelyjen huolelliseen raportointiin, jonka kautta lukijan on mahdollista seurata tutkimuksen kulkua ja arvioida sen luotettavuutta”.

Tämän laajuisessa opinnäytetyössä ei ole mahdollista tutkia miten vuorohoito vaikuttaa lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen sekä näiden kautta tulevaan elämään. Tämä olisikin tärkeä ja todella kaivattu aihe jatkotutkimukseksi. Vuorohoidon laatua ei ole tutkittu vanhempien näkökulmasta eikä myöskään vanhempien, lasten ja työntekijöiden näkökulmat yhdistäen. Laadun tutkiminen kaikki tahot yhdistäen olisi mielenkiintoinen ja tärkeä tutkimusaihe. Tutkittaessa lasten kokemuksia vuorohoidosta kohdejoukoksi voisi ottaa koululaiset, joille kielenkehityksen takia on mahdollista kuvata kokemuksiin monipuolisemmin. Toisaalta vuorohoitoa olisi tärkeää tutkia myös aivan pienimpien

lasten näkökulmasta, joka luonnollisesti edellyttäisi epäsuorempia aineistonkeruumenetelmiä.

Hujalan ja Parrila-Haapakosken (1998a, 54) mukaan kokonaisvaltaiseen laadunarviointiin kuuluu tärkeänä osana lapsen oman kokemisen ja mielipiteiden huomioiminen tärkeänä laatutekijänä. Lapsen omien mielipiteiden kuunteleminen viestittää lapselle, että hänen mielipiteillään on merkitystä ja niitä arvostetaan. Viime kädessä päivähoidon laatuun kuuluvat hyvin moninaiset tekijät, jotka kukin osaltaan ja yhdessä vaikuttavat lapsen hoitopäivän rakentumiseen.

Tämä tutkimus sai alkunsa paitsi omasta kiinnostuksestani vuorohoitoon, niin myös erään itäsuomalaisen kaupungin vuorohoitotyöryhmän ”huolenaiheesta”, joka oli lapsen etu vuorohoidossa. Tässä tutkimuksessa olen parhaani mukaan yrittänyt tuoda esiin lasten kokemuksia ja näin tehdä näkyväksi millaista on olla lapsi vuorohoidon arjessa. Tämän tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää koskemaan kaikkia vuorohoitoyksiköitä. Tutkimus tarjoaa kuitenkin kurkistuksen yhden lapsiryhmän kokemuksiin ja toivottavasti sitä kautta auttaa ymmärtämään ehkä muitakin lapsia paremmin. Miten olen tässä vaativassa tehtävässä onnistunut, on jokaisen lukijan itse pääteltävissä. Koen oppineeni paljon tämän tutkimusprosessin myötä. Tärkeimpänä näen sen, että tulevana kasvatustalan työntekijänä minulla on enemmän kokemusta ja taitoa tavoittaa lapsen kokemusmaailmaa.

LÄHTEET

- Anne, T. & Segal, U. A. 2003. Center-Based Evening Child Care: Implications for Young Children's Development. *Early Childhood Education Journal* 30 (3), 137-143.
- Bronfenbrenner, U. 1979. *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design.* Cambridge, MA: Harvard University.
- De Schipper, J. C., Tavecchio, L. W. C., Van IJzendoorn, M. H. & Linting, M. 2003. The Relation of Flexible Child Care to Quality of Center Care and Children's Socio-Emotional Functioning: A Survey and Observational Study. *Infant Behavior & Development* 26, 300-325.
- Doverborg, E. & Pramling, I. 1985 / 1998. *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer.* Andra upplagan. Stockholm: Liber.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.* Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.
- Fielding, N. 1993. Qualitative Interviewing. In N. Gilbert (Eds.) *Researching Social Life.* London: Sage, 135-153.
- Fox, N. A. & Henderson, H.A. 1999. Does Infancy Matter? Predicting Social Behavior from Infant Temperament. *Infant Behavior & Development* 22 (4), 445-455.
- Fraser, S. 2004. Situating Empirical Research. In S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellert & C. Robinson (Eds.) *Doing Research with Children and Young People.* London: Sage, 15-26.
- Gall, M. D., Borg, W. R. & Gall, J. P. 1963 / 1996. *Educational Research. An Introduction.* Sixth Edition. New York: Longman.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Yliopistopaino.

- Holtinen, S. & Kerman, M. 2001. ”Pitää osata lukea lasta ja toimia lapsen, ei kellon mukaan”. Päivähoidon laatutekijät vuorohoidossa. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hujala, E. & Parrila-Haapakoski, S. 1998a. Laadun arvioinnin lähtökohtia varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & S. Parrila-Haapakoski (toim.) Näkökulmia laadun arviointiin varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus, 47-57.
- Hujala, E. & Parrila-Haapakoski, S. 1998b. Laadun arviointi päivähoidossa projektin esittely. Teoksessa E. Hujala & S. Parrila-Haapakoski (toim.) Näkökulmia laadun arviointiin varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus, 97-103.
- Hujala, E., Parrila, S., Lindberg, P., Nivala, V., Tauriainen, L. & Vartiainen, P. 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Toinen painos. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus.
- Hujala, E., Puroila, A.-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Oulu: Varhaiskasvatus 90.
- Huttunen, E. & Tamminen, M. 1991. Lapsen käyttäytyminen ja kasvuympäristö. 3. osa: Lasten kokemukset päivähoidosta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 39.
- Julkunen, R. & Nätti, J. 1994. Joustavaan työaikaan vai työajan uusjakoon? Tampere: Vastapaino.
- Kankaanranta, M. 1998. Kertomuksia kasvusta ja oppimisesta. Portfoliot siltana päiväkodista kouluun. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Karlsson, L. 1999. Saduttamalla lasten kulttuuriin. Verkostotyön tuloksia Kuperkeikkäkyidyssä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 241.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. STAKES ja Helsingin yliopiston kasvatustieteiden tutkimuskeskus. Tutkimuksia 1/2000.
- Karlsson, M. 2003. The Everyday Life of Children in Family Day Care as Seen by Their Carers. In A. Mooney & J. Statham (Eds.) Family Day Care. International Perspectives on Policy, Practice and Quality. London: Jessica Kingsley, 148-162.

- Katz, L. G. 1993. Multiple Perspectives on the Quality of Early Childhood Programmes. *European Early Childhood Education Research Journal*, 1 (2), 5-9.
- Kauppi, U. 2001. Päivähoitoa täydellä teholla. *Kuntasuomi 2004 – tutkimuksia nro 31*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Kekkonen, M. 2000. Perusturvallisuus päivähoitossa. Helsinki: Tehy ry. Sarja B: Selvityksiä 1/2000.
- Kellett, M. & Ding, S. 2004. Middle Childhood. In S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (Eds.) *Doing Research with Children and Young People*. London: Sage, 161-174.
- Kirmanen, T. 1999. Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinon, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena, 194-217.
- Kiviranta, K. 1995. Giorgin fenomenologisen psykologian metodi laadullisen tutkimuksen apuvälineenä. Teoksessa J. Nieminen (toim.) *Menetelmävalintojen viidakossa. Pohdintoja kasvatuksen tutkimisen lähtökohdista*. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Julkaisusarja B: N:o 13, 91-106.
- Laattala, P. & Raitala, M. 1998. Tilaa leikkiä! Lasten ajatuksia päivähoitosta. Teoksessa E. Hujala & S. Parrila-Haapakoski (toim.) *Näkökulmia laadun arviointiin varhaiskasvatuksessa*. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus, 108-112.
- Lahtinen, A. 1978. Lasten sosiaalisen kehityksen edistäminen opettajien koulutuksen, konsultoinnin ja työnohjauksen avulla. Joensuun korkeakoulun julkaisuja. Sarja A 10.
- Laki lasten päivähoitosta 36/1973.
- Langsted, O. 1994. Looking at Quality from the Child's Perspective. In P. Moss & A. Pence (Eds.) *Valuing Quality in Early Childhood Services. New Approaches to Defining Quality*. London: Paul Chapman, 28-42.
- Lehtinen, A.-R. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto. SoPhi.
- Leinonen, T., Lumme, S. & Salonen, K. 1998. Vanhemmat päivähoitolaadun arviointisijoina. Teoksessa E. Hujala & S. Parrila-Haapakoski (toim.) *Näkökulmia laadun arviointiin varhaiskasvatuksessa*. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus, 104-107.

- Lehtovaara, M. 1995. Tutkimus ja tutkimuksen tutkimus fenomenologisesta näkökulmasta. Teoksessa J. Nieminen (toim.) Menetelmävalintojen viidakossa. Pohdintoja ja kasvatuksen tutkimisen lähtökohdista. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Julkaisusarja B: N:o 13, 71-90.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Third Printing. Beverly Hills: Sage.
- Masson, J. 2004. The Legal Context. In S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellett & C. Robinson (Eds.) *Doing Research with Children and Young People*. London: Sage, 43-58.
- Newell, R. 1993. Questionnaires. In N. Gilbert (Eds.) *Researching Social Life*. London: Sage, 94-115.
- Nummenmaa, A. R. 2004. Varhaiskasvatuksen laatu ja sen kehittäminen – yhteistä työtä ja jaettuja merkityksiä. Teoksessa R. Ruokolainen & K. Alila (toim.) *Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu*. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:6, 81-87.
- Parrila, S. 2004. Laatu päivähoitoa koskevassa varhaiskasvatustutkimuksessa. Teoksessa R. Ruokolainen & K. Alila (toim.) *Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu*. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:6, 69-79.
- Parrila-Haapakoski, S. 2002. Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen. Oulun yliopisto. Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus.
- Patton, M. Q. 1982 / 2002. *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Third Edition. California: Sage.
- Pence, A. & Moss, P. 1994. Towards an Inclusionary Approach in Defining Quality. In P. Moss & A. Pence (Eds.) *Valuing Quality in Early Childhood Services. New Approaches to Defining Quality*. London: Paul Chapman, 172-180.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa M. Kangasalo & J. Suoranta (toim.) *Lasten tietoyhteiskunta*. Tampere: University Press, 145-169.

- Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinos, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 26-51.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2001. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 158-185.
- Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. 2001. Children's Conceptions of Participation and Influence in Pre-school: a Perspective on Pedagogical Quality. *Contemporary Issues in Early Childhood* 2 (2), 169-194.
- Siren-Tiusanen, H. 1996. Saako lapsi nukkua, liikkua ja elää omassa rytmissään. Näkökulmia nuorimpien päiväkotilasten kuormittavuuteen. Neljäs painos. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus. Research Reports on Sport and Health 102.
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 43.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle. 1999. Valtakunnallinen suositus. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Stakes ja Suomen Kuntaliitto.
- Strandell, H. 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.
- Stephen, C. 2003. What Makes All-Day Provision Satisfactory for Three and Four Year Olds? *Early Child Development and Care* 173 (6), 577-588.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- TAK-arviointijärjestelmän käsikirja. 2000. Helsinki: Edufin.
- Tauriainen, L. 1994. Lapsi, perhe ja palvelut. Psykkisessä kehityksessään viivästyneen lapsen varhaisvuosien kehityksen tukeminen. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 15.
- Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-käsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 165.
- Thomas, A. & Chess, S. 1977. *Temperament and Development*. New York: Brunner / Mazel.

- Tirronen, S. 2004. Tavoitteena laadukas lapsuus – työntekijät, vanhemmat ja lapset arvioivat päivähoitoa. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2004. Lapset laadun määrittäjinä ja arvioijina. Teoksessa P. Kupila (toim.) Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Tammi, 9-29.
- Turtiainen, P. 2001. Miten kuulla lasta? Esimerkkinä päiväkotilasten ja koululaisten haastattelut. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2001:2.
- Turunen, K. E. 1995. Tieto ja tiede. Jyväskylä: Atena.
- Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoi-ta tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 100-112.
- Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2003. Stakes. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) URL:http://www.stakes.fi/varttua/vasu_/vasu.pdf>. 25.2.2005.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vuorohoidon työryhmä. 1998. Vuorohoito lasten päivähoidossa. Helsingin kaupunki. Sosiaaliviraston julkaisusarja A1/1999.
- Väisänen, T. 1997. Ryhmäperhepäivähoito. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Väisänen, T. 2003. Aamusta iltaan ja yötä myöten – lapsen arki vuorohoidossa. Kajaanin opettajankoulutusyksikkö. Varhaiskasvatuksen koulutus. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Wiltz, N. W. & Klein, E. L. 2001. "What Do You Do in Child Care?" Children's Perceptions of High and Low Quality Classrooms. *Early Childhood Research Quarterly* 16, 209-236.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuslupa vanhemmilta

Hyvät vanhemmat!

Olen Petra Kääriäinen yyyyy:stä ja opiskelen varhaiskasvatuksen maisteriksi Jyväskylän yliopistossa. Teen pro gradu -tutkielmaa aiheesta ”Vuorohoidon laatu lasten näkökulmasta”. Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda lasten ääni kuuluviin ja näin auttaa kehittämään vuorohoitoa. Tutkimusraportti on mahdollista saada luettavaksi vuorohoitopaikastanne sen valmistuttua. Tarvitsisin apuanne lasten kokemusten ja näkemysten tavoittamisessa. Siksi pyydän, että täytätte oheisen kyselylomakkeen huolellisesti ja palautatte sen postitse mukana olevalla vastauskuorella niin pian kuin mahdollista, kuitenkin viimeistään 31.10.2004 mennessä. Kyselyn voi täyttää vain toinen vanhemmista tai molemmat yhdessä.

Toisena tutkimusmenetelmänä on lasten haastattelu, jossa käytetään apuna aitoja valokuvia vuorohoitopaikan toiminnasta. Valokuvia käytetään ainoastaan lasten haastattelun apuna. Ne eivät tule näkymään valmiissa työssä. Pyydän teiltä tutkimuslupaa voidakseni haastatella lastanne. Täyttäkää oheinen tutkimuslupa ja palauttakaa se kyselyn yhteydessä. Vastaattehan kyselyyn lapsenne nimellä, jotta voin luoda kokonaiskuvan lapsenne kokemuksista haastattelun ja kyselyn pohjalta. Kaikki nimitiedot jäävät vain tutkijan käyttöön. Niitä ei käytetä valmiissa työssä tuloksia raportoitaessa. Jos teillä on vuorohoidossa useampi kolme vuotta täyttänyt lapsi, täyttäkää oma kyselylomake kunkin lapsen osalta, jotta saadaan tietoa lapsen yksilöllisistä kokemuksista. Voitte ottaa minuun yhteyttä, jos tulee mitä tahansa kysyttävää.

Kiitokset jo etukäteen!

Terveisin,

Petra Kääriäinen

Osoite

Puhelinnumero

Sähköpostiosoite

Lapseni SAA / EI SAA osallistua haastatteluun.

Lapsen nimi: _____

Vanhemman allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Liite 2: Kasvokuvat

Liite 3: Haastattelurunko

Mikä sinun nimesi on? Kuinka monta vuotta olet?

Seuraavaksi annan lapselle valokuvia yksi kerrallaan ja lapsi saa laittaa sen joko iloisen tai surullisen kasvokuvan alle. Juttelemme lapsen mieluisina pitämistä tilanteista ja ei niin kivoista tilanteista (ks. tarkemmin alaluku 6.3.1 lasten haastattelu).

- Mikä _____ on kivaa? Mikä _____ ei ole kivaa?
- Millaista _____ oli tänään/eilen? Mistä erityisesti pidit / et pitänyt?
- Mitä teit / teitte? Kenen kanssa?
- Onko _____ ollut joskus sellainen, että olet / et ole tykännyt siitä? Mitä silloin tapahtui?

Ilta ja yö hoitopaikassa

- Oletko koskaan täällä illalla (lastenohjelmien aikaan)?
- Kerro mitä te teette täällä illalla.
- Millaista täällä on illalla / yöllä? Mikä siinä on kivaa? Mikä siinä ei ole kivaa?
- Mistä pidät täällä erityisen paljon illalla / yöllä?
- Entä mistä et pidä illalla / yöllä?
- Onko täällä joskus ollut toisenlaista illalla / yöllä? Kerro siitä enemmän!

Tilanteet, jolloin on vain vähän lapsia paikalla

- Onko täällä joskus vähän lapsia? Milloin?
- Mitä teette silloin?
- Mikä siinä on kivaa? Mikä ei ole?

Hoitajat ja kaverit

- Mikä hoitajissa on kivaa?
- Kuka tai ketkä ovat parhaita kavereitasi?
- Mikä heissä on kivaa?
- Muistatko jonkun tilanteen, jolloin muiden lasten tai hoitajien kanssa ei ole ollut kivaa? Mitä silloin tapahtui? Keitä tilanteessa oli? Tapahtuuko sellaista usein?

- Kerro vielä mikä ei ole sinusta mukavaa täällä hoidossa.
- Mikä tekee sinut surulliseksi tai vihaiseksi?
- Kerro mistä pidät täällä eniten, kun olet hoidossa.
- Mikä tekee sinut iloiseksi?

Tämä osa pareittain tai ryhmässä

Sopimukset

- Millaisia sopimuksia teillä täällä on? Mistä asioista on yhdessä sovittu täällä?
- Kuka määrää sopimuksista? Voiko lapset sanoa mitä tehdään?
- Mitkä asiat ovat kiellettyjä? Mitä ei saa tehdä?
- Onko sopimukset teidän mielestäsi hyviä? Tarvitaanko niitä kaikkia?

Muutosehdotukset ja unelmahoitopaikka

- Nyt saat piirtää millainen olisi sinun toivehoitopaikka. Kerro millainen sinun toivehoitopaikka on. Mitä siinä on?
- Jos saisit muuttaa tätä hoitopaikkaa ihan miten tahansa, niin mitä muuttaisit toisenlaiseksi? Mitä voisi tehdä eri lailla?

Liite 4: Kyselylomake

Vuorohoidon laatu lasten näkökulmasta

13.10.2004

Vastatkaa kysymyksiin ympäröimällä sopivat vastausvaihtoehdot ja kirjoittamalla omin sanoin.

Taustatiedot

1. Lapsenne nimi: _____

2. Lapsenne ikä: _____ vuotta _____ kuukautta

Vastatkaa seuraavaan kysymykseen lapsenne kanssa samassa taloudessa asuvien osalta.

3. Lasta hoitavan äidin / muun

huoltajan työ on luonteeltaan

- a) säännöllistä päivätyötä
- b) säännöllistä ilta- ja/tai yötyötä
- c) kaksivuorotyötä
- d) kolmivuorotyötä
- e) muuta epäsäännöllistä työtä, kuvaile lyhyesti

Lasta hoitavan isän / muun

huoltajan työ on luonteeltaan

- a) säännöllistä päivätyötä
- b) säännöllistä ilta- ja/tai yötyötä
- c) kaksivuorotyötä
- d) kolmivuorotyötä
- e) muuta epäsäännöllistä työtä, kuvaile lyhyesti

4. Kuinka monta lasta perheestänne on samassa vuorohoitopaikassa?

- a) yksi
- b) kaksi
- c) kolme tai enemmän

5. Arvioikaa kuinka kauan lapsenne on ollut nykyisessä vuorohoitopaikassa.

_____ vuotta _____ kuukautta

6. Miten lapsenne on mielestänne sopeutunut vuorohoitoon?

7. Arvioikaa kuinka monta kertaa lapsenne on ollut vuorohoidossa viimeisen kuukauden aikana.

a) illalla kello 18 jälkeen _____ kertaa

b) yöllä kello 22 jälkeen _____ kertaa

Tarkastelkaa seuraavia väitteitä LAPSENNE NÄKÖKULMASTA. Arvioikaa missä määrin seuraavat väitteet pitävät paikkansa lapsenne kohdalla. Vastaamista saattaa helpottaa se, että keskustellette lapsenne kanssa. Muokatkaa tällöin kysymyksiä lapsellenne sopiviksi, koska tämä kysely on tarkoitettu aikuisten käyttöön.

Valitkaa sopivin vastausvaihtoehto ja ympyröikää sitä vastaava numero tai laittakaa rasti viivalle.

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
-------------------------	-----------------------------	-------------------------------	---------------------------	---------------------

8. Lapseni tuntee olevansa tervetullut

tullessaan vuorohoitoon.

1 2 3 4 —

9. Vuorohoitopaikan ilmapiiri on

turvallinen ja lämmin.

1 2 3 4 —

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
10. Lapsellani on riittävästi tuttuja ja turvallisia hoitajia saatavilla.	1	2	3	4	—
11. Lapseni tuntee yleensä olevansa hyväksytty ja ymmärretty hoitajien taholta.	1	2	3	4	—
12. Hoitajat suhtautuvat lapseeni yleensä vakavasti ja kunnioittavasti.	1	2	3	4	—
13. Lapseni tuntee yleensä olevansa hyväksytty kavereidensa taholta.	1	2	3	4	—
14. Lapseni tuntee kuuluvansa ryhmään.	1	2	3	4	—
15. Vuorohoitopaikassa on riittävästi lapsen mielenkiinnon herättäviä leluja, pelejä yms.	1	2	3	4	—
16. Vuorohoitopaikan sisä- ja ulkotilat ovat toimivia ja viihtyisiä.	1	2	3	4	—
17. Toiminta on useimmiten lapseni mielestä sopivan haasteellista.	1	2	3	4	—
18. Useimmat toiminnot ovat lapselleni merkityksellisiä.	1	2	3	4	—

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
19. Useimmat kokemukset ovat lapseni mielestä kiinnostavia.	1	2	3	4	—
20. Lapseni kokee saavansa yleensä myönteisiä kokemuksia vuorohoidossa ollessaan.	1	2	3	4	—
21. Perushoitotilanteissa (esim. ruokailu, ulkoilu, lepo) otetaan huomioon lapseni yksilölliset tarpeet.	1	2	3	4	—
22. Hoitajat ohjaavat lapsia vuorovaikutukseen toistensa kanssa.	1	2	3	4	—
23. Lasten leikkiä ja sen jatkumista kunnioitetaan.	1	2	3	4	—
24. Lasten aloitteita otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.	1	2	3	4	—
25. Hoitajat antavat tukea lapselleni hänen sitä tarvitessaan ja vähentävät tukea lapsen edistyessä.	1	2	3	4	—
26. Lapseni otetaan mukaan toiminnan arviointiin.	1	2	3	4	—

33. Mistä lapsenne pitää eniten hoitopaikassaan? Mikä tekee lapsen iloiseksi siellä?

34. Mistä lapsenne ei pidä hoitopaikassa? Mikä tekee hänet surulliseksi tai tyytymättömäksi siellä?

35. Voisiko joku asia hoitopaikassa olla lapsenne mielestä toisin? Mikä?

36. Miten mielestänne lapsenne yksilöllinen luonteenlaatu vaikuttaa siihen, miten lapsenne suhtautuu ja sopeutuu vuorohoitoon?

37. Miten koette, että päivittäinen elämä sujuu nykytilanteessa?

Ympyröikää sopivin vastausvaihtoehto.

	Heikosti					Hyvin				
Tunnen, että										
a) kodin- ja lastenhoito sekä ansio- työn yhteensovittaminen sujuu	1	2	3	4	5					
b) minulla on aikaa itselleni ja harrastuksilleni	1	2	3	4	5					
c) minulla on riittävästi aikaa lapselleni/lapsilleni	1	2	3	4	5					
d) minulla on riittävästi aikaa puolisolleni ja ystäväilleni	1	2	3	4	5					

38. Onko lapsellanne muita hoitajia? Jos, niin kuka muu lasta hoitaa teidän ollessa an-
siotyössä? Arvioikaa kuinka usein lapsi on muualla kuin vakituksessa hoitopaikassaan
hoidossa (esim. kaksi kertaa kuussa, kerran puolessa vuodessa).

39. Mitä muuta haluaisitte vielä sanoa?

40. Tämän lomakkeen täyttämässä olivat mukana

a) äiti b) isä c) muu huoltaja d) lapsi.

Suurkiitokset vastauksestanne!!

Palautathan lomakkeen 31.10.2004 mennessä.

Petra Kääriäinen

Osoite

Puhelinnumero

Sähköpostiosoite

Liite 5: Esimerkki lasten haastatteluaineiston luokittelusta

Myönteiset kokemukset

Henkisiin toimintoihin liittyvät kokemukset

Mmi Mielikuvituksen käyttäminen

Omaan kehoon liittyvät kokemukset

Mra Rauhallisuus

Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset

Myh Yhdessä tekeminen

Myo Yhdessä oleminen

Kielteiset kokemukset

Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset

Kep Epäreiluus

Kek Ei ole kaveria

H: Ei, joo. No sit on tommonen nukkumiskuva. Nukutko sä täällä koskaan?

L8: Oon miä nukkunu, mut nyt myö ollaa sovittu, sovittiin että eskarilaisten ei enää tartte nukkua siellä päikkäreitä. Miusta nukkuminen on kivaa.

H: Seki on kivaa. Mikäs nukkumisessa tai siinä lepäämisessä on kivaa?

L8: No ku voi olla rauhassa siinä ja sitte niiku ei oo ketään häiritsemässä → **Mra**

H: Yphm joo. Onks nukkuminen sit joskus ollu semmosta et et ois tykänny siitä?

L8: No katos näitä! On se hyvää joskus ja ei. Molempia

H: Nii välillä on.

L8: Mmm

H: Joo. No sit ois tommonen värittämiskuva.

L8: Se on kivaa

H: Se on kivaa. Mikäs värittämisessä on kivaa?

L8: Pääsee värittämään ihan minkälaiseks haluaa → **Mmi**

H: Joo.

L8: Sit se on se kivaa ku saa miettiä minkä väriseks jos niiku laitellaan värittää se siis → **Mmi**

H: Nii

L8: Värittää

H: Joo. Entäs piirtäminen?

L8: Se on miusta kivaa

H: Yphm mikäs siinä on sitte kivaa?

L8: No se on siitä niiku mieltä ihan omast mielikuvituksesta että minkälaista nyt tahtois piirtää → **Mmi**

H: Yphm joo. Onks sit värittäminen ollu joskus semmosta et sä et oiskaa tykänny siitä?

L8: Ei

H: Mmm mut jos sä tota rakentelemista mietit. Ootsä rakentanu täällä?

L10: Joo

H: Joo ni kumpaa pinoo sä sen laittasit?

L10: No

H: Muistatko sä kumpi oli kumpi? Ne on tässä päällä. Tää oli se kiva pino ja tuo oli se ei niin mukava.

L10: Tuohon

H: Se ei oo niin kivaa. Mikä siinä ei oo? Laita vaan siihe se. Mikä siinä ei oo kivaa?

L10: No että pitää tehdä tota ni miä tota ni joku on, joku ku aina leikkii ja sit tulee toisen luo ja halua ottaa sen mitä toisen, toinen leikki ottaa väkisin ni sillo, se ei oo miusta kivaa → **Kep**

H: Mmm. Onks rakentelu ollu joskus semmosta et oisit tykänny siitä?

L10: No on aika kivaa ollu se

H: Nii sit sillon ku ei käy niinkö? Et ottais toisen...

L10: No että mmm en oo rakennellu joskus mutta joskus miä oon rakennellu ja auttanu toista ja Miraa ettimään semmosen nuken siihe → **Myh**

H: Joo oliko se sit kivaa? Mmm joo. No sit ois tommonen autoleikkikuva. Ootsä leikkiny autoilla täällä?

L10: No oon

H: Joo

L10: Se musta ei oo kivaa että mmm joku ei halua olla toisten, joku ei halua olla toisen kaveri ja leikkii yksin → **Kek**

H: Mmm nii. Se ei oo kivaa. Mikä autoleikissä ei oo kivaa?

L10: Miä pistän toho

H: Joo ai sä laitat... Se on kivaa niinkö?

L10: Nii

H: Mikä siinä sitte on kivaa, siinä autoleikissä?

L10: No sellane että leikkii yhdessä ja no jos on toisen kaveri → **Myo**